

הודעה חשובה
בס"ר הוספס סא רב בהובלת אלו חא נה
לח חסוכות חפ"ה בעל"ה
אלא שג"ל אל קלט אל לא התרחקות להובלת הרבות אלו נה
אנא ונא הריות אל תרחקות להובלת אלו נה הררכים להובלת באלו
ובכנות כיני הרבים תתברכו בכל ח"ל ונא
ל"כ בשמחה בסוכות סורו אלו ח"ל ונא
בברכת ח חא אל צבור הקוראים החשובים אל"ה
אלא צבור בז התורה י בכל אתר ואתר

דמי יבור
הוקדש ע"י אחד המיוחד מקוראי הגליון הותקנים
הרה"צ החפץ בעילום שמו שליט"א
לזיווי הרבים ולהצלתה עם ישראל ברוחניות ובשמיות
ובמהרה תעבור מממשלת דודן מן הארץ בביאת משיח צדקינו בב"א

הוקדש ע"י ידיו הר"ה צ"ר חיים שרנא הייזלר שליט"א
בן הגאון רבי נפתלי הייזלר שליט"א
והתן הגאון רבי משה ליבמן שליט"א
לרגל השמחה הגדולה השרויה במעונו
בהיכנס בנו הבח"ח זצ"ל וז"ל ג"ל
לעול תורה ומצוות לקיימם במצווה ועושה
יהא רעוא מן שמאי שיוכה לעלות במעלות התורה והמדות
ויוכה לרוות נחת דקדושה מכל וצאי תלציו
בשמחה באושר בריחו ובכבוד וכל טוב
ולא תמוש התורה מפיו ומפיו ורעו ער עולם, אכ"ר

לעילוי נשמת הרבנית הצקנית
מרת עשרה רבדה רייכל קרלנשטיין ע"ה
בת הגה"צ רבי מנחם מנדל פריש צ"ל
אשת הגה"צ רבי יחיאל פישל קרלנשטיין צ"ל
אמה של מוכות לרבינו מן בעל ח"י מעגלי צדק"ל
נלב" ע"י תשרי תשפ"ו
הונצח ע"י יניח ידיו הגאון רבי אריה קרלנשטיין שליט"א
ראש רשת הכוללים "אל תנו"

לעילוי נשמת
הגאון רבי יעקב חיים ב"ר מאיר אייזנשטיין צ"ל
נלב" ע"י י"ט ראשון וסוכות
והתנו הגה"צ רבי אליהו ב"ר מרדכי ויושע קרויאר צ"ל
נלב" ע"י י"ט ראשון וסוכות
הונצח ע"י נגדס ידיו הגאון רבי יצחק פודרביניק שליט"א

לעילוי נשמת
הגאון הצדיק רבי עזרא ב"ר חנה צ"ל וצ"ל
נלב" ע"י שביע טובת מותן שקיעות ועמל התורה ועבודת התפלה
ב"ח תשרי תשפ"א ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י נגדס ידיו הר"ה צ"ר חיים לינר
וידיו הר"ה צ"ר חיים לינר שליט"א

לעילוי נשמת זקני
הגה"צ רבי יוסף שמואל שמעלקא צ"ל יהודה ליב הערליץ-הולנדר הי"ד
א"ר רייזלין ובריו
נ"ל להנה"ק ר"ה מ"ס חיים" וצ"ה מוידע שוויב צ"ע
זקנתי וזנתי מרת חיה רבקה ב"ר פאלי צ"ל לבית אונגר-הלפרשטאם הי"ד
נ"ל להנה"ק ר"ה צ"ר חיים לינר המגיד מוידע שוויב צ"ע וז"ה חיים
מצאנז צ"ע
וילדיהם: חנה, חיים משה, ישראל מנדל, ניסל, שרה, אטה, יהודה ליב,
פסי, הי"ד
אשר נעק"ה י"ט ראשון וסוכות תש"ה
ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת הר"ה אריה ב"ר ישראל גוטרמן צ"ל
אשר כל חיי בשמחה ואמריקה הלך לאור של רבנותו
מרנ מן הרב שר צוק"ל והמגיד חנה"ל ולינשטיין צוק"ל
נלב" ע"י תשרי ב"ר חנה"ל תשפ"ב
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י בנו ידיו הר"ה צ"ר חיים גוטרמן שליט"א

לעילוי נשמת בעל "ברכת הלוי"
הגאון הגדול רבי יצחק ב"ר דוד הלוי ד' ימינו ורובקני צוק"ל
נלב" ע"י ליל חושעא רבת חת"ח
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י נבדו הר"ה צ"ר שבת כרמל שליט"א

לעילוי נשמת מורי ורבי הגאון הגדול רבי משה ב"ר שמואל צ"ל צוק"ל
מראש ישיבת כנסת יצחק-הורה
נלב" ע"י תשרי תשפ"ב
הונצח ע"י תלמידו ידיו הר"ה צ"ר מנחם הלוי שליט"א

הוקדש ע"י ידיו המהן הגדול הר"ה צ"ר חיים עזר קרלנשטיין שליט"א
לרגל השמחה הגדולה והשרויה במעונו
בהיכנס בנו הבח"ח זצ"ל וז"ל ג"ל
אשר תתקיים ביום י' אור ל"ה א"ר חיים אברהם אברהם תרוב וצאק וצאק רמב"ש ג'
לעול תורה ומצוות לקיימם במצווה ועושה
יהא רעוא מן שמאי שיוכה לעלות במעלות התורה והמדות
ויוכה לרוות נחת דקדושה מכל וצאי תלציו
בשמחה באושר בריחו ובכבוד וכל טוב
ולא תמוש התורה מפיו ומפיו ורעו ער עולם, אכ"ר

הוקדש ע"י ידיו הר"ה צ"ר חיים שרנא הייזלר שליט"א
בן הגאון רבי נפתלי הייזלר שליט"א
והתן הגאון רבי משה ליבמן שליט"א
לרגל השמחה הגדולה השרויה במעונו
בהיכנס בנו הבח"ח זצ"ל וז"ל ג"ל
לעול תורה ומצוות לקיימם במצווה ועושה
יהא רעוא מן שמאי שיוכה לעלות במעלות התורה והמדות
ויוכה לרוות נחת דקדושה מכל וצאי תלציו
בשמחה באושר בריחו ובכבוד וכל טוב
ולא תמוש התורה מפיו ומפיו ורעו ער עולם, אכ"ר

הוקדש ע"י ידיו הר"ה צ"ר חיים שרנא הייזלר שליט"א
בן הגאון רבי נפתלי הייזלר שליט"א
והתן הגאון רבי משה ליבמן שליט"א
לרגל השמחה הגדולה השרויה במעונו
בהיכנס בנו הבח"ח זצ"ל וז"ל ג"ל
לעול תורה ומצוות לקיימם במצווה ועושה
יהא רעוא מן שמאי שיוכה לעלות במעלות התורה והמדות
ויוכה לרוות נחת דקדושה מכל וצאי תלציו
בשמחה באושר בריחו ובכבוד וכל טוב
ולא תמוש התורה מפיו ומפיו ורעו ער עולם, אכ"ר

הוקדש ע"י ידיו הר"ה צ"ר חיים שרנא הייזלר שליט"א
בן הגאון רבי נפתלי הייזלר שליט"א
והתן הגאון רבי משה ליבמן שליט"א
לרגל השמחה הגדולה השרויה במעונו
בהיכנס בנו הבח"ח זצ"ל וז"ל ג"ל
לעול תורה ומצוות לקיימם במצווה ועושה
יהא רעוא מן שמאי שיוכה לעלות במעלות התורה והמדות
ויוכה לרוות נחת דקדושה מכל וצאי תלציו
בשמחה באושר בריחו ובכבוד וכל טוב
ולא תמוש התורה מפיו ומפיו ורעו ער עולם, אכ"ר

הוקדש ע"י ידיו הר"ה צ"ר חיים שרנא הייזלר שליט"א
בן הגאון רבי נפתלי הייזלר שליט"א
והתן הגאון רבי משה ליבמן שליט"א
לרגל השמחה הגדולה השרויה במעונו
בהיכנס בנו הבח"ח זצ"ל וז"ל ג"ל
לעול תורה ומצוות לקיימם במצווה ועושה
יהא רעוא מן שמאי שיוכה לעלות במעלות התורה והמדות
ויוכה לרוות נחת דקדושה מכל וצאי תלציו
בשמחה באושר בריחו ובכבוד וכל טוב
ולא תמוש התורה מפיו ומפיו ורעו ער עולם, אכ"ר

גליון שבועי לבני התורה

רוממות התורה

פרסום ראשון

צדדי החיות
בסכך
קיינעס

הרב יצחק ציטער

א. נהגו העולם לסכך בסכך "קיינעס" שעשוי מקנים שמחברים ע"י חוטים, ויש לדון בזה באופן המצוי שהחוטים עוברים בנקב בתוך הקנים שיחשבו הקנים לכלי קיבול לחוטים, וממילא יקבלו הקנים תומאה כדין כלי עץ שיש בהם בית קיבול והיו פסולים לסיכוך, ומטו בשם אחד מגאוני בני ברק שהוא חשש דאורייתא לסכך בזה.

ובעיקר הטעם שקנים אינם מקבלים תומאה, גבי מחצלת דאיתא אינה מקבלת תומאה כתב רש"י בדף י"ט הטעם וכן מבואר ברבינו מנחם (פ"ה ה"ו) משום דלא כלי היא, אך במאירי מבואר הטעם משום שהוא פשוטי כלי עץ כיון שאין לה בית קיבול, והיינו דכיון שהמחצלת מיועדת לסיכוך חשיבא לכלי אך מ"מ אינה מקבלת תומאה משום שאין לה בית קיבול, ובפשוטו נידון זה הוא אף בקנים [בלא הנידון דידן מצד הקיבול של החוטים], ושמא יש לומר אף ברש"י שכוונתו שאינו כלי לענין קבלת תומאה מחמת שאין לו בית קיבול.

ויש מקום לדון ע"פ המבואר שכל דבר המשמש עם הקרקע אינו מקבל תומאה, ויש לומר דהסוכה חשיבא למשמש עם הקרקע כיון שהיא עומדת על הקרקע, אך ברמב"ם בפירוש המשניות (כלים פ"א) מבואר דהך דינא שכל דבר שמשמש עם הקרקע אינו מקבל תומאה הוא דוקא אם הדבר מחובר לקרקע שהייה ע"ה בקרקע, וסוכות ויהא סוכות שאינם מחוברים לקרקע ובכה"ג לא שייך לטהר מצד משמש עם הקרקע לדעתו, ושמא כיון שהוא קבוע לסוכות בקרקע חשיב כמחובר לקרקע.

ויש להוכיח מדברי השו"ע (סימן תרל"ו ס"ג) דלא חשיב למחובר לקרקע שכתב שאחד שגזול סוכה שאינה מחוברת לקרקע לא חשיבא לגזול דבר המחובר לקרקע וכן ביאר המשגיב שם, ובפשוטו כן מוכח מהא שאסור לסכך הסוכה בשפודין מחמת שהם מקבלים תומאה אף שהם קבועים בסוכה ומבואר דלא חשיב כלל למשמש עם הקרקע ולכאורה אף בסוכה המחוברת כן הוא הדין ויל"ד בזה.

דברי הגמ' בדיון כלי קיבול העשוי למלאות וההלכה בזה

ב. והנה בגמ' דף י"ב איתא אמר רב יהודה אמר רב סיככה בחצים זכרים כשרה ובנקבות פסולות, וביארו הראשונים שבראש החץ היה עיגול של ברזל, ויש אופנים שעושים חור בעץ הברזל נתחב בעץ, ואם החור פתוח חשיב חור בעץ והברזל נתחב בעץ, ואם חור בעץ יש חור שבו נכנס הברזל חשיב החץ לדבר המקבל תומאה, והק' הגמ' פשיטא דהוי כלי עץ שיש בו בית קיבול, ותי' דמהו דתימא דכיון דהוי כלי

והריש בכלים (פכ"ו מ"ב) והרמ"ה בסנהדרין (שם) הק' על רש"י שלא מצינו מח' בזה בין ר"א לרבנן ולכו"ע טמא אף דעשוי למלאות, ויהי באופן אחר המח' בין ר"א לרבנן, ושמא לרש"י ור"ה גיר' אחרת שם, ובתוס' והראשונים הוסיפו להק' מתפילין דמבואר במתני' דחשיב תשי"ר לד' כלים ומקבל תומאה ואין לך עשוי למלאות כמו תפילין.

ובקושית התוס' מתפילין יש לדון לחלק דבתפילין אף שהוא עשוי למלאות מ"מ חשיבי כב' דברים שיש בתים ויש פרי' ודיניהם וקדושתם שונה, ועל כן אף שהבית וכל בפרשיות ולא מציאים אותם מ"מ שמם חלוק, ושפיר יש להבין דחשיב לכלי קיבול שלא נעשה הכל לכלי אחד, אבל בסולם וכדור כיון

הנהגה על ידו, וטעויות יש לתלות בהבנת הכותב בלבד.

המשך בעמוד 2

הוקדש ע"י ידיו הר"ה צ"ר חיים שרנא הייזלר שליט"א
לרגל השמחה הגדולה השרויה במעונו
בהיכנס בנו הבח"ח זצ"ל וז"ל ג"ל
לעול תורה ומצוות לקיימם במצווה ועושה
יהא רעוא מן שמאי שיוכה לעלות במעלות התורה והמדות
ויוכה לרוות נחת דקדושה מכל וצאי תלציו
בשמחה באושר בריחו ובכבוד וכל טוב
ולא תמוש התורה מפיו ומפיו ורעו ער עולם, אכ"ר

הוקדש ע"י ידיו הר"ה צ"ר חיים שרנא הייזלר שליט"א
לרגל השמחה הגדולה השרויה במעונו
בהיכנס בנו הבח"ח זצ"ל וז"ל ג"ל
לעול תורה ומצוות לקיימם במצווה ועושה
יהא רעוא מן שמאי שיוכה לעלות במעלות התורה והמדות
ויוכה לרוות נחת דקדושה מכל וצאי תלציו
בשמחה באושר בריחו ובכבוד וכל טוב
ולא תמוש התורה מפיו ומפיו ורעו ער עולם, אכ"ר

הוקדש ע"י ידיו הר"ה צ"ר חיים שרנא הייזלר שליט"א
לרגל השמחה הגדולה השרויה במעונו
בהיכנס בנו הבח"ח זצ"ל וז"ל ג"ל
לעול תורה ומצוות לקיימם במצווה ועושה
יהא רעוא מן שמאי שיוכה לעלות במעלות התורה והמדות
ויוכה לרוות נחת דקדושה מכל וצאי תלציו
בשמחה באושר בריחו ובכבוד וכל טוב
ולא תמוש התורה מפיו ומפיו ורעו ער עולם, אכ"ר

הוקדש ע"י ידיו הר"ה צ"ר חיים שרנא הייזלר שליט"א
לרגל השמחה הגדולה השרויה במעונו
בהיכנס בנו הבח"ח זצ"ל וז"ל ג"ל
לעול תורה ומצוות לקיימם במצווה ועושה
יהא רעוא מן שמאי שיוכה לעלות במעלות התורה והמדות
ויוכה לרוות נחת דקדושה מכל וצאי תלציו
בשמחה באושר בריחו ובכבוד וכל טוב
ולא תמוש התורה מפיו ומפיו ורעו ער עולם, אכ"ר

לכלי קיבול מחמת שהוא מחזיק את המסמר, וכתב בזה ו"ל דהתם החור נעשה עם המסמר ביחד ועל כן כשהוא מונח על הצד אינו מקבל טומאה, אך א"כ אף בשליבות של סולם נימא הכי, ובפשוטו דברי החזו"א תמוהים דאי כוונתו לסברת הקה"י מה זה שייך להא שהוא מונח על הצד.

ונראה לבאר דבריו שאם צורת קיבול הוא אף כשזה מונח על הצד ונקטין נמי דמה שעשוי למלאות חשיב לכלי קיבול, אי"כ מאי אכפ"ל שהחור נעשה יחד עם המסמר מ"מ צדי מחזיק את המסמר ואת השליבה, והך סברא שכשנעשה יחד לא חשיב לקיבול יש לומר רק כלפי התחתית של החור שאינה משמשת למידי דליכא כלי קיבול, אבל אם אנו דנים אף את הצדדים ככלי קיבול כיון שהוא מחזיק את השליבות מאי נפק"מ וכיון שבפועל העץ מחזיק את המסמר יחשב לכלי קיבול, ועל כן בעי שכשהוא מונח על הצד לא חשיב לכלי קיבול מחמת הצדדים אך מ"מ כיון שכן הוא תשמישו יש לדון דחשיב לכלי קיבול, ובוזה כתב שכיון שהחור נעשה עם המסמר יחד לא חשיב שהתחתית משמשת אותו ודוק.

ובסו"ד כתב דאפשר לקיים דברי המגן אברהם שכל שאין לו שוליים לא חשיב לבית קיבול, אבל בזמן שיש לו שוליים חשיב לבית קיבול אף בשוליים בשוליים מן הצד ועל כן אם יהיה מפולש לא חשיב לכלי קיבול, וכתב עוד דכיון שפעמים מטלטל הסולם על צדו ואז השליבות זקופות למעלה כדרך קבלת הנקב וחשיב לבית קיבול.

ויש לעיין בהך סברא דאם עושים חור בעמוד והשליבה עצמה נכנסת לתוכו יש לדון דיחשב בית קיבול מחמת שכשלווקחים מן הצד מונחת השליבה על השוליים, אבל בימינו שעושים שן בשליבה ומכניסים את השן בתוך העץ וא"כ אף כשטלטל את הסולם מן הצד לא חשיב שהשוליים מחזיקות את השליבה והשליבות עומדות ע"י שהשן נכנס בתוך העץ ומני"ל דבכה"ג חשיב לקיבול, ושמא מיירי דוקא באופן שהשליבות עצמן נכנסים בתוך העץ ועל כן חשיב לבית קיבול, ושמא כיון שבפועל זה מונח על השוליים חשיב לבית קיבול.

ולמסקנת החזו"א מבואר דבעי שיהא שוליים ושלא יהא הנקב מפולש, אבל אם הנקב מפולש לא חשיב לכלי קיבול, ולפי זה יש להכשיר ה"קיינעס" כיון שהקנים מפולשים ולא חשיב לבית קיבול.

סברא חדשה להתיר הסינוך ב"קיינעס"

ח. ושמא יש לומר סברא חדשה בזה דהנה מבואר דבעי שיהא הכלי קיבול מיועד לשימוש, וברמב"ם כתב שרגלי השלחן שעשוים לסמוך לא חשיב לכלי קיבול, ויש לדון שכיון שהקנים הם השימוש והחבל עשוי להחזיק את הקנים לא חשיב לכלי קיבול דבעלמא בסולם וכדו' הכלי קיבול משמש את הסולם והסולם הוא השימוש אבל הכא הקנים הם השימוש בעצמו, ויש לדון דבכה"ג לא חשיב לכלי קיבול כיון שהכלי קיבול הוא השימוש בעצמו ואינו מיועד להחזיק דבר אחר.

וכי"ב הסתפקתי במסגרת של קרשים שעושים כדי להחזיק את הסכך ושמים את הסכך על הקרש העליון, ובאופן שהחורים הם בקרש העליון יש לדון שלא יחשב לבית קיבול כיון שהשימוש אינו בשלבים שנכנסים בחור והשימוש הוא הקרש העליון והכלי קיבול מחזיק את מה שמשמש אותו, אף התם יש לדון שהשימוש הוא הסכך והכל מיועד להחזיק את הסכך ועל כן יחשב לכלי קיבול.

אך היה מקום להוכיח מכדור דחשיב הכדור לכלי קיבול אף שהכדור הוא הכלי שמחזיק את הצמר שמשמש אותו ומ"מ מבואר שמקבל טומאה, אך התם יש לדון שהכדור הוא הפנים והחיצוני הוא רק מחזיק אותו ואין הכרח כלל שהשימוש הוא במעטפת החיצונית, אבל ב"קיינעס" ודאי הקנים הם השימוש ועל כן יש לומר דלא חשיב לכלי קיבול כיון שהחוט נעשה להחזיק אותם ודוק.

ועדיין יש להוסיף שהיה מקום לדון שכל קנה מחזיק את הקנה השני ע"י החוט שעובר בו, ואף שהוא כלי אחד חזינן גבי סולם דאף כשהוא מחזיק חצי אחר חשיב לכלי קיבול, אך נראה בזה שכיון שכל קנה עומד בפני עצמו והחוט עשוי רק לקשור שלא יתפורזו הקנים לא חשיב לכלי קיבול.

ט ו מ א ה
קיבול ובפשוטו מבואר ברמב"ם שהוא מקבל טומאה מדאורייתא ופסולו מדאורייתא.

והיה מקום לדון לבאר בשיטת הרמב"ם כדעת הרי"א דמה שנקט שאינו כלי קיבול הוא רק לאחר שנתמלא אבל קודם שנתמלא חשיב לבית קיבול ומקבל טומאה ומה שנקט בסוכה שפסול לסינוך הוא דוקא קודם שנתמלא, אך קשה לומר כן בדברי הרמב"ם, שלשון הרמב"ם הוא שכל כלי העשוי למלאות ומשמע דאף קודם שנתמלא כיון שעשוי לכך לא חשיב לכלי קיבול. והנה התוס' כתבו לדון דשמא חצים שאני כיון שפעמים מוציאים את הברזל מן העץ וכתבו שדווקא הוא, ויש שביארו שכן סבר הרמב"ם ועל כן נקט דחצים נקבות חשיבי לכלי קיבול וחלוק משאר כלי קיבול העשוי למלאות.

ובמאירי כתב ליישב הסתירה שהחצים בסתם עומדים בלא הברזל ובשעת המלחמה מכניסים את הברזל בתוך העץ, אבל בסתם עומד הכלי קיבול ריקן ועל כן חשיב לכלי קיבול, אבל אם הכלי קיבול אינו עומד כלל בלא מילואו לא חשיב לכלי קיבול.

ויש לבאר באופן נוסף שחצים חשיבי לכלי אף בלא הברזל, ועל כן חשיב לכלי שיש בו בית קיבול שאין אנו רואים אותו ככלי אחד, אבל גבי נפחים כל השימוש של הבקעת הוא לשים בו את הסדן ועל כן חשיב ככלי אחד, והא שבכדור ותפילין פסק הרמב"ם שמקבלים טומאה אף שאין שימוש להם בלא מילואם יש לומר כדברי החזו"א שכיון שאין הדבר מהודק לא חשיב לכלי אחד וחשיב לכלי קיבול.

וכשנבא לדון ב"קיינעס" מצד כלי קיבול העשוי למלאות לכאן' הדבר תלוי בשי' הראשונים אי כלי קיבול העשוי למלאות חשיב לכלי קיבול או לא, וכפי שנתבאר הצדדים והשי' בזה ופסק ההל'.

דברי הרשב"א גבי סולם והנידון ב"קיינעס"

ו. והנה בדן סולם כתב הרשב"א הנ"ל שהוא מקבל טומאה אף שעשוי למלאות, והא דאיתא בתורת כהנים דסולם אינו מקבל טומאה מיירי באופן שחזק את השליבות עם מסמרים ולא מיירי בנקבים.

ובפשוטו יש לדון דאף שאין נקבים לשליבות מ"מ נדון את הנקבים של המסמרים ככלי קיבול למסמרים, ובקו"י כתב בזה דשאני מסמרים שלעולם ליכא בית קיבול פנוי בדשעה שנעשה הנקב נכנס המסמר בו ולא חל על זה תורת בית קיבול, ובנוסח אחר ביאר שלא עושה בית קיבול כלל אלא מכניס את העץ בתוך המסמר שהעץ מתכווץ.

וכשנבא לדון ב"קיינעס" בפשוטו נמי יש לדון להתיר מחמת כן שנעשה הנקב יחד עם החוט שנתחב בו שלא עושים בתחילתה את הנקבים ולאחר מכן תוחבים את החוט, אך עדיין יש לדון עוד דהחוט הוא רפוי ואינו מהודק ושמא לא יחשב ולא נתמלא כל הכלי קיבול ע"י החוט.

דברי המג"א באופן כשהנקב מפולש

ודברי החזו"א בזה וביאור הדברים

ז. ובמג"א (סימן תרכ"ט סק"ח) כתב גבי סולם שאם ינקוב מעבר לעבר את הסולם לא יחשב לכלי קיבול והוי פשוטו כלי עץ, ובחזו"א כתב להקשות בזה דהא דפשוטו כלי עץ טהורים הוא משום דאיתקש לשק דבעי שיהא מטלטל מלא וריקן וא"כ בסולם כיון שהשליבות אינם מונחות על שולי הנקב עצמו אלא ע"י צדדי הנקב לא יחשב לכלי קיבול שאינו מטלטל ע"י שולי הנקב אלא ע"י צדדי הנקב, אך מדברי הרשב"א מוכח דאף בכה"ג שהוא מונח על הצד חשיב לכלי קיבול, וא"כ מאי נפק"מ אם הנקב מפולש או לא דמ"מ התחתית אינו משמשת את הכלי אלא הדפנות של הבית קיבול, ואם בכה"ג חשיב לכלי קיבול מאי נפק"מ אם הוא מפולש.

ובחזו"א ביאר דברי הרשב"א בתשובה הנ"ל עפ"ד המשנה שתיבה פרוצה חשיב לכלי קיבול כיון שכן הוא עיקר תשמישו וא"כ הוא הדין היכא שהוא מפולש יחשב לכלי קיבול, ונראה כוונתו לדון ממנ"פ או דבעי קיבול דרך שוליו ואם לא בעי דרך שוליו מחמת שכן הוא תשמישו הוא הדין אם הוא מפולש. והקשה החזו"א אמאי במסמרים לא נימא נמי דיחשב

שנעשה למלאות חשיב הכלי ומילואו לדבר אחד וכלי אחד ולא חשיב לכלי קיבול.

ועוד יש לדון לחלק בזה דבתפילין לא מחברים את הפ"י לבתים ומניחים אותם בדוקא בנפרד, אבל בסולם וכדור הגבירא מעוניין שיהא הדבר מדובק ויהא דבר אחד ועל כן שפיר חשיב לכלי אחד ולא הוי כלי קיבול.

ועוד יש לדון בקושיית התוס' מכדור שבכדור סוגרים את הכדור לגמרי ואוטמים אותו בתוך חלל הכדור, ועל כן יש להבין טפי דלא חשיב לכלי קיבול שאין זה צורה של כלי קיבול, אבל בסולם וחצים יש להבין טפי דחשיב הדבר לכלי קיבול שהשליבה מונחת בתוך העמודים וכן בחצים הברזל נכנס בתוך העץ ויש להבין דחשיב כלי קיבול אף כשהוא מלא.

ג' דרכים בדעת רש"י ונפק"מ בדין כלי

קיבול העשוי למלאות לקבלת טומאה

ד. ובעיקר קושיית התוס' מצינו באחרונים כמה דרכים, שבנוודע ביהודה (קמא יו"ד סימן צו) נקט דכלי קיבול העשוי למלאות מדאורייתא לא חשיב לכלי קיבול אלא שהוא טמא מדרבנן, ור"א ורבנן נח' בכדור בטומאה דאורייתא, והא דסיככה בחצים נקבות פסולה הוא מדרבנן.

ויש שביארו בזה דודאי כלי קיבול העשוי למלאות טהור ואינו חשיב לכלי קיבול אף מדרבנן, אך מ"מ מדרבנן פסול לסינוך שגזרו בזה כיון שהוא נראה כדבר המקבל טומאה.

ויש דרך נוספת שמבוארת בראשונים [בשליטי הגבורים בשם הרי"א] דהא שדנה הגמ' שמקבל טומאה הוא קודם שמילאו אותו אבל לאחר שמילאו אותו אינו מקבל טומאה, ולפי"ז יש לבאר דברי רש"י שבכדור מיירי לאחר שמילאו אותו ועל כן טהור דלא חשיב לכלי קיבול ואינו מקבל טומאה.

ובקהילות יעקב כתב להקשות על שיטה זו דכיון שלאחר שנתמלאו לא חשיבי לכלי קיבול ומתבטלת קבלתם גם לפני שמלאוהו אינם עומדים לקבלה בתורת בית קיבול ואמאי מקבלים טומאה, והוכיח דבריו מדברי הרא"ש שביאר הא שמשככים בקנים אף שיש בהם בית קיבול מחמת שלא נעשה הקיבול שלמה לצורך קבלת והוא הדין הכא כיון שלאחר שיתמלאו לא יחשבו לבית קיבול אף קודם לכן לא יחשבו לבית קיבול.

וחדש בזה דלפי שיטה זו צ"ל דהא שכלי קיבול העשוי למלאות אינו מקבל טומאה אינו מחמת דלא חשיב לכלי קיבול כשנתמלא, אלא משום דבעי דומיא דשק ליהא מטלטל מלא וריקן, ומחמת כן כלי עץ הוא במדה שאין מטלטלין אותו מלא טהור, וביאר שהוא הדין כלי עץ שטלטלין אותו רק מלא ולא ריקן וכיון שאינו עומד להטלטל בכל מצב מלא וריקן אין זה דומיא דשק.

ועל הקושיא מתפילין לפי הדרך הראשונה שהוא מדרבנן יש להבין דאף תפילין מקבלים טומאה רק מדרבנן, אך ב' הדרכים הנוספות לא שייכי בתפילין דלדרך הב' כלי קיבול העשוי למלאות אינו מקבל טומאה ולדרך הג' נמי יש להק' דבפשוטו הוא מקבל טומאה אף לאחר שנתמלאו.

ובחזו"א כתב לחלק בין חצים דחשיב לבית קיבול לכדור ותפילין שהגמ' מיירי היכא שהוא מהודק וחשיב טפי ככלי אחד, אבל כדור ותפילין כיון שהוא רפוי ולא מהודק חשיב לבית קיבול ומקבל טומאה.

סתירת דברי הרמב"ם בדין כלי קיבול

העשוי למלאות וביאור דבריו

ה. והנה הרמב"ם פסק (פ"ב מכלים ה"ג) דבית קיבול העשוי למלאות אינו בית קיבול, והביא האופן בבקעת של עץ שתוקעין בו הסדן של ברזל של הנפח שאינה מקבלת טומאה מחמת שהיא עשויה למלאות לעולם [וביאר כן דינא דמתני' בכלים יז,יז], ובפ"ה מהל' סוכה פסק דינא דגמ' דבחצים נקבות פסולה ואע"פ שעשוי להתמלאות בית קיבול הוא ומקבל טומאה ככל כלי קיבול, וברשב"א בתשובות (מיוחסות רטו) עמד בסתירת דברי הרמב"ם שסתר משנתו בדין כלי קיבול העשוי למלאות.

והנה יש מהאחרונים שכתבו ליישב דחשיב לכלי קיבול מדרבנן ומדאורייתא אינו מקבל טומאה, אך הדבר קשה בלשון הרמב"ם שגבי בקעת של נפחים כתב שאינו מקבל טומאה ולא הזכיר כלל שמקבל טומאה מדרבנן, וכן בלשון הרמב"ם בסוכה כתב דמקבל

או לישון, מ"מ חייב ללכת לישון בסוכה עד שיתחיל לירד גשם, ולא אמרינן שבכה"ג לא הטריחו אותו ללכת לסוכה.

סכך שזו ממקומו ע"י הרוח

ט. סכך שנתרומם ע"י הרוח על גבי שטח הסוכה ונפל אח"כ מאיליו למקומו כשר, אולם אם הרוח דחתה את המחצלת הציצית וחזרה אח"כ למקומה ע"י הרוח, אף אם מיעוט המחצלת סיכך כל הזמן, הסוכה פסולה.¹⁰

נפלה מחצלת מסוכה אחרת

י. סוכה שנפלה על גבי הסכך שלה מחצלת מסוכה אחרת ונמצא שסוכתו מסוככת בסכך שלא נעשה לצל מ"מ הסוכה כשרה.¹¹

לישב בהבדלה

יא. בהבדלה מברכים לישב בסוכה רק אם נשארים בסוכה לאחר הבדלה, אולם אם מיד לאחר הבדלה יוצא מן הסוכה אין לברך לישב בסוכה.¹²

אילן מתנענע סמוך לסוכה

יב. אם האילן העומד בסמוך לסוכה מתנענעים ענפיו בכל רוח מצויה ומאמילים על הסוכה הלך וחזור, הרי

שירדו.

10. וכחילוק הזה כתב **הגר"ש וואזנר** (שול"ת שבה"ל ח"י סי' קו אות א') שאם נפל סכך על הסוכה ע"י רוח, וכן אם הונח לשם צל אלא שהעיפה אותו הרוח עד שהתגלתה הסוכה לגמרי ושוב החזירתי למקומו, הסוכה פסולה מחמת שהסיכון השני לא נעשה לשם צל, אך אם לא על עף הסכך הצידה, אלא רק התרומם באויר ע"י הסוכה חוזר ונוח במקומו, כתב שכשרה היא, כיון שגם כשהיה באויר לא הופקע מלהיחשב כסכך, וכעין דין חבטו רמי המבואר בשו"ע (סי' תרל"א סי' ה'), ואם נשארה קצת מהמחצלת במקומה, צידד לרש שהלכת ששף ברוח לא הופקע מלהיחשב כסכך, מחמת מקצת הסכך שנשאר במקומו, ולמעשה לא הכריע בדבר. **ובשול"ת חלקת יואב** (ח"א או"ח סי' ח' בהערה) כתב וז"ל **הגר"ש אלישיב** (אשרי האיש ח"ג פכ"ה סל"ד) לפסול הסוכה כשהעיפה אותה רוח עד שהתגלתה הסוכה לגמרי ושוב החזירתי למקומו, וז"ל **בשול"ת אבני ישיפה** (ח"א סי' צד ענף ב), **ובשול"ת שבת הקהתי** (ח"ה סי' קטו). ומאידך, בס' הסוכה השלם (מילואים לפ"א אות ד') וסוה"ס אות ח') כתב בשם ס' ברכות שמים (ממות ח') ובשם **הגר"ש יאירבא** (החלק בכל זה כי אין כוונת השול"ת שצריך לעיין עשייה של אדם בהנחת הסכך אלא צריך שיהי הסיכון לשם צל, ואם בעל הסוכה ראה ודעתו שהסכך שנפל אמיליו יהיה לשם צל שפיר דמי, וז"ל **הגר"מ שטרנבוך** (תשנ"ח סי' ר אות ג') והוא מטעם שמה שחזרה ונחה כאן הוא ע"י עשייתו מעיקרה שהניחה כאן.

11 ויל"ע מאי שנא מזה שפסק לעיל גבי סכך ששף וחזרה למקומה ע"י הרוח שהסוכה נפסלה כי אין לה הונחה לשם צל וע"י למעשה שמברך דידן דעת **הגר"ש וואזנר** שהסוכה פסולה (כפי שהבאנו שם) הקודמת) וז"ל לפי **החלקת יואב והגר"ש**א' ולפי מה שהבאנו בה"ע הקודמת בשם הברכות שמים **הגרשוני**א' להקל ח"י בזה.

12. משמע מדברי רבינו שאם נשאר בסוכה יכול לברך 'לישב' על היין בלבד אע"פ שלא אוכל מזונות, והוא כמש"כ **בלוח ארי"** שגם בהבדלה בלבד צריך לישב בסוכה, וכמו שפסקו **הגר"ח וזנונפל** (שול"ת שלמות חיים סי' שנה) **הגר"מ פיינשטיין** (שמועות משה סי' תרלט אות ז') שגם בהבדלה לבד צריך לברך לישב. ואף שמבואר **במשנ"ב** (סי' תרלט סק"א) שמצד שתיית היין עצמה אין מברכים ברכת 'לישב בסוכה', ביאר **הגר"ש יאירבא** (ש"כ שש"כ פ"ח הע' קב) שכיון שאין אדם עושה הבדלה בשוק נחשבת היא כמעשה קביעות ומחשיבה את אף שתיית היין כדבר קבע שיש לברך עליו 'לישב בסוכה', ולכן אין שורדיה אף נחשבת הפסק בין ברכת ההבדלה לשתיית היין, [אמן הוסף, שבעדף יותר להקדים את ברכת לישב לברכת בופה"ג שבתחילת ההבדלה, וז"כ **הג"ר אפרים גרינבלאט** (שול"ת רבכ"א ח"א סי' תכד אות ד') **הגר"ש אלישיב** שיש להקדים ברכת לישב בסוכה להבדלה ולא לברך אותה לאחר הקדם השתייה מפני שמעשהה אינה נחשבת צורך האכילה, אך כתב **שהחזו"א** נהג לברך לישב בגמר ההבדלה. **והגר"ש וואזנר** כתב (שול"ת שבה"ל ח"א סי' בות א') שהמנהג בזה מקומות מזונית לברך לישב בסוכה לאחר הבדלה קודם השתייה, אך מנהגו אין כן. אך **בלוח ארי"** כתב לברך לישב אחר ברכת ההבדלה לפני שתיית הכוסין. מאידך, **הגר"ש וואזנר** (שול"ת שבה"ל שם) **הגר"א גרינבלאט** (בנתיבות ההלכה חלק לו עמ' 208) וגם ברבכ"א ח"א סי' תכח וז"ח סי' רמד) וכן בשול"ת דברי שמואל (או"ח סי' קנט), ובשול"ת שרגא המאיר (ח"א סי' תד) כתבו שאין לברך ברכת לישב בסוכה בהבדלה שבמבצא יול"ת (ובמבצא שבת חור"מ, וכן **הגר"מ קאפר** (הל' תח בג על סוכה פ"ג הע' 81 וסכ"א) שהנוהגים כהג"א שמברכין על הכניסה שפיר מברכין לישב בשעת ההבדלה, ולכן גם נהג להקדים לברך לישב בהבדלה ששם שנתק לעיקר כהנ"מ שמברכין על הכניסה להיחשב בסוכה, אך לדין דוהנוגין לברך רק על האכילה המוחיבת ועד האכילה הבאה הכל נפטר לא שייכא ברכת לישב בסוכה ביום הבדלה, וע"ל מה שהאריך בזה. ודעת **הגר"ש** (בנתיבות ההלכה חלק לו עמ' 198) שכיון שיש ספק אם מברך לישב בסוכה על היין בהבדלה, וכן העצה שאחד יאכל מזונות או המוציא ויציא, וכן הציע **בשול"ת אבני ישיפה** (ח"ה סי' א צננו) ו' גם בס' בנתיבות ההלכה (חלק ב), שהבדלה (380 עמ' כתב בשם **בשל המושנה הלכות** **הגר"מ מנשה** שיש להבדלה אנו נוהגים לאכול סעודה מיד אח"כ, ומברכים לישב בסוכה אחרי ברכת המוציא ולישב בהבדלה, וכן נהגו **המסטיטורל** (אורחות רבנו ח"י עמ' ירכ) **הגר"מ פיינשטיין** (שמועות משה שם), **הגר"ש יאירבא** (שש"כ פ"ח אות ה' ק) לאכול מיד בגמר הבדלה מיני מזונות ולברך 'לישב בסוכה' אחר ברכת האכילה על הפת או המזונות. ומה שפסק רבינו דוקא אם נשארים בסוכה אחר ההבדלה, הוא שז"כ **המשנ"ב** (סי' תרלט סק"א) שנשמרכים לישב בסוכה על מזונות יש לכתחילה לשבת אח"כ זמן מה בסוכה. וע"י בס' שמחת ישראל (פ"ח סי' י"ג) בשם **הרה"ק** שאף אם היתה הפסקה גדולה מאד בשמחת ישראל צריכים לשמור לאכול וללכת להשתחוות ככל בסוכה. וז"ל ברדיתו באשר ימות השנה אדם חייב ללכת לעשות מצוות מחוץ לביתו כשהוא יוצא מן הסוכה, כמ"כ חזון מוסותיו לקיים מצוות, אמנם בעמ'

חלונות סוכה

א. חלונות של סוכה שהם משמשים כדפנות הסוכה, וכשפותחים את החלון הסוכה נפסלת, אסור לפתוח ולסגור את החלון בשבת יו"ט.¹³

להעביר הסכך

ב. מותר לקחת סכך של סוכה אחת עבור סוכה אחרת בחוה"מ סוכות אם הסוכה אינה נפסלת, אולם אם הסוכה נפסלת ע"י הורדת הסכך אסור.¹⁴

צלוחיות וסכ"ם

ג. הצלוחיות וסכום ובקבוקים ריקים של משקאות וכד' שאין צריך להקדיש להוציאם מהסוכה מיד לאחר גמר האכילה, אלא כמו שריגלו בביתו אינו מקפיד להוציאם מיד כשגמרו אלא רק לפני המנה הבאה או בסוף הסעודה.¹⁵

צדקה לעני

ד. היושב בסוכה ונודמן לו מצוה אחרת, כגון עני שבא לביתו לבקש צדקה לא אמרינן בזה עוסק במצוה פטור מן המצוה, ועיזוב את הסוכה וילך לביתו לתת צדקה לעני.¹⁶

1. גוף ההלכות מתוך ספר בנתיבות ההלכה חלק לו עמוד 206 וחלק מא עמוד 390 אשר נערך ע"י **הגאון רבי יוסף שוב שליט"א** כפי ששמע מפ' רבינו שליט"א. ויהי למראה עיניו, וכן הוספנו הערות והוספות.

2. וז"ל **המסטיטורל** (אורחות רבנו ח"ב רע"ט). **ובשתיית שבת הכלתה** (פכ"ד הע' קטו והע' קלד) שאסור לפותחם או לסגורם בשבת משום איסור בונה וסתר, ויש להשאיר חלק מהם סגור בכדי הכשר סוכה, ואת השאר אפשר לפתוח או לסגור, אמנם בהליכות שלמה (סוכות פ"ז סט"ז) הובא בשם **הגר"ש יאירבא**ר שהסתפק בזה, אך בהוספות ותיקונים לשש"כ (פכ"ד הע' קכו) מסיק הגרשו"א לאסור אף אם אחד מב' הדפנות (או שתייהם) שהם לעיזוב עשויות מלכות או תריסי הזה הדפנות אבל לא לכל אורכם אלא נשאר שם רוחב טפח אף בשעה שהדלת או התריס פתוח, וכן מסיק לאסור **הג"ר חיים מאיר וואזנר** (קובץ מבית לוי ח"ג עמ' קנו) ע"פ הפמ"ג (מ"ז סי' שטו סק"א). מאידך, דעת **הגר"ש אלישיב** (אשרי האיש פכ"ד סכ"ב) **והגר"ש וואזנר** (קובץ מבית לוי תשרי עמ' נז), גבי סוכה העשויה ממחציות תריסים ובפתחיהם נפסלת הסוכה, שמוותר לפתוח ולסגור את התריס משום וי"ל, כיון שפתיח מוכן ועומד על צידו, ובסגירתו ופתיחתו אינו עושה מעשה בניה וסותיה, ואף שמחשבתו היא ליצור בכך סוכה, ואין המחשבה שמחשיבה את המעשה כמעשה בנין, וכמו שקי"ל שגנוה הפתוחות י"ל צירים מותר לפתוחן ולסגורם ביו"ט, ואע"י דבגב אסור אפי' עראי, דכיון שיש להם צירים הוי כפתח העשויו לפתוח ולסגור ואין בה משום בונה, אלא כי במחציה המתרת אם נפתח וסגר י"ל צירים הוי כפתח ואין בה משום בונה והביא הגר"ש אלישיב שז"כ **באבני נדר** (או"ח סי' רעב אות יא ויב). וע"ע באשרי האיש (שם סי"ח) ובקובץ מבית לוי (ח"ב עמ' כג).

3. ונראה שטעם האיסור הוא משום סתירת הסוכה האסורה בחוה"מ כמש"כ **בשש"כ** (פס"ד הע' קעז), אך גם סתירת הסוכה בחוה"מ יל"ע אם האיסור הוא מצד איסור מלאכת סתירה בחוה"מ של מה שהאיסור הוא משום ביטול והפקעת קדושתה ובזיוז מצוה. וע"י בפס"ד (סי' תרל"ה הע' ב, וסי' תרל"ה אות ג') שדן בזה. ודעתו שהיה גם לסתור הסוכה בחוה"מ כשהבטחתו שימשו על קדושת הדפנות והסכך וגם שתמשות בהם לשימושים אחרים כתב **בשול"ת שואל ומשיב** (מהדור"ח ח"ג סי' כח) לאסור, אך **בעיקרי הד"ט** (או"ח סי' ב' אות שט) מתיר כשם שהתירו להתיר ציצית מבגד ע"י לקושרו בבגד אחר. וכן **הגר"ש מנשה** (שול"ת להורות נתן ח"ז סי' מה חוט) מסיק להתיר לסתור הסוכה בחוה"מ כשיש צורך בכך ובתנאי שלא ישתמש בעצי הסוכה לשימוש כלשהו. וכל היתר הוא לסתור סוכה לצורך כגון כשרוצו להקימה במקום אחר, אבל לסתורה ללא צורך יש בה איסור משום בזיוז מצוה כמו שפסקו **הכה"מ** (סי' תרל"ח סק"ט) **הפתחת תשובה** (סי' תרל"ח ס"א) **והעיקרי הד"ט** (שם). וע"ע **בשול"ת הרב** (סי' תרל"ח סיד"ד) שאם הקים הסוכה בחוה"מ שיוכל להתנות לפניה ההקמה שבעדנית לסתורה בגמר השימוש, ולהשתמש בדפנות לצרכים אחרים ואז יוכל לסתורה לכל הדעות אם יש בכך צורך המועד. **ובברכי"א** (נתיבות זקת בחמ"א ראשונה ע"ש. וע"ע **בשול"ת ציצא אליהו** (ח"א סי' ב) **ובשול"ת קצת חזרה** (הל' לו ע"ג).

4. וז"כ **הבכורי"** (סי' תרלט סק"א), **הגר"מ פיינשטיין** (שמועות משה סי' תרלט אות ד), **והגר"ש דבליצקי** (קיצור הל' מועדים הל' סוכה) שצריך להוציאם משם שמסיימים כל בני הסעודה לאכול, ואין צריך כל אחד שמסיים לאכול ולהוציא מיד כליו. וכן מבואר **במאיר** (סוכה כט.) שאין צריך להוציאם אלא בגמר הסעודה, מפני שהיה הוא צריך לישון ולטיל וללמוד שם, וכלי המאכל המאוסים מפורקים לזה. וז"כ **הגר"מ קאפר** (הל' תח בג על סוכה פ"ג הע' 5) שהעיקר כדברי המאירי שלא מצינו מי שחילוק בזה ובפרט שכן בסבירא. וכמש"כ הבכור"ש וסכל חלק אחר הרגילות ואנו אנו רגילים להקדיש בכך כלל בשעת הסעודה, ואזכרה העושה כן דרך טירוף, ובפרט לפני האורחים לאו כעין תדורו הוא. מאידך בס' בנתיבות ההלכה (חלק לו עמ' 198) כתב בשם **בעל המושנה הלכות** **הג"ר מנשה קליין** שכתחילתה יש לקרוא בנתיבות כל צלחת כשגמרו לאכול מזנה, ואין להמתין ולהוציא רק כשכולם גמרו לאכול או כשאכולים את המנה הבאה, וגם **הגר"מ שטרנבוך** (תשנ"ח ח"א סי' קצט אות ב) כתב שהדברי חיים מציאת מזנה מאד האכילה הקערה עצמה מיד כשגמר לאכול וללכת להשתחוות ככל בסוכה. וז"כ **בשול"ת משנת יוסף להגר"י ליברמן** (ח"א סי' קיח) וכן הוא בתשובת **הגר"ש אלישיב להגר"מ רובין** (קובץ תל תלפיות קובץ חס עמ' לב אות קצד) שאין לה משום הנהגה.

5. וכן הביא בס' תל תלפיות בעניני עוסק במצוה (-דדורי כרך ב' עמ' ארילג) בשם **הגר"מ שטרנבוך** ועוד. ההשוהה בסוכה אינה נפטרת ממצוות אחרות שמחוץ לסוכה, ובזיר דעתם דכיון שאדם ששם חשונה יוצא מביתו לעשות מצוות, ואפי' שהוא עוסק במצות סוכה, במ"מ הוי כדצורת המצות סוכה הית תשוב כעין תדורו, הדמעות היא לעשות את שמשימי דירתו בסוכה, ואם בדריתו באשר ימות השנה אדם חייב ללכת לעשות מצוות מחוץ לביתו כשהוא יוצא מן הסוכה, כמ"כ חזון מוסותיו לקיים מצוות, אמנם בעמ'

זה פוסל את הסוכה ויש לקצץ הענפים¹⁸.

מטריה בסוכה

יג. היושב בסוכה תחת מטריה בשעת ירידת גשמים מקיים מצות סוכה, אולם זה הנהגה רק לגדולים וצדיקים¹⁹.

לישב ללא פת

יד. בסעודת צהרים אף שאוכל סעודה שלימה אם אין אוכלים פת או פת הבאה בכיסנין אין לברך לישב בסוכה²⁰.

רוממות ההלכה

הרבשר עמודר 3

לישב

כשפסקו הגשמים

טו. יצא מי הסוכה באמצע סעודתו או סגר הגג מחמת ירידת גשמים ופסקו הגשמים, אם היה גשם חזק יש לו לחזור ולברך לישב בסוכה, אולם אם היה רק מעט גשם אין לחזור ולברך²¹.

קפנדריא בסוכה

טז. מותר לעשות קפנדריא בסוכה²².

דרך קביעות אסור לאכול מהם שיעור קביעות סעודה חוץ לסוכה, אך אין לברך לישב בסוכה. נמכו' **בשעה"צ** (סי' תרלט סקל"ט) וגם **בכה"ח** (סי' תרלט ס"ק מא) כתב שספק ברכות להקל ורק יברך בליבו, או ישמע מברכה מאחרים אם אפשר ויתכונן לצאת. ועי' בה"ח חג בנהל **להגרס"מ קארפ** (סוכה פ"א ס"ג) מש"כ בענין לברך דגים שהביא בזה מו"ח ראשונים ושלד"א נחלקו בזה האחרונים ע"ש.

16. מאידך, **בסי' ברכת הבית** (סי' נב ס"ט סק"ז) פסק לגבי מי שיצא מן הסוכה מחמת הגשמים, וחזר לסוכתו כשפסקו הגשמים שצריך לחזור ולברך לישב בסוכה בכל ענין. אך לענין אם נשאר בסוכתו ורק סגר את הגג מחמת ירידת הגשמים וכשפסקו הגשמים פתח את הגג כתב ששעת הגשמים אינה הפסק מחמת שהאדם נשאר במקומו וציפה שיפסקו הגשמים, ועל כן אינו צריך לחזור ולברך. וכחילוק זה את כל הסעודה **בבב"ח זבולון שוב** (שערי זבולון ח"ח סי' ט) אית ג' ואת 1) ולמעשה תלה זאת במח' שלפי ההנהגות מיימוניות אינו חוזר, ולפי האגור והחיי"א צריך לחזור ולברך ע"ש. וכפ"י **בשו"ת מהר"ם שיק** (ואו"ח סי' שכח) **ובשו"ת פני מנחם** (ואו"ח סי' יא) **ובשו"ת קרן לדוד** (סי' קג) **ובשו"ת דעת סופר** (סי' קט) **ובשו"ת קנין תורה** (ח"ב סי' קי) כשנשארו בסוכה ורק סגר ופתח את הגג שאינו צריך לחזור ולברך לישב בכל ענין, כיון שלא יצא מהסוכה והרי זה גילו דעת נכסתי מתכונן להסתי' דעתו מהשיבה בסוכה ויושב ומצפה על פסקית הגשמים. **ובמהר"ם שיק** הוסיף טעם מפני ששיבתו בסוכה לפני הגשמים ולאחריהם מצוה אחת היא, והוא למכח באתו הזמן, ונחשב הדבר כהפסק מחברכה הראשונה שבירך. (ח"א סי' נב) כתב שגם בכה"צ צריך לשוב ולברך לישב בסוכה, מפני שבשעת הגשמים אין שם סוכה עליה, ונחשב שיצא ממנה משום שאין בידו לקיים את המצוה באותו הזמן, ונחשב הדבר כהפסק מחברכה הראשונה שבירך. ומה שחילק רבינו שלטי"א בין אם ירד גשם חזק לגשם מועט מצונו חילוק זה **בשו"ת מהרש"ג** (ח"ב סי' לא) שכתב בשעת הגשמים אינה נחשבת שעת פטור מלשבת בבעצ, שהרי כשעשוייה באופן שאינם נחשבים לתחת מחווב הוא לאוכל בתורה ולפיכך הפטור מן הסוכה בשעת הגשמים אינו נחשב הפסק, ורק כשירדו במשך זמן מרובה יתכן שנחשב הפסק, והמברך לא הפסיק.

17. וכד' **הגרנ"ח** (שמחת ישראל פ"ט סי"א) והוא מטעם דאין לסוכה דין בריהכנ"ס, וע"ז ראה במזאר להדיא **בספר מהא שערים לרי"ף גיאות (דף עב) בשם רב האי גאון** שאסור לעשות סוכה קפנדריא לקצץ הדרך כמו לענין ביהכנ"ס וביהמ"ד.

18. וכ"כ מהר"י, עייאש בספר **לחם יהודה** (דף לו ע"ד) והוסיף, שקרוב לומר שאפי' לא יעורר מעצמו בני הבית צריכים לעורר אותו, שילך וישן בסוכה. מאידך, **הבכורי יעקב** (סי' תרל"ט סקל"ז) כתב שאין צריך להקיצו, אבל אם תעורר מעצמו, ורוצה להמשיך לישון, צריך לחזור מיד לסוכה, כיון שיום אין זמן שיהיה לרוב העולם. וע"ז בפס"ת (סי' תרל"ט אות טז). וע"ז מש"כ בזה **הגר"ב צפמן** (שלמי תודה סוכות סי' כב אות א) ו**הגר"ר אפרים גרינבלאט** (שו"ת רבב"א ח"א סי' אכא אות יט).

19. דעת **הגרנ"ח** (תורת המועדים הובא בשמחת ישראל פכ"א הע' 1111), שמוטל על האב לקחת אותם לסוכה מידן חתונה. אמנם **הגר"ר זבולון שוב** (שערי זבולון ח"א סי' ס אות ז) כתב שכשמשכיבין ילד לישון בבית ובאמצע הלילה מעבירין אותו שני בדרך מתעסק ואין לו קיום סוכה. **והבכורי יעקב** (סי' תרל"ט סקל"ז) כתב בשם **הר"ן** (ס"פ"ק (דסוכה) שהגדרם חוץ לסוכה (והיינו אף אדם גדול, וכ"ש קטן) אין צריך להקצו כדי שילך לסוכה, כי תחתיה אמרה תשובו כענין תדורו, וגם בכל ימות השנה אין הרגילות להתנמנם בביהכנ"ס וכד' לקוח וללכת לביתו לישון, וכד' **הגר"ש זאנזנר** (קובץ מבית לוי תשרי עמ' סה ועמ' קלג אות ב), וככ' **הגר"ר מנשה קליין בשו"ת משנה הלכות** (תח"ט סי' קצד), וכד' **הגרש"ז איוערבאך** (הליכוש

קוראים רוממות

א ו ת ס
ש ה ם
פרודות באופן ניכר.

ובאמת בצירויים מוסמכים מלפני כ-שלוש מאות שנה נראים תפילין מאותה תקופה. ובכל הצירויים נראים התפילין של ראש עם רווח ברור וניכר בין בית לבית. חלק מהם צוירו על ידי צייר יהודי וחלק על ידי צייר גוי. אותו אייר לבטח צייר את שראו עיניו ולא ניסה לבטא בציורו את החלק הפנימי והמחולל של התפילין, וזוהי הוכחה ברורה שכן היו נראים התפילין המצויות באותה תקופה.

ולמעשה המקור הקדום ביותר ליציאת הרווח בין בית לבית, נמצא כבר בגאונים בהלכות קצובות ליהודאי בן נחמן גאון מבכאר שם (עמ' 551) איך להכין את התפילין, ואפי' שכותב לעשות מעור של שליל שהוא מאוד דק, כתב שם לעשות רווח בין בית לבית חצי אצבע, שזה ס"מ בין בית לבית, וראים גם שישיתו שצריך שיישאר רווח בין התפילים.

וכתב בספר "אור חיים ושלום" מאת הגה"ק המהבנת אלעזר' ממונקאטש, "אמנם הן אמת מה טוב אם יוכלו למצוא אומן מובהק בזה בעשיית הבתים שיהיו פרודות. ויהיה מרובעים כדת זהו בודאי מן המובהר, ויר"ש יוצא ידי שניהם במצוה

ירדו גשמים בשנית הצהרים

יז. בשנית הצהרים אם ירדו גשמים ויצא מסוכתו כשפסקו חייב לחזור לסוכה אף כשיש לו צער דרך בשנית הלילה הקילו שלא לחזור דזה צער גדול²³

ילד שנרדם חוץ לסוכה

יח. ילד שהגיע לחינוך שנרדם חוץ לסוכה אין צריך להכניסו לסוכה²⁴.

אתרוג שהיה תחת המטה

יט. אתרוג ששהה תחת המטה כשר לברכה ולא אמרינן דאינו ראוי לברכה עי' עין יצחק להגר"י"א מקובנא²⁵. (פסק זה מבטליבות ההלכה חלק מזו עמ' 581).

עמ' קסו וט' הסוכה השלם בפסקים והערות שבסוף הספר) שא"צ להקיצו, כי הישן לאו בר חיובא בלל, ובשעת שנתו יש לו זין שוטה גמור, ובהו הוא חולק על **הבן איש חי** (פי' האזינו ס"ח) שסובר שיש להקיץ אדם שנרדם חוץ לסוכה. אך בהערה (שם בהליכוש) כתבו שדברי הבן איש חי מירי במתנמנם ולא על הישן, כשישן יודה שא"צ להעירו. ועי' באשוי האיש (ח"ג פכ"ז ס"ז) דעת **הגר"ש אלישיב** שלא דרשין "תשובו כעין תדורו" להתיר לנמנם חוץ לסוכה בביהכנ"ס או בביהמ"ד, וגם מי שרגיל בכך אסור, וכל רגע שישן חוץ לסוכה מחמת שלא נזהר בכך הוא עובר איסור וצריך להעיר אותו. והיודע בעצמו שבישיבתו על כסא יתנמנם הו' כהולך לישון מחוץ לסוכה, ולא כישן מעצמו, ואסור, ומאידך, אם לא עלה בדעתו שירדם ונרדם לאווסו לא עשה איסור בזה שנרדם, וככ' **הגר"ם"מ קארפ** (ח"ג חג בנה על סוכה פ"א הע' 26*) לחלק שאם הלך לישון מדעת אפי' עראי חוץ לסוכה אז פשוט וברור שיש להקיצו ולעוררו שילך לסוכה, אבל אם נרדם או יתנמנם חוץ לסוכה הביא איסור בזה שנרדם, וככ' **הגר"ם"מ מהמהר"ל דיסקין** דא"צ להקיצו דהוי מצטער, וכתב שכן גם חילק הגר"מ הוורביץ. אמנם הרואה את צביונו מתנמנם חוץ לסוכה כתבו **בשו"ת קרן לדוד** (סי' יג) **ובשו"ת מהר"ר דייסקין** (קונט"ו אות צז) שצריך להעירו, **וכד' הגר"ש זבליצקי** (קצויה"ל מועדים הל' סוכה פט"ו). ו**הגרנ"ח** כתב (שמחת ישראל פכ"א הע' 1111) שאף שאינו חייב להעירו אלא בשעתו. ו**הגר"ז שוב** (שערי זבולון שם אות ד) הביא את דברי **המהר"ל דיסקין** שכתב (כפ' אמור ובסוכה כ) בני מי שהלך לישון בערב סוכות שיש חיוב להעיר אותו בליל סוכות בכדי להיכנס לסוכה. וכ' הגר"ז למבאר דמרידו דגם בנרדם מאיליו מטלט מצות סוכה, אך כ' שאין זה ראוי דיתכן דמארי שישנו שישמך לישון בכניסת ההג בבית אולי נחשב מבטל בדידים מצות סוכה ע"ש.

20. **שרבי יצחק אלחנן (ספקטור) מקובנא זצ"ל** כתב בשו"ת עין יצחק (מהדק"ן או"ח ח"א סי' כד) דהיכא שהאיסור משום סכנה נכחה נ"מן המותר בפ"י ולא נאסר האתרוג אלא כשהוא לא ראוי לאכילה בנפך הגדר ולא כשנאסר מחמת סכנה של רוח רעה, (וועי' גם מה שכתבתי בסבדור זו בשו"ת לקראת שבת פ' פנחס בשם הגר"ש אלישיב), ועוד הביא את דברי הפתחי תשובה (וי"ד סי' קטז סק"ד) שכתב בשם השבות יעקב ששואכלים שהיו תחת המטה אינם נאסרים בדיעבד. וכפ' **הגר"ש אלישיב** (אשרי האיש ח"ג פל"א סי"ג) מהטעם זה דק"ל שכל הנאסר מחמת רוח רעה מן הדין לא נאסר באכילה וסבדרי הפתחי תשובה, ולפ"י לחתי **הגרנ"ח הלוקח יעקב** (ח"א סי' עז), **ובשו"ת מנחת יצחק** (ח"א סי' גז), וכפ' **הגר"ם שטרנבוך** (תשוה"ז ח"ב סי' טזט), וככ' הפס"ת (ח"א תרמט הע' 13) בשם האורחות חיים (ספינקא סי' תרמט ס"ג) וכן חיים וברכה (אות יא). וכפ' **הגר"ש זבליצקי** (בתבניות ההלכה חלק מ' עמ' 875) מהטעם שגם בשאר ימות השנה מקילים לאכול אוכל שהיו תחת המטה. אמנם **בשו"ת בני עולם** (ואו"ח סי' לג) התספק בזה שמא אין יוצאים בו ר"ח שום שנאסר באכילה מחמת רוח רעה, ולכן כתב שיטלטו רק אם אינו מוצא אתרוג אחר. וככ' **הכה"ח** (סי' תרמט סק"פ) שאם היה תחת המטה שיטלט אתרוג אחר, אך אם אין לו אתרוג דאי טיול אתרוג זה, אכן נלמד מהכרזת צ"ע אם יברך. **והמטיטילור** (אורחות חיים ח"ב עמ' רעז) שניזון על הפסול בזה הוא רק מדין' לכם' כיון שאסור באכילה, א"כ אין לחשוש אלא ביום הראשון, אבל בשאר הימים שאין דין' לכם', אפשר לטול ללכתילא אתרוג שהונח תחת המטה. ודעת **הגרנ"ח** (המנינים מהמדרות עמ' מ' הע' 52) לאסור בכל גווני' (וש' להעיר לדלעת החז"א אין איסור מעיקר דין בזה) לאוכלים שתחת המטה כמובא בהנהגת חזו"א שבסו"ס אמרי יוסף דור נשים אות ב, ולפ"י צ"ל לחתי **הגרנ"ח הלוקח יעקב** אתרוג ולא מסתבר שחילוק זה החז"א בזה). ועי' **בשיי חמד** (מע' ל' כלל קמא אות לא) שהאריך בענין זה, וכתב כמה צדדי היתר ושומר מצוה לא ידע עבר דר, ועידד שראוי להדיח את האתרוג ג' פעמים במים קודם שיוציאו בו יד"ח.

חריצים בתפילין (א)

לעלות הנכבד וההחשוב 'רוממות', ולהרה"ג העורך שליט"א ברכת חזקו ואמצו ביתר שאת וביתר עזו.

בגליון פרשת 'כי תבא' הביא הרב יעקב ליינר לבדרייו, את החומרא והמעלה הגדולה של תפילין פרודות, וכמו שנהג מרן הגרש"ז אויבעבאך זצוק"ל, ומרן הגאון רבי שמואל אויבעבאך זצוק"ל. וכדרכה של תורה, פרסום הדברים בעלון הנכבד הביא לפולמוס ודייונים בבתי המדרשות, וניסיתי לבדוק עד שידי מגעת מה נהגו בדורות עברו.

והנראה שהמנהג שנוהגים היום לדבק את ד' הבתים התפשת בדורות האחרונים, שלא נמצאו המומחים שיעשו עם העורות שלנו, את הריבוע בצורה ישרה. וכמו שכתב החיד"י בספרו 'ברכי יוסף' שאיש קדוש אמר לו, שאמנם צורת התפילין המקורית להשאיר רווח בין בתי התפילין, אך לאחר שהתברר שמחמת חום השמש הריבוע החל להתקלקל עם השנים, ויתרו על הרווח והחלל להצמיד את הבתים, כדי לתת לתפילין יציבות ובכך להשאיר אותם בצורתם לאורך ימים ושנים.

ובימקור חיים' בהלכות תפילין (לב מ') הביא ציור של תפילין של ראש להלכה, והראה שם ורווחים ניכרים בין בית לבית. וכן בימצת שימורים' הביא ציור של בית של ראש, וצייר

הגדולה הזו. ויבירושלים עתה"ק תובבי"א יש אומן מופלא כזה ורואיתי מלאכתן הנפלאה ועוד בימי כ"ק אאמור' רבן של ישראל ז"יע ביקשנהו ע"י ציירים לעשות בעדנו בתים כאלו שיש יוצאים פרי שניהם בזה, ואחרי פטירת האדמו"ר זי"ע בשנה הדיא צרעה מלחמת העולם ואין באפשרי לידע ולהודיע בפרט ליקח ולהוביל תפילין מהתם להכא ה' יעורני בבאיג"צ ב"ב]. גם שומעתי כי התפילין של הגה"ק רשכבה"ג בעל הדיבר' חיים" זי"ע היו נראות הבתים של ראש פרודות ובודאי היה לו מאומן כזה שיוציא ידי חובת שניהם, היינו שלא יתקלקל הריבוע".

ונראה שבמדידה ועושים את הריבוע בצורה ישרה וחזקה לאורך זמן, ועושים את הד' בתים מופרדות כשהוא ניכר, פשוט שהוא הרבה יותר חשוב מכל חומרא והנהגות שיש בתפילין, כי לדעת הרבה ראשונים הוא ממש מעכב בתפילין.

אכפול בהודאה לעלון ולרה"ג העורך הנכבד שיוזבו לשנה טובה ומתוקה, וראו כל עמי הארץ כי שם השם נקרא עליך. מאיר מרקוביץ

ביקור קרבן

לכבוד מערכת רוממות, השם שמתאים לגליון ציבור בני התורה מיוחס על כך שמרן רה"י הגר"ש

המבשר בעמוד 18

להשתמש בטלפון רגיל ולא בגרמא כדי שלא יאמרו שגרמא מותר וכ"ש כאן.
ד. בענין אפשר בהיתר: הנה בלקט יושר (סוף הל' יו"ט) כתב בשם מהר"ל שאדם

שהיה לו חולי וצריך רימון ויש לו תלושה ברה"ר ומחוברת בחצרו, ביו"ט ישתמש בזו שברה"ר שמותר ביו"ט ואם יקצוץ חייב מלקות, אבל בשבת אין נפק"מ שגם ביציאה חייבים. ומוכח כשאפשר בהיתר חייב.

וכ"כ במשנ"ב (רע"ח ביה"ל א') שאם צריך לכבות את הנר בשביל החולה שישן, כשאפשר במחיצה, המכבה חייב חטאת.

ה. מש"כ בתחילה שאין לחוש שיאמרו שגם החרדים צריכים לזה, כוונתי שיאמרו שגם החרדים סוברים שלנוסעים זהו איסור קל ומותר ועדיף מרכב פרטי, וא"כ עדיף תמיד בשבת לחסוך נסיעות ברכב פרטי.

ועוד חשבונו: לומר שמציל הנהג מחילול שבת: א' הנהג עושה הרבה דברים בדרך שאינם שייכים ליולדת, בקצרה צריך לפרסם כנגד מה שפורסם שזה רק בתנאי שיעמוד ויודיע לכולם שהם רשעים אבל לו מותר, ואין זה מעשי כלל.

בכבוד ובהוקרה למעכ"ג

מינאי

ברוך שמואל הכהן דויטש

מרת ראש הישיבה הגאון האדיר רבי ברוך שמואל הכהן דויטש זצוק"ל

ויהיו הדברים לעילוי נשמתו בתוך השנה להסתלקותו

ואכתוב הערותי:

א. כשכתבתי ראיתי רק ממה שהביאו לפני שהתפרסם בעיתונות בתור 'חדשות' שעדיף לנסוע בתח"צ מאשר ברכב פרטי, ולא נכתב שם הפרט החשוב שיעמוד ויאמר שזהו איסור ונוסע רק לפיקו"נ, שזה באמת מוריד מחילול ד'.

אבל במחילה זוהי עצה לא מעשית כיון שאדם בנסיעה לבי"ח אין לו סבלנות וכח לעשות את הדבר הזה, ואינו יודע מה תהיה תגובתו של הנהג או של הנוסעים, וממילא אין זה מעשי, וגם הרואים אותו מבחוץ אינם שומעים את הכרתו והוא חילול ד'.

ב. מש"כ שמציל את הנהג מחילול שבת: ידוע דברי הבית הלוי שאדם שבין כך מחלל שבת גם שלא לצורך פיקו"נ לא נאמר לו היתר של פיקו"נ, ולכן מעדיפים לקחת נהג שומר שבת כנודע.

ג. מש"כ שכאן אין עוסקין בדיני הקל הקל, אלא בהיתר, אינני מבין, אם נודה שיש כאן חילול ד' א"כ אינו אפשר בהיתר, וגם ידוע שמרן הגרי"ש אמר

שליט"א

אחר בקשת המחילה

הואיל וראיתי מביאים בשם מעכ"ג פסק שלילדת עדיף לנסוע בתחבורה ציבורית, מאשר ברכב פרטי.

לדעתי חלילה לעשות כן, בפרט עכשיו שרוצים להפעיל תחבורה ציבורית בשבת ויאמרו שהנה גם החרדים זקוקים לזה, וגם לא תמיד יידעו את הסיבה והדיון, ובכגון דא אין דין הקל הקל, ולא מיקרי אפשר בהיתר, כי חילול ה' הוא העוון החמור ביותר.

ואם הדברים שנאמרו בשם מעכ"ג אכן נאמרו, לדעתי מצוה לפרסם שאינו כן, כיון שזאת עלולה להיות פירצה.

בכבוד הראוי

ברוך שמואל הכהן דויטש

מכתב ב'

בס"ד, ערש"ק פ' חקת תשע"ט

לכבוד מעלת הגאון הגדול המפורסם רבי ... שליט"א
בראש דברי אודה למעכ"ת על שטח לענות בהרחבה על דברי ואשרי הדור שהגדולים נשמעים לקטנים,

ארבעה זמני כפרה – במועדי תשרי

איננו במדרש (תנחומא אמור כב): ערב ראש השנה גדולי הדור מתעניין והקב"ה מוותר להם שליש מעונותיהם, ומר"ה ועד יוה"כ פ' יחידים מתענים והקב"ה מוותר שליש מעונותיהם, וביום הכיפורים כל ישראל מתעניין ומבקשין רחמים, אנשים ונשים וטף, והקב"ה מוותר להם את הכל דכתיב 'כי ביום הזה יכפר עליכם'. מה ישראל עושין, נוטלין לולביהן ביו"ט ראשון של חג, ומהללים ומקלסים לפני הקב"ה, והקב"ה מתרצה להם ומוחל להם, ואומר להם הרי ויתרתי לכם את כל עונותיכם הראשונות, אבל מעכשיו הוא ראש חשבון. - מבואר בדברי המדרש כי ארבעה זמני כפרה יש בימים מאירים אלו: הראשון - ערב ר"ה. השני - מר"ה ועד יוה"כ פ', השלישי - יום הכיפורים, והרביעי - יום טוב ראשון של חג.

מצידו של הקב"ה - בשלושת הזמנים הראשונים הוא 'מוותר על החטאים', וביו"ט ראשון של חג הוא 'מתרצה ומוחל'. ומצידם של ישראל - בשני הזמנים הראשונים הם 'מתענים', ביום הכיפורים 'מתענים' ומבקשים רחמים, ובסוכות 'מהללים ומקלסים'. חילוק המעשים, וחילוקי הכפרה, טעונים ביאור וליבון.

כפרת הימים הנוראים

והנה, בענין ויתור הקב"ה על עוונות ישראל בימים הנוראים, יש לעיין בכמה דברים. האחד - מדוע המחילה מתחלקת לשלושה פעמים. השני - כיצד התענית של גדולי הדור והיחידים גורמת כפרה לכל הציבור. והשלישי - מה מועילה התענית, והרי המתענה ואינו שב לא נתכפר לו (ראה משנ"ב סימן רכ סק"ו).

ביאור הדברים, שבדאי המחילה היא רק בצירוף התשובה, וכמו שכתב הטי"ו (סימן רמב) בהא דהשומר שבת מוחלים לו, שהוא רק בצירוף התשובה, וכן כתב מהר"ח (עץ הדעת טוב מאמר לחתן לא). בענין חתן שנמחלים לו עוונותיו, שהוא רק בצירוף התשובה. והמשמעות היא שבזמנים ומצבים אלו יש עת רצון, ונקל לאדם לעשות תשובה.

כיוצא בזה בעניינינו, מחמת התענית של הגדולים, היחידים, וכל ישראל - הקב"ה מוותר על העוונות, שלא יהיו כמחיצה של ברזל בין האדם לאלוקיו (ראה ישעיה נטב), אבל אין הדבר פוטר את האדם מלשוב בתשובה על חטאיו, כפי כל גדר התשובה. והטעם שחילק הקב"ה את הויתור לשלושה זמנים,

רוממות הזמנים

יו"ט ראשון
של חג

הגאון רבי דוד מלשטוף שליט"א

כי על
מתחייבים ישראל להתענות ולבקש שלש פעמים, ובשלושה הוי חזקה, ועל ידי כך הם מתרגלים להיות מבקשים כפרה וקרבת ה' (ראה תמורה כז, א וברש"י, ובי"ק סז, ובאוצר הגאונים שם).

ד' ימים שבין יוה"כ לסוכות - אין בהם חטא כתב הטור (תקפא) בשם המדרש: 'במוצאי יוה"כ פ' עוסקים במצוות סוכה ולולב, ואין עושין עוונות'. ואמנם, פשוט שלא נטלה מהאדם הבחירה, ולב יודע מרת נפשו שחוטאים בימים אלו באותם עבירות שאדם דש בעקביו כל השנה. - אלא ביאור דברי חכמים הוא, שהקב"ה סיבב חיוב קיום מצוות שטרתם מרובה לימים אלו, כדי שהאדם יהיה עסוק בהם, ועל ידי כך יקל עליו שלא לחטוא, ויגיע ליום ראשון של סוכות נקי מן החטא.

[ובמאמר סוכות תשפ"ה התבאר שאף מי שאינו לומד יהיה עסוק במלאכתו, והעיקר שלא ילך בטל בימים אלו, כי יגיעת שניהם משכחת עון (אבות ב,ב). ואמרו בגמרא (כתובות נטב) שהבטלה מביאה לזיוף חטא, ובאור יחזקאל (מדות עמוד רמז) הביא מאמר הקדמונים שהבטלה אם כל חטאת, ולמד כן מדברי המדרש (בר"ר לטח) על רצון אברהם שיהיה לו חלק בארץ כנען עיי"ש].

וכתב הערות דבש (ח"ב דרוש י) שאין לשטן רשות להטות בד' ימים אלו, עיי"ש חשבון הדברים. וביאור הדברים, שקבע הקב"ה ימים אלו כימי קירבה בינו ובין ישראל, ואין לזר בהם, וכמשל הנזכר בגמרא (סנהדרין קו,א), 'שבשעה שהקב"ה עושה פדיון לבניו, מי מטיל כסותו בין לביא ללביאה בשעה שנזקקין זה עם זה'.

והנה מבואר ברמ"א (תרכ"ד), שאין אומרים תחנון בד' ימים אלו, וביאר הגר"א שהוא משום שהם 'יום טוב' כמו יוה"כ פ' במקצת, והביא דברי המדרש. והיינו כמבואר שהם ימי קירבה לקב"ה, ואין ראוי להיות בעצבות כנגד המלך.

כפרת סוכות

לענין סוכות פתח המדרש בקושיא על לשון הכתוב (ויקרא כג, מ) "וַלִּקְחֶתֶם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר" וגו' - וכי ראשון הוא, והלא ט"ו הוא [והבין המדרש ש'ראשון' היינו למנין ימי החודש]. אלא ראשון הוא לחשבון עונות. ומסיים המדרש 'מה ישראל עושין, נוטלין לולביהן ביו"ט ראשון של חג

ומהללים ומקלסים לפני הקב"ה, והקב"ה מתרצה להם ומוחל להם, ואומר להם, הרי ויתרתי לכם את כל עונותיכם הראשונות, אבל מעכשיו הוא ראש חשבון'.

ותמוה, הרי מבואר במדרש שכבר ביום הכיפורים כיפר הקב"ה על כל חטאיהם, ואם כן, מהי תוספת הכפרה בסוכות. - עוד יש לשים לב לשינוי שבין סוכות ושאר הימים. הן מצד ישראל - שבמקום להתענות הם 'מהללים ומקלסים', והן מצד הקב"ה - שמלבד המחילה הוא גם 'מתרצה' להם.

ראשון למנין עוונות

והנה, יש להתבונן בדברי המדרש: מלשנו נראה כאילו יש מעלה ושבח ליום טוב הראשון של חג בזה שהוא 'ראשון לחשבון עוונות'. ותמוה, הלא דבר זה שבח הוא לארבעה ימים שקודם חג - שבהם אין חטא, אבל כלפי היום הראשון - אדרבא, חסרון הוא לו שממנו והלאה שבים לחטוא, ואין הוא מציל את ישראל מן החטא. ואם כן, מהו השבח בזה שהוא "ראשון לעוונות".

עוד יש לדקדק בלשון המדרש 'ראשון לחשבון עוונות', מה ענין ה"חשבון" כאן, היה לו לומר שהוא ראשון ליעשיית העבירות.

ביאור הדבר, כי מצינו במשנה (אבות ד,ב) ש'עבירה גוררת עבירה, ושכר עבירה עבירה'. והיינו, שטומאת העבירה שורה על האדם, ויוצרת בו ערלת הלב (ראה יומא ט,א, וברש"י), וכמבואר בנפש החיים (ש"א פ"ו) 'שמי עושה עבירה, הגיהנם מלפף אותו בחייו', ומציאות זו גוררת אותו להוסיף לחטוא (ראה אלשיך ישעיה נט,ה). ובנוסף לזה יש לבעל עבירה גם 'שכר' ו'תשלום' מן השמים שמגלגלים חובה לחייב (שבת לב,א) וממציאים לו עוד אפשרויות לחטוא.

מעתה, כך הוא ביאור הדברים: ראשון של סוכות נקרא 'ראשון לחשבון עוונות'. כי אף שאין העוונות נמחלים בלא תשובה, מכל מקום אין מונים אותם, וממילא גם אם האדם ח"ו חטא, לא שורה עליו מציאות העבירה גוררת עבירה, ושכר עבירה עבירה. והרי הוא דומה לאדם שחזרו שטרותיו בבנק כמה פעמים, והפך להיות מוגבל בחשבונות, ומעתה אין מאמינים לשטרותיו. אבל אחרי שנוהג בנאמנות כמה שנים, חוזר להיות נאמן ככל האדם, ונמחק העבר הרע שלו.

וזה מעלתו וסגולתו של יו"ט דסוכות, ועל כן הוא נקרא בשם 'ראשון לחשבון עוונות', שבזכות קדושת היום האדם נעשה נקי מכל העבר שלו, ושוב

א י ן
העבירות הקודמות משפיעות עליו לגרור אותו לרעה.

בזה יש לפרש גם מה שהכתוב קורא לחג הסוכות (שמות כג, טז) "וְחַג הָאֶסָף בְּצֵאת הַשָּׁנָה", כי אף שהוא חל ט"ו ימים אחרי התחלת השנה החדשה, הוא נחשב "צאת השנה", כי בו יצאה שנת החטאים, ומתחילה שנה חדשה. - ונמצא שיו"ט ראשון דסוכות הוא 'ראש השנה לעונות'.

מן האמור עולה, שמיום הראשון של סוכות קל יותר לאדם להתגבר על יצרו, כיון שאין חטאי העבר עומדים לו לרועץ, וזהו שבחו ומעלתו של החג.

סיכום תהליך הריצוי במועדי תשרי

במועדי תשרי נעשה האדם נקי מכל התוצאות של החטאים. ופירוט הדברים הוא כך: שלשה דברים נפעלים על ידי החטא: הראשון - הכעס, שהקב"ה כועס על החוטא (דברים לבי, ט-כא). השני - הקלקול, כמו שביאר בנפש החיים (ש"א פ"ד) גודל החורבן בעליונים שעושה האדם בחטאו. והשלישי - הריחוק, כמו שכתב רבינו יונה (שערי תשובה א מב), 'כי יתכן להיות העון נסלח, אך אין לה' חפץ בו, ומנחה לא ירצה מידו. ותאווה הצדיקים מן ההצלחות להפק רצון מהשם ושיחפוץ בהם'. ושלשה דברים הללו מתבטלים על ידי עבודת האדם בימים קדושים אלו.

בערב ר"ה, בראש השנה, ובעשרת ימי תשובה - נפעל ביטול הכעס. ועל כן נקראים ימים אלו בשם 'ימי רצון', כי בהם הקב"ה מוותר מלהסתכל על החטאים, ומוכן לקבל תשובת האדם. [נפלאים הדברים עם מה שחידש רבי יהונתן אייבשיץ ביערות דבש (ח"א דרוש ו) שמעשה בלע ובלעם היה בעשרת ימי תשובה, בימים שאין בהם כעס, עיי"ש].

ביום הכיפורים - נפעל ביטול הקלקול. ועל כן הוא נקרא בשם 'יום כיפורים', כמו שכתב רש"י (בראשית לב, כא) 'שכל כפרה שאצל עון וחטא, כולל לשון קינוח והעברה ה'.

בארבעה ימים שבין יוה"כ וסוכות - הקב"ה נתן לישראל מצוות שיתעסקו בהם, כדי שלא יוסיפו לחטוא כדרכם, ועל ידי כך יהיו מוכנים לראשון של חג.

וביום טוב של סוכות - נפעל ביטול הריחוק. מצד הקב"ה - שנתן לנו את מצוות הסוכה בה אנו יושבים תחת כנפי השכינה, בצילא דמהימנותא (זוה"ק ח"ג קא), וכדברי הגר"א הידועים (שיר השירים א, ד), שסוכות בט"ו בתשרי ולא בניסן, לפי שבו חזרו ענני הכבוד לישראל, וחזרה שכינה לשרות עליהם, ועל כן אנו יושבים בסוכה שהשכינה שרויה בה.

ומצד ישראל - הם נוטלים ד' מינים, ובהם מראים שדידהו נצח, כדאיתא במדרש (ויק"ר ל, ב), שבמה שישאל יוצאין מלפני הקב"ה ולולביהן ואתרוגיהן בידן, אנו יודעין דישאל אינון נצחוייא. וכאשר הם מהללים ומקלסים בהם לקב"ה, הם מראים שהנצחון שלהם אינו לתועלתם, אלא רק אף להתקרב אל הקב"ה ולעובדו כראוי, ועל ידי כך הקב"ה מתרצה לישראל.

זהו עומק החילוק בין הימים הראשונים, ובין ראשון של חג. כי התענית ובקשת הרחמים עיקר עניינם חרדת החוטא ובקשה על עצמו. ואילו ההילול והקילוס עיקר עניינם הרצון לשוב ולהתחבר אל הקב"ה אחר החטא. ועל כן, בער"ה ר"ה ויוה"כ הקב"ה רק מוותר על תועלתו. ואילו בראשון של חג הקב"ה שב ומתרצה לישראל.

"תחוגו את חג ה'..."

ושמחתם לפני ה'

שבעת ימים"

הנה בפרשת המועדות בפרשת פינחס, כאשר מזכיר כל חג ומועד, כבר מתחילה מבאר הכתוב ענינו של החג, כגון בר"ה שהוא יום תרועה, ביוה"כ שבו תענו נפשותיכם וכיו"ב, ואח"כ מביא דיני אסור המלאכה וכו'. אולם שונה הדבר כאשר מזכיר את חג הסוכות (במדבר כט, יב) כתיב "אֶף בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶסְפְּכֶם אֶת תְּבוּאֹת הָאָרֶץ תַּחֲנוּגוּ אֶת חַג ה' שִׁבְעַת יָמִים בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן שִׁבְתֹּן וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי שִׁבְתֹּן... וְחַגְתֶּם אֹתוֹ חַג לַה' שִׁבְעַת יָמִים בִּשְׁנֵה חֶקֶת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי תַּחֲנוּגוּ אֹתוֹ", הרי לא מזכיר בפרשה זו ענינו של החג ומצוותיו כמצות סוכה וארבעת המינים אלא מבאר רק דין המקרא קודש של החג.

והנה לא מצינו דוגמתו בשום חג שקרוי שמו חג ה', ומצינו שישאל קרובים עם ה', מכיון ששם הגדול והקדוש עליו נקראת, וביהמ"ק קרוי בית ה', מכיון שהוא 'בית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו'.

והנה יום הכיפורים איתא בחז"ל דהפסוק "כי גדול יום ה' ונורא מאד ומי יכילנו" קאי על יו"כ, והביאור דביו"כ הקב"ה יורד ממקומו וממציא עצמו לכפרה ולטהרה אין סוף לכל אחד ואחד מישראל, וזוהר על כל אחד מים טהורים מעצמותו ויתברך שמו, וזהו 'לפני ה' תטהרו'.

וממילא חג הסוכות קרוי חג ה', כי 'שם שמים חל על הסוכה', ה"ת נמצא בכל סוכה של כל יהודי, [ועיין דבר מבהיל בדברי רבינו בחיי בפרשת אחרי עה"פ "השוכן איתם בתוך טומאותם", דקאי למ"ד שניתן לסכך הסוכה בדבר המקבל טומאה], וזהו עצמותו ומהותו של החג, והצורה לחוג אותו מבואר בתורה דהוא ע"י "תחוגו", והיינו ריקוד וכמו שיבואר, והריקוד הוא לפני ה', וכמשי"כ "ושמחתם לפני ה' אלוהיכם שבעת ימים", מכיון דהוא חג ה'.

וזה כונת הרמב"ם שמבאר מהי השמחה של בית השואבה ומביא דוגמתו מדוד המלך, וז"ל בהל' לולב (פ"ח ה"ב): 'אף על פי שכל המועדות מצוה לשמוח בהן, בחג הסוכות היתה שם במקדש שמחה יתירה שנאמר ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים', ויעיין עוד שם בהט"ו: 'ואין הגדולה והכבוד אלא לשמוח לפני ה' שנאמר והמלך דוד מפזז ומכרכר לפני ה' . ' וכונתו דזו צורת הריקוד והשמחה והפיזוז של חג הסוכות, - לפני ה', ואכן ידוע בשם מין הגר"י זצ"ל דהנהיגו שמחה דבשר ויין המה בשאר מועדות, אבל בסוכות כללי ניהוגי השמחה שונים, ישנו מהלך אחר של שמחה ע"י רקידה, וזה אינו בשאר מועדים.

ויש שנהגו [ומצוי אצל הרבה מקהילות החסידים] שלא לומר 'שלוש עליכם מלאכי השרת' בליל שבי"ח חוה"מ סוכות, וביאר בזה בספר שם משמואל (שבת חוה"מ סוכות) ליתרון הסוכה אין כניסה למלאכי השרת דהוא מקום התייחדות ישראל עם קודשא בריך הוא, ואין מקום לשום נברא אחר.

והוא כעין דבריו של רבינו מאיר שמחה זללה"ה במשך חכמה (פרשת לך לך) על פרשת העקידה עה"פ "ויקרא מלאך ה' ה' השמים" דהקב"ה ירד להיות עם אברהם ויצחק בשעת העקידה ולא היה יכול להכנס לשם במחיצתם אף לא מלאך ה'.

'חג' מלשון ריקוד ומחול

בתויו"ט (ר"ה פ"א מ"ב) הקשה בלשון התנא אמאי נקט סתם 'חג' על חג הסוכות, והרי בתורה נאמר גם על פסח ושבועות, וביאר: 'מלת חג הנחתו הראשונה על המחול והרקוד... ובסוכות היתה שמחה יתירה של בית השואבה, לפיכך ראוי הוא להקרא ביחוד בלשון חג, ומפני כן אומרים בו במחלה זמן שמחתנו'.

וכי"כ הנצי"ב בספרו העמק דבר (דברים טז, טו) עה"פ "שבעת ימים תחוג לה' אלקיך", שמילת "חג" היא מלשון ריקוד, ואי"כ בקרא ד"תחוגו" ש לנו מצוה מיוחדת לריקוד בחג הסוכות, ובדבריו מבואר אף דריקדה בחג היא מה"ת, וז"ל בתנ"ך: 'תחוג לה' אלקיך, קבלת חז"ל שזה אינו אלא להשלמה. אבל מ"מ אין מקרא יוצא מידי פשוטו גם כן, דבכלל לשון תחוג משמע שמחה הבאה בריקודים ומחולות, כמו שכתבתי בספר שמות בלשון ויחוגו לי, דמשמעו שמחה וריקודים לפני ה', היינו וגילו ברעדת קודש. והכי נמי משמעות תחוג לה' אלקיך, וכדאיתא בחגיגה דחוגו חגא קאמר, ובתוס' שם לשון מחולות כמו יחוגו וינעו כשיכור... ומעתה ניהא דכתיב תרי מצוות עשה - דמצוות ריקוד אינה מצד שמחה שמביאה לידי ריקוד, אלא ריקוד הוא לאות על הניצוח. וא"כ אפשר דאפילו אינו שמח בלב מ"מ מצוה לרקד.

ולכאורה לפי"ז יש ליישב קושית המשך חכמה (פר'

פנחס) שנזכר שם בתורה כל סדר המועדים ובכולם מוזכר מצוות מלבד חג הסוכות, - וחגותם אותו

חג לד' שבעת ימים. לא כתב כאן בסוכות תשבו, כמו שכתב מצות יאכל בפסח וברה"ש יום תרועה יהיה לכם. ולפי"ד הנצי"ב אזי גם בחג הסוכות הוזכרה מצות היום היא מצות ריקוד, - כל זה ראיתי חלק בקונטרס הנפלא מהגאון המופלא רבי חנוך קרלינשטיין זצ"ל, וחלק שמעתי מהגאון הגדול רבי שמואל אריאלי שליט"א.

והוסיפו לשון התוס' בחגיגה (יב, ד"ה חוגו) 'לשון מחולות כמו יחוגו וינעו כשיכור', ועי' רבינו חננאל שם ובספר הערוך ערך חג.

נטילת לולב - ושמחתם לפני ה'

והנה בקרא דכתיב ושמחתם לפני ה' קאי על מצות נטילת לולב, 'ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר פת תמרין וענף עץ עבת וערבי נחל ושמחתם לפני ה' יהיה אלהיכם שבעת ימים', ויש להבין למה הגדרת המצוה היא שמחה. ובזה יש לומר בהקדם לשון הירושלמי ריש פ"ד דאיתא, 'בשמחת לולב הכתוב מדבר', והיינו שיש בנטילת לולב חלות קיום של שמחה.

וכן כתב בארוכה בספר החינוך (מצוה שכד) בטעם מצות הנטילה, וז"ל: 'וכמו כן מצות הלולב עם ג' מיניו מזה השורש הוא לפי שימי החג הם ימי השמחה גדולה לישראל כי הוא נטע אסיפת התבואות ופירות האילן בבית ואז ישמחו בני האדם בשמחה רבה ומפני כן נקרא חג האסיף, וצוה האל לעמו לעשות לפניו חג באותו העת לזכותם להיות עיקר השמחה לשמו ית', ובהיות השמחה מושכת החומר הרבה ומשכחת ממנו יראת אלקים בעת ההיא ציונו השי"ת לקחת בין דיניו דברים המזכירים אותו כי כל שמחת לבנו לשמו ולכבודו, והיה מרצונו להיות המזכיר מין המשמח כמו שהעת עת שמחה, כי צדק כל אמרי פיו וידוע מצד הטבע כי ד' המינים כולם משמחי לב רואיהם'.

וראה עוד לשון הרמב"ם בספר מורה נבוכים (ח"ג פמ"ג) 'שהם שמחה בצאתם מן המדבר אשר היה לא מקום זרע ותאנה... אל מקום אילנות נותני פרי והנהרות, ולקח לזכרון זה הנאה שבפירות האדמה והטוב שבריוח והיפה שבעליו והטוב שבעשבים'.

הרי דאף מצות נטילת ארבעת המינים היא בשורשה קיום של מצות השמחה. [וראה בדברי החינוך להלן שם 'וטעם שאינו נוהג במדינה אלא יום ראשון לפי שידוע כי עיקר שמחה יום ראשון היא'].

ההקפות עם הלולב - 'ושמחתם לפני ה'

והנה ענין ההקפות עם הלולב בכל שבעת ימי החג וגם ביום הושע"ר הוא שמחה לפני ה', דהנה איתא ברמ"א (הלכות לולב סימן תרסב) 'מי שאירע לו אבל בחג, אינו מקיף; וכן אבל כל י"ב חדש על אביו ואמו (כל בו), וכן נהגו'. ובביאור הגר"א (מובא במשנה ברורה סק"ט) כתב 'דכתיב ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים, והוא בשעת הקפה'.

ומזה היה מרגלא בפומיה דרבינו הדר"י שמואל זצוק"ל דה'עולם' טועה בהתייחסות לאמירת ההושענות, מדמיום דעת זהו תפילות ותחנונים, אבל האמת היא דהמחלל של ההקפות הוא 'שמחה לפני ה', ופוחזים בריקוד אחר ההלל, ומכיון דנמצאים בכזה מצב ממילא מנצלים אותו להתחנן בבקשות אל ה'ה"ת, אבל עצמותם של ההקפות הם 'ושמחתם לפני ה', ואמר שכן מבואר מדברי הגר"א הנ"ל, וכמו"כ ברמ"א (סימן תרסט) כתב על ההקפות של שמחת תורה שענינם משום שמחה כמו ההקפות עם הלולב, וז"ל 'ועוד נהגו להקיף עם ספרי התורה הפקידה שפבית הפנסת, כמו שמקיפים עם הלולב, וְהָפֵל מִשּׁוֹם שְׁמִחָה', ומבואר דההקפות של הלולב עצמן ענינם שמחה.

ש"ר לדייק נפלא ממה דאיתא בתרגום שני על מגילת אסתר (ג, ח) כאשר המן אמר לאחשוורוש על ישראל: 'יחדי והדרין בהושענא ושורין ומרקדין היך גדין, ולא ידענא אם מילט לייטין לנא ואם מברכנא מברכין לנא, וקרין יתיה חגא דמטללתא'. ולפיר' מבואר בלשון התרגום, דישאל וריקודם כגדיים בשעת אמירת ההושענות.

והנה ביאור הדבר שההקפה היא זמן שמחה וריקוד, יש לבאר היטב עפ"ד הגר"י מבריסק מובאים בשם בנו הגר"י הלוי זצ"ל (ביחודשו על 'ענינים בש"ס' המודפסים בסוף חידושי הגר"י על הש"ס ליקוטים), ששמחת הריקוד נוהגת בכל מקום שנאמר 'לפני', כן מצינו בדוד המלך 'ודוד מכרכר ומפזז בכל עוז לפני ה' , " וכן בגמ' כתובות (זא, א) 'כיצד מרקדין לפני הכלה', והכי נמי 'ושמחתם לפני ה' " נאמר מצות שמחה דריקוד דייקא, וזו מהותה של 'שמחת בית השואבה'.

תשובה ומחילת עונות בחג הסוכות

חג הסוכות נקבע זכר לענני הכבוד שהיו לישראל במדבר (עיין בטור סימן תרכה), ובמשלוח חז"ל נקרא 'זמן שמחתנו' [ואכן בתורה נאמר ג' פעמים חיוב השמחה בחג הסוכות]. ובפשוטו היה נראה שאין לזה שייכות כלל לכל ימי התשובה הקודמים לו בחודש אלול והימים הנוראים.

אלא שלא כך מצינו בדברי חז"ל דמבואר שהחג הזה שייך ג"כ לענין התשובה, וכדאיתא במדרש (תנחומא אמור סימן כב) על הפסוק 'וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן' (ויקרא כג, מג) 'וכי ראשון הוא והלא יום חמשה עשר הוא ואת אמרת בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן אלא ראשון הוא לחשבון עונות וכו' ערב ראש השנה גדולי הדור מתעניין והקב"ה מותר להם שליש מעונותיהם, ומראש השנה ועד יום הכיפורים יחידים מתענים והקב"ה מותר שליש מעונותיהם, וביוה"כ כל ישראל מתעניין ומבקשין רחמים אנשים נשים וטף והקב"ה מותר להם הכל וכו' מה ישראל עושין נוטלין לולביהן ביום טוב ראשון של חג ומהללין ומקלסים לפני הקב"ה והקב"ה מתרצה להם ומוחל להם ואומר להם הרי ויתרתי לכם את כל עונותיכם הראשונות, אבל מעכשיו הוא ראש חשבון, לכך כתיב וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן ראשון לחשבון עונות. הרי חזינן שחג הסוכות הוא קשור עם ימי התשובה אשר בו נשלם מחילת העונות.

ואמנם באמת דברי המדרש צריכים ביאור מיניה וביה שאם נמחלו להם כבר כל עונותיהם [שליש בער"ה שלישי בעשיית' ושליש ביוה"כ פ] אם כן מהי המחילה האמורה שוב ביום הראשון של חג שהקב"ה 'מתרצה להם ומוחל להם'. וכמו כן מצינו עוד על יום הושענא רבא שהוא יום חתימה, וכן תיקנו בו אף בסדר התפילות, וגם על יום שמיני עצרת איתא שהוא גמר הדין (עיין זוה"ק ח"א רכא), ומבואר שלא נשלמו עדיין ימי השמחה לגמרי, וזה צ"ב איך נקשרים ימי שמחה הללו עם ימי התשובה.

תשובה במח ולב ותשובה בגוף

אלא ביאור הענין דאכן חג הסוכות הוא סיום תקופת התשובה והשלמתה במדרגה היותר עליונה, אך בחילוק גדול באופן עבודת התשובה מעבודת הימים הנוראים, שבראש השנה ויום הכיפורים עיקר העבודה היא במוח ולב, ואילו בסוכות ושמיני עצרת עבודת התשובה בגוף. דהנה כידוע שלשה חלקים ישנם במעשה עבירה וכמ"ש בטור (סימן א) 'העין רואה והלב חומד וכלי המעשה גומרין' (וכע"ז בפירש"י במדבר טו, מ), ועפ"י סדר דרכי ושלבי עבודת התשובה כתיקון לג' חלקים אלו, וכדלהלן.

בראש השנה עיקר התשובה היא בבחינת 'עין רואה' ע"י השופר שהוא קול בלא דיבור מבחינת עיני אור השכל המאיר שם אור של תשובה שהוא מרוחק מהקב"ה, וע"ז 'גנוח גנוחי וילולי יליל', וגם דרך גידולו של השופר מורה ע"ז שהוא ע"ג מוח הבהמה, ואח"כ ביום הכיפורים מתפשט התשובה אל הלב לתקן בחינת 'לב חומד', והוא ע"י החרטה על החטאים והקבלה לעתיד, בחינת 'וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן' (ישעיה ו, ג), וכן בוידי' שהוא בדיבור הבא מהבל הלב, ולכן מכים בו על הלב.

ושלימות התשובה לטהרת 'כלי המעשה' בגוף לתקן בחינת 'עונותיו חקוקים על עצמותיו' (זוה"ק ח"ג רע"ה א') בחג הסוכות שיש בו שני

מין הגאב"ד הגאון הגדול רבי מרדכי גרוס שליט"א

הריצוי והשמחה בחג הסוכות

מצוות מעשיות מן התורה - סוכה וארבעת המינים, שהישיבה בסוכה מתקיימת בכל אברי האדם שנכנס בהם אל הסוכה, והיא בחינת 'וימינו תִּחְבֶּקֶנִי' (שה"ש ב, ו), שהוא חיבוק בגוף כמ"ש האריז"ל בשעה"כ, ונטילת ד' מינים שהם כנגד אברי הגוף כמ"ש חז"ל (ויק"ר ל, ד), והתכלית בכל זה הוא זיכוך האברים.

והן אמנם שביום הכיפורים יש ג"כ ענין התענית הפועל בזיכוך החומר, אך עדיין גם בחומר יש פנימיות וחיצוניות, וביוה"כ מזדכך פנימיות החומר, ואילו בסוכות מזדכך גם חיצוניות הגוף, ובפרט ע"י הישיבה בסוכה שהיא בחינת 'אור המקיף'.

סוכה דירת עראי - ביטול החומר

ובתיקון הגוף והחומר יש בזה שני מדרגות, האחד הוא הריחוק מן החומר וביטולו, וזה מתקיים במצות הסוכה שכידוע יסוד ענינה הוא 'צא מדירת קבע ושב בדירת עראי' (גמ' ריש סוכה) להורות על הנהגת האדם בעניני העולם הזה להתנהג בדרך עראי כדי קיום הגוף ולברוח מן המותרות.

ובחתם סופר (ליקוטים) כתב עה"פ 'וַיַּעֲקֹב נָסַע סֻכָּתוֹ וַיָּבֹא לוֹ בֵּית וּלְמִקְנֵהוּ עֲשָׂה סֻכָּתוֹ' (בראשית לג, יז), שלנשמתו היינו לעניני תורה ועבודה 'וַיָּבֹא לוֹ בֵּיתוֹ' היינו שעשה קביעות, ואילו 'לְמִקְנֵהוּ' היינו לעניני העוה"ז 'עֲשָׂה סֻכָּתוֹ' דרך עראי [ויש להוסיף שע"ז המשיך הכתוב ואמר 'וַיָּבֹא יַעֲקֹב שְׁלֹם עִיר שְׁכָם' וכדרשת חז"ל (שבת לג, ו) והובא בפירש"י] 'שלם בגופו שלם בממונו שלם בתורתו' ששלימות זו היא מכח ביטול עניני העוה"ז.

ובדרשות חת"ס (סוכות תקצ"ה) כתב שמחלוקת ר' יהודה ורבנן אם סוכה דירת קבע בעינן או דירת עראי, אלו ואלו דברי אלקים חיים, דלר"י דבעינן דירת קבע היינו אדרבה שיחזיק במדה זו של עראי לעשותה לקבע אצלו, וזה הפירוש 'וַיַּעֲקֹב נָסַע סֻכָּתוֹ וַיָּבֹא לוֹ בֵּיתוֹ' שבנה הסוכה אצלו כבית הקבוע לו, ע"ש עוד.

ושבעה ימים נתן לנו הבורא ית' לחוש חיי דירת עראי בזה העולם, וכאשר האדם מחזיק בכך בדרך קבע אז ממשיך את קדושת הסוכה אל תוך ביתו.

סוכות כנגד יעקב - קידוש החומר

והמדרגה היותר נעלה הוא בזיכוך וקידוש החומר, וזה ג"כ ישנו בסוכה שמציאות החומר בעצי הסוכה וכו' נהפך לקדושה להיות 'צילא דמהימנותא'.

וזה יסוד הענין שכתב הטור (סימן תיז) בשם אחיו שהמועדים נתקנו כנגד האבות, וחג הסוכות כנגד יעקב דכתיב ביה 'וּלְמִקְנֵהוּ עֲשָׂה סֻכָּתוֹ', כי הנה יעקב נקרא 'קדוש' וכדכתיב 'וַהֲקִדְשׁוּ אֶת קִדְשׁ יַעֲקֹב' (ישעיה כט, כג), וכ"ה בברכה רביעית של ברכת המזון 'קדושנו קדוש יעקב', וכן בתפילת שמונה עשרה הברכה השלישית 'אתה קדוש' וכו' היא כנגד יעקב כידוע (ועיין מגילה יז, ב).

ובביאור מדת הקדושה כתב במסילת ישרים (פכ"ו) 'והנה האיש המתקדש בקדושת בוראו

אפילו מעשיו הגשמיים חוזרים להיות עניני קדושה ממש וכו', אך הקדוש הדבק תמיד לאלקיו ונפשו מתהלכת בין המושכלות האמתיות באהבת בוראו ויראתו, הנה נחשב לו כאילו הוא מתהלך לפני ה' בארצות החיים עודנו פה בעולם הזה, והנה איש כזה הוא עצמו נחשב כמשכן, כמקדש, וכמזבח, וכמאמרם זכרונם לברכה (בר פ"ב ו) 'וַיַּעַל מִעָלְיוֹ אֱלֹקִים' (בראשית לה, ג) האבות הן הן המרכבה, וכן אמרו (עיין רש"י בראשית יז, כב) הצדיקים הן הן המרכבה, כי השכינה שורה עליהם כמו שהיתה שורה במקדש, ומעתה המאכל שהם אוכלים הוא כקרנן שעולה על גבי האישים'.

ומעתה זוהי מדתו של יעקב בקדושה המהפכת את האדם להיות בבחינת משכן ומקדש אף בכל מעשיו החומריים. ולכן כשיעקב בא ללון בדרך חרנה היו האבנים מריבות כל אחת אומרת עלי יניח הצדיק את ראשו (ב"ר סח, א) ובפירש"י בראשית כח, יא) כי היו האבנים משתוקקות להיות משמשים את יעקב ובכך להפוך מחומר לקדושה.

עבודת השמחה בחג הסוכות

והנה תיקון וטהרת האברים חלוק בעניני מהתיקון על 'עין רואה ולב חומד', שתיקון המח והלב הוא ביראה, ואילו תיקון הגוף והחומר הוא באהבה ושמחה, וטעם הדבר משום שבמח ולב שם עיקר השראת השכינה, שבמוח שם הנשמה, והרוח בלב, ולכן התשובה בהם הוא בטוהרת החלק הרוחני שהוא 'חלק אֵלֹה מִמַּעַל' (איוב לא, ב), וזה בא בדרך יראה מפחד ה' והדר גאונו, אבל התיקון בחלק החומר אשר שם האור הרוחני הוא בהעלם, הוא בדרך אהבה ושמחה, ולכן העבודה בימים הנוראים ביראה ע"י החרטה, ואילו בחג הסוכות העבודה היא בשמחה המזכרת חיצוניות הכלים ומשלמת בנין האדם.

ואכן בשני אופני תיקוני הגוף שנתבארו לעיל הן בביטול החומר והן בזיכוך החומר נתייחד בהם ענין השמחה, שהשמחה בביטול החומר ענינה כי מי שיש לו מנה רוצה מאתם, ולעולם אין סיפוק בידו, ורק אחר שמרגיש בביטול עניני העוה"ז אז יש לו שמחה גדולה, והיא שמחת הנפש בהתקרבותה אל השי"ת.

וזיכוך החומר ודאי הוא ע"י שמחה וריקודים כי התענוג של קדושה מתקן התענוג של חומר, ובשמחת בית השואבה שהיה בבית המקדש אמרו חז"ל (ירושלמי ריש פ' החליל) שהיו שואבין משם רוח הקודש, וע"ז נאמר 'וַיִּשְׁאַבְתֶּם מִיַּם בְּשִׁשׁוֹן מִמַּעַיְנֵי הַיְּשׁוּעָה' (ישעיה יב, ג). ואף מצות נטילת הלולב הוא מתוך שמחה וכמו שנאמר בו 'וַיִּשְׁמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם' (ויקרא כג, מ).

ומעתה מובן גם מ"ש במדרש שביום הראשון של החג 'הקב"ה מתרצה להם ומוחל להם' היינו שאי"ז רק מחילה כמקודם, אלא ריצוי גמור הן בכח מצות הסוכה הממשיך אור המקיף והוא בחינת 'וימינו תִּחְבֶּקֶנִי', והן ע"י מצות הלולב, והכל בעבודה הנעשית מתוך שמחה כנ"ל.

ואחר שזוכים לכל השלימות הזו בא יום שמיני עצרת שאומר בו הקב"ה לישראל 'עכשיו אני ואתם נשמח יחד' (ילקוט שמעוני רמז תשפב), ושמחים בו עם הקב"ה ממש, ורוקדים עם התורה, שזה שלימות זיכוך החומר עם זיכוך הנשמה.

רוממות דמעשים

פרקי חיי
רבי חרדי
שמואל ז"ל

מתוך הספר "רבי שמואל" באנגלית

פרסום ראשון

שימשלביץ זצ"ל, שיגזוז את שערו.

רבי יוסף שימשלביץ היה מוכר בכינוי "ר' יוסף ש"ס", כיוון שידע את כל הבבלי, הירושלמי והשלחן ערוך עם המפרשים העיקריים בעל פה. הוא היה אחד מעשרת האברכים הראשונים בכולל פרושים המפורסם של מרן רבי יצחק אלחנן ספקטור בקובנה, ולמד שנים רבות בתלמוד תורה בקלם.

בהגיעו לארץ ישראל התיישב בשערי חסד, והיה 'הבוחן' לשיבת עץ חיים. כאשר פעם שאל אותו מאן דהוא אם יוכל להתלוות אליו בהליכתו היומית לשיבה, אשר שכנה בעיר העתיקה, מחה רבי יוסף בפשטות: "אבל זה הזמן שבו אני חוזר על כל מסכת כתובות!"

רבי יוסף התייחד ביראת שמים יוצאת מגדר הרגיל. ביום קיץ לוהט אחד הבחין בו מישוה, כשהוא יושב רועד כולו על ספסל במקוה המקומי. לשאלתו אם אינו חש בטוב, השיב רבי יוסף: "מישהו העיר קודם שהמקה 'לוהט כמו הגהינם', ולא הצלחתי להוציא זאת מראשי..."

כאשר ביקש ממנו רבי שלמה זלמן לגזוז את התלתל הראשון משערותיו של בנו, התנגד רבי יוסף, באמרו שאינו יודע שום מקור למנהג. רבי שלמה זלמן השיב על אתר: "רבי יוסף, הלא נאמר במפורש 'צדיק גזור'..."

רבי יוסף ש"ס נכנע - ובחיוך רחב לקח את המספריים בידו, וגזר משערותיו של הילד.

בגיל צעיר נכנס רבי שמואל לתלמוד תורה 'עץ חיים', החיידר הירושלמי הותיק שבו למד אביו שנים רבות קודם לכן. הרב מבריסק אמר פעם: "חז"ל אמרו, 'עשרה לשים יופי ירדו לעולם, תשעה נטלה לירושלים' - כדי להוכיח ביופי הזה, פשוט לכו לעץ חיים." ואכן, הרב מבריסק שלח את בנו הצעיר, רבי מאיר, 'לעץ חיים', שם היו הוא ורבי שמואל חברים לספסל הלימודים, ידידות שנמשכה כל חייהם.

הנער רבי שמואל זכה ללמוד אצל כמה מן הרבנים שאצלם למד אביו שנים רבות קודם לכן. אחד מהם היה הגה"צ רבי חיים מן זצ"ל, שאותו הגדיר מרן רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל: "גדול מרביצי התורה בירושלים, בשל עשרות השנים שהקדיש לעיצוב דמותם של צעירי ירושלים כתלמידי חכמים. רבי חיים נוהג היה ללמד מסכת קידושין מדי שנה בשנה, ברם בדיוק כאשר רבי שמואל עמד להצטרף לשיעורו

בהפציע השחר

"כאשר אבות בקשו להראות לבניהם דוגמה של בן עליה, הם היו מצביעים על שמואל אויערבאך".

י' בתשרי תרצ"ב. היום פנה לערוב, ויהודי ירושלים הכינו את עצמם לתפילת נעילה. בשעה זו חבקו רבי שלמה זלמן ורעייתו את בנם הראשון.

האב הצעיר חפץ היה שבנו הבכור יתחמם לאורה של תורה כבר משחר ינקותו, ועל כן פנה אל הגה"צ רבי שמואל מועד זצ"ל, מגאוני ירושלים, ובקשה בפיו - הואיל והרב נהג ללמוד כל הלילה בבית הכנסת 'אהל יעקב' בבתי ברודא, סמוך לשערי חסד, אולי יואיל ללמוד לצד עריסת התינוק בלילה שקודם הברית. הרב מועד נענה לבקשה ברצון.

האדמו"ר מרחמיסטריווקא, רבי מנחם נחום טווערסקי זצ"ל, שימש כסנדק, ושמו של התינוק נקרא בישראל - שמואל. חמיו של רבי שלמה זלמן, רבי אריה ליב רוחמקין, ביקש כי התינוק יקרא בשם זה, מתוך הכרת טובה לסבו, רבי שמואל רוחמקין.

רבי שמואל רוחמקין הגיע לארץ ישראל בשנים הראשונות, ואולם בנו רבי יעקב נשאר באירופה. זמן מה לאחר מכן, כאשר החליט רבי יעקב להגר לארצות הברית, חשש רבי שמואל שנכדיו יגדלו בשממה הרוחנית של אמריקה של אותם ימים, והוא הפציר בבנו לשלוח לפחות אחד מילדיו לגור עמו בארץ ישראל. רבי יעקב נענה לבקשה ושלח את בנו רבי אריה ליב.

למרבית הצער, כל אחיו ואחיותיו של רבי אריה ליב נטמעו בכור ההיתוך של אמריקה. אחד מהם, קצין בחיל הים של ארצות הברית, נהרג בקרב במהלך מלחמת העולם השנייה, ואחת מספינות הצי של ארצות הברית נקראה על שמו - ניקמחור (Nikmahcu SSU). ואולם עשרות שנים לאחר מכן, שב אחד מצאצאי המשפחה בתשובה שלמה, וחידש את הקשר עם קרוביו בארץ ישראל.

רבי אריה ליב נשא לאשה את בתו של רבי עזריאל זליג טורצ'ין, שעלה לארץ ישראל מסלוצק. בתם היחידה היתה ברבות הימים לאשתו של רבי שלמה זלמן. בהעניקו לבנו הבכור את השם שמואל, כיבד רבי שלמה זלמן את זכרו של רבי שמואל רוחמקין - אשר בזכותו נשארו לפחות חלק מבני המשפחה, ובהם רעייתו מרת חיה רבקה, נאמנים ליהדותם.

פדיון הבן נערך על ידי הגה"צ רבי אליעזר כהן זצ"ל, בן דודו של רבי שלמה זלמן, שהיה שוחט מומחה ושימש כגבאי הראשי בבית הכנסת הגר"א בשערי חסד. כאשר מלאו לרבי שמואל שלוש שנים, הביאו רבי שלמה זלמן אל אחד מגדולי התורה בשכונת, הגאון רבי יוסף

1. להלן חלק מאחד הפרקים הראשונים בספר, מתורגם לעברית.

רוממות דהג

שמחת חתן
- לפני ה'

חמש עמוד 6

דייקא.

והנה מצינו בתרומת הדשן (פסקים וכתבים סימן רי), וז"ל: 'כאשר באו לפני לדין ר' אליעזר בר שלום ור' גרשום בר שלום, וצעק ר' אליעזר על רב גרשום על אשר נגחו ודחו בעת סיבוב הושענות בחג הסוכות וכיון להזיקו, כאשר היה שונא לו כבר זה ימים ושנים, ונדחה כ"כ עד שנשבר עצמי כתפו ונזקק לרופא לרפואתם. ור"ג השיב שסבב כמנהג העולם שרגילין בדחיפות בעת הזאת, ואם נדחה ממנו בלא כוונתו להזיקו אירע לי, ועוד האריכו דברי ריבונם לפני'.

ופסק התורה ד' דאן מדינא הוא פטור על הזיקו, וז"ל: 'דאם לא כיון להזיקו אף על גב דודאי נתזק מכחו היה פטור מכלום, כיון דבשעת שמחה של מצוה הזיק כדאיתא באור זרוע ובאשרי בשם התוס' בסוף מס' סוכה: והיינו דדימה זו להא דהמזיק מתוך שמחת פורים פטור, וכן פסק להלכה הדרכי משה (ח"ו סימן שעח אות ה) וז"ל: ובמרדכי סוף פרק הישן בסוכה (סימן תשמג) ויש ללמוד לאותן הבחורים הרוכבים לקראת חתן וכלה ונלחמים זה עם זה וקורע איש בגדי חבירו או קלקלו שהן פטורים הואיל ונהגו כן נהגת שמחת חתן וכלה עכ"ל. וכן פסק בחידושי אגודה שם פרק לולב וערבה (סימן מא) בחורים ששחקין זה עם זה והכו זה את זה אם אינם מכוונים פטורים: וכתב מהר"א בפסקיו (סימן רי) באחד שהזיק

- תכנן ללמד הפעם מסכת אחרת. רבי שלמה זלמן הצטער מאד שהרב מן משנה מרגילותו הנודעת בהצלחתו, והפציר בו להמשיך ללמד מסכת זו גם בשנה היא.

גם אצל הגה"צ רבי אברהם חיים הקלמן, אותו מלמד שבכתתו התעקש אביו רבי שלמה זלמן בשעתו להשאר שנה נוספת, וזה רבי שמואל ללמוד. חדרו בתלמוד תורה נודע בכינוי 'חדר חפץ חיים' - זאת משום שאסור היה להשמיע בין כתליו לשון הרע. בכל פעם שהתגלע ויכוח בין ילדי כיתתו במהלך ההפסקה, היה הרב הקלמן הופך את המריבה בחצר החיידר לחויה לימודית. הוא היה מזמין את הניצים להכנס לחדר חפץ חיים כדי לשטוח את טענותיהם בפני 'בית דין' אשר הורכב מחבריהם. הדיינים היו נדרשים להכריע ביניהם, ולנמק את הכרעתם בראיות מש"ס ופוסקים.

רבי יצחק זילברשטיין, שהיה צעיר במספר שנים מרבי שמואל ולמד אף הוא בעץ חיים, סיפר כי כאשר מצאו את עצמם הילדים במבוי סתום ולא הצליחו לפסוק את הדין, תמיד ביקשו שדווקא רבי שמואל יצטרף אליהם כיאב בית הדין. איכשהו, בכל פעם היה הילד מוצא דרך להוציא את שני הצדדים מנצחים.

בשנות האחרונה בחיידר 'עץ חיים' למד רבי שמואל אצל הגאון הגדול רבי אפרים בורודיאנסקי זצ"ל, שבצעירותו נחשב מבחירי ישיבת מיר באירופה. רבי אפרים החזיר בבני התורה הצעירים של ירושלים את ה'לומדות' המיוחדת של הישיבות הגדולות בליטא שלפני המלחמה, בדיוק כפי שעשה לימים ראש ישיבת פוניבז', הגאון רבי שמואל רוזובסקי, בבני ברק. כאשר הוקמה מחדש ישיבת מיר בירושלים, נקרא רבי אפרים על ידי הגאון רבי אליעזר יהודה פינקל למסור בה שיעורים, אז עזב את 'עץ חיים'.

רבי שמואל החשיב את רבי אפרים בורודיאנסקי כרבו שהורו 'לומדות', ואף עשרות שנים אחר כך שמר את צרור המחברות המלאות חידושי תורה משיעוריו. כעבור שנים אף נעשו קרובי משפחה, כאשר בנו רבי יצחק ירוחם שליט"א, לימים משגיח רוחני בישיבת 'קול תורה', נשא את אחותו של רבי שמואל.

כאשר נפטר רבי אפרים לא נכחו בניו בקבורתו, כמנהג ירושלים - ורבי שמואל הוא שאמר קדיש בשברון לב על קברו הטרי של מלמדו האהוב מימי נעוריו.

תלמידו 'עץ חיים' הצטיינו באיפוק גבוהות בלימוד התורה. פעם סיפר רבי שמואל לתלמידו, רבי משה אהרן ריבלין, שכאשר הוא וחבריו לכיתה היו בני שתים-עשרה בלבד, למדו לא רק את שמונים הדפים

חמש עמוד 9

בחבירו בשעת הקפת המזבח בהושענות ופסק דאף על גב דמדינא פטור הואיל והיה בשעת השמחה מכל מקום כדי שלא יכיון כל אחד להזיק חבירו בשעה זו יש לקנסו ועייש שהאריך שם לקנסו על פי אומדנות אף על פי שאין עדות ברורה כדי לעשות סייג וגדר.

ולפמשינת' אזי הדברים מקבלים אור שבעתיים, דשעת עיקר קיום ה'ושמחתם לפני ה' " דאיכא בחג הסוכות [האידינא בעוה"ר דאין לנו מקדש] הוא בשעת הקפת ההושענות, ונתבאר אליבא דהגרי"ז שהוא זמן מיוחד של ריקוד דוקא, א"כ זהו הפטור מהזיק דכיון לו התירוה"ד.

חביתת הערבה גם ענינה שמחה

ועיין לשון הלבוש (סימן תרסד) על מנהגי ההקפות וחביתת הערבה של הושע"ר: ונוהגין להקיף ביום זה אפילו מי שאין לו לולב אלא בערבה לבדה, ומי שיש לו לולב נוטל שניהם בידו ומקיף לצאת ידי כולי עלמא, כיון דאיכא פלוגתא בגמרא במה היתה ההקפה, אם בלולב אם בערבה, ואנו נוהגין ככולי עלמא. ואחר שהקיפו עמה וגמרו ההושענות, נוהגין לחבוט אותה על הקרקע או על הכלי שעמם או שלש. וכל המנהגים הללו שעושים בחג הם משום שמחה, דכתבי ושמחת בחגיך, כמו שעשו בו שמחת בית השואבה כמזכור בגמרא, לומר שלא נהיה כפויי טובה ונשבה ונשמח לפניו יתברך על ריבוי שפעת הטובה שהשפיע לנו, שבירך את השנה שעברה בתבואת הארץ ובפירות הארץ ובפירות האילן, וכן נתפלל לפניו שיהיה כן לשנה הבאה או יותר טוב ממנו.

כמה שיחיה לאדם בעוה"ז הוא ירצה יותר – לא זה שמחה

נהגו לקרוא בשבת חוהמ"ס מגילת 'קהלת'. ולכאורה, כל הנאמר בה כולו סתירה גמורה לכל מהותו של חג הסוכות שבו מצווים אנו על השמחה, וכמו שנא' "ושמחת בחגך" (דברים טז, יד), שכידוע היא עבודה קשה - להיות שמח כל החג, - ואדם מכין את עצמו להיות שמח ע"י כל הנאות העוה"ז שיש לו, ושמח שהכל טוב לו, וכשמגיע לביהכ"ס ושומע שקוראים "הכל הבלים אמר קהלת הבל הבלים הכל הבל" (קהלת אב, יוצא שבור, שכל מה שיש לו הכל הבל, וכל מה שעבר עליו הכל כלום, ולכאורה אם המטרה לשבור את האדם היה מן הראוי שיקראו קהלת בשבת שובה, שיחזרו בתשובה ובמקום לחפש עוה"ז יחפשו עוה"ב. אלא שהאמת היא בדיוק ההיפך, שאדם באמת אינו שמח מהנאות העוה"ז שיש לו, שהלא יש לו מנה רוצה מאתים, מאתים רוצה אלף - האדם אינו שמח, וככל שיש לו יותר הוא רוצה עוד ועוד.

וכן מבואר בחובות הלבבות (שער הבטחון פ"ה) וז"ל: והשני, וכו', ואשר איננו בוטח באלקים הוא בצער תדיר ודאגה ארוכה ואבל ועצב לא ימוש ממנו בטובה וברעה, בטובה מפני מעוט רצונו במצבו ושאיפתו להוסיף ולהרבות ולכנס וכו'. - כלומר גם עשיר אינו שמח כלל, היות שכל זמן שיהיה בעולם אדם עשיר יותר ממנו [אפילו במעט] הוא אינו מאושר, וכעין מה שאמר המן הרשע "וכל זה איננו שוה ל" (אסתר ה, ג), אין אף אחד ששמח מתענוגי העוה"ז, ועל זה בא קהלת ואומר "הכל הבלים אמר קהלת" - שלא חסר לו כלום, ואדרבה באמת סה"כ חסר לו הבל, ולכן אין לו להצטער על כך כלל.

ואדרבה לאחר שקוראים אנו מגילת קהלת ורואים שכל העוה"ז הוא אפס, ומיד אכ"ח אומרים במוסף שיש לנו לשמוח על כך ש'אתה בחרתנו מכל העמים אהבת אותנו ורצית בנו ורוממתנו מכל הלשונות וקדשתנו במצותיך וקרבנתנו מלכנו לעבודתך' וכו' - זו השמחה האמתית! - שהרי מה יש לאחריהם 'אדם יסודו מעפר וסופו לעפר בנפשו יביא לחמו משול כחרס הגשבר כחציר יבש וכציץ נובל' הכל כלום, ומה יש לו לאדם -

רוממות דהיים

משולחן המערכת

הגאון הגדול רבי זבולון שוב שליט"א

'ומותר האדם מן הבהמה אין כי הכל הבל - אבל אנחנו עמך בני ברייתך', הקב"ה בחר בנו וזו השמחה האמתית שמביאה קריאת מגילת 'קהלת' בחג הסוכות.

צלתה מרובה מחמתה - העדר השפע

הגרא בפירוש על יונה מביא עה"פ (ד,ה) "ויעש לו שם סכה וישב תחתיה בצל" וז"ל: כמ"ש באספך כו' תחוגו את חג כו' בסוכות כו' ואמרו בפסולת גורן ויקב כו', ואמרו שיהא צלתה מרובה מחמתה, והענין כי כל מעשה עולם הזה ועשרו וטובו הכל מן השמש, וכו', ולכן כתבה התורה באספך כו' שלא תמשך אחר העולם הזה תעשה סוכה בפסולת גורן ויקב, שכל סעודה הוא על הלחם ויין כמ"ש לשחוק עושים לחם ויין, ואמרו שלא תהנה מהן אלא בפסולת ותפרוש מעושר עולם הזה, רק תשב בצל שלא תחת השמש והיא תורתך קבע ומלאכתך ארעי, וזהו צלתה מרובה מחמתה. - מבואר, שכל השפע והעושר באים מהחמה, והצל הוא היפך השפע ולכן באים להראות בסוכה שצלתה מרובה מחמתה שאין אנו מחפשים שפע. ויש להבין מה ענין פרישות מהעוה"ז לחג הסוכות, ונראה לבאר דאדרבה זה גופא היא השמחה האמתית שאין אנו מבקשים כלום והעוה"ז כולו הבל.

וכעין זה רואים אנו שלאחר מאה ועשרים שוכבים עשירים ועניים זה לצד זה בשווה ואין שום מעלה לכך שהיו עשירים בחייהם, וכמו"כ ידוע כי חיי העשירים אינם יותר קלים, והם אינם משיאים ביתר קלות את צאצאיהם, כיון שכל שאדם יותר עשיר נדרש ממנו להשקיע יותר בכל דבר, העושר אינו היכ"ת לחיים קלים וטובים.

הסוכה לדורות זכר להנהגה

במדבר שקיבלו הכל מחקב"ה

הרמב"ן עה"פ "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי

את בני ישראל" (ויקרא כג, מג), כתב וז"ל: ענני כבוד, לשון רש"י, וכו' ועל דעת האומר סכות ממש עשו להם, החלו לעשותן בתחילת החרף מפני הקור כמנהג המחנות, ולכן צוה בהן בזמן הזה והזכרון, שידעו ויזכרו שהיו במדבר לא באו בבית ועיר מושב לא מצאו ארבעים שנה, והשם היה עמם לא חסרו דבר. - דהיינו שכשיעשו סוכות זכר לסוכות שהיו במדבר, יזכרו איך הם חיו במדבר, שהכל - אוכל, שתייה, בגדים, היה מיד הקב"ה, וזהו "כי בסוכות הושבתי את בני ישראל" שהקב"ה דאג לכא"א - בכל פרט ופרט ממש כאב ואם, שכל הארבעים שנה היינו בצל כנפיו של הקב"ה, וזהו "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל", דהיינו שהנהגה של הקב"ה במדבר היא לדורות, וכמ"ש גבי צנצנת המן "למשמרת לדורותיכם" (שמות טז, ג), וכמו שהיה בזמן ירמיה כדאיתא במדרש (תנחומא) (בשלח כא) "שבשעה שאמר ירמיה לישראל מפני מה אין אתם עוסקים בתורה, אמרו לו אם אנו עוסקים בתורה במה נתפרנס, באותה שעה הוציא להן צנצנת המן ואומר להם הדור אתם ראו דבר ה' המדבר הייתי לישראל אם ארץ מאפליה מדוע אמרו עמי רדנו לא נבוא עוד אליך, אבותיכם שעסקו בתורה ראו מהיכן נתפרנסו, ואתם עסקו בתורה ואני אפרנס אתכם מזה", וזהו ה"למען ידעו דורותיכם" שכולל שגם היום שלא יחפשו עושר, ומי שמחפש עושר - מו"ר המשגיח זצ"ל היה תמיד אומר, אתם רואים, חוקן שלי לבן, ואני אומר לכם אם אתם חושבים שאתם מחפשים את העושר והיו לכם חיים מאושרים, תדעו לכם שאתם לא מחפשים אושר ש'עושר' לא בהכרח מביא 'אושר', ובעיני ראיתי אחד שישב איננו בישיבה, ששנה ופירש וחשב שישגי עוה"ז וכל חייו הלך בחושך ולא השיג כלום, אפס! עד שמת ואפי' 'שבעה' לא ישבו עליו.

וזהו האיסור לסוכות, פה בעוה"ז כולו "הכל הבלים אמר קהלת", ואנו יושבים בסוכה ושמחים בשמחה האמתית.

והשי"ת יעזרנו שנוכח לקנות את קנייני חג הסוכות, כדי שנדע למשך כל חיינו מהו הרצון האמיתי שצריכים אנו לרצות, ולמה צריכים אנו להאמין, ובעוה"ז יהיה לכולנו רצון ושאיפה להיות גדולי תורה, תלמידי חכמים, מקיימי מצוות, ואז יתקיים בנו מה שאחז"ל (אבות וד, א) 'אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא'.

1. במסכת חג סוכות רבינו שליט"א, ה'תשס"ט.

רוממות דהיים

המשך מעמוד 8

פרק חיי
רבינו הרד"ק
שמאל ו"ע

בעל 'שערי זיו' ואחד מגדולי הגאונים והמתמידים בירושלים. ר' ישעיה למד זמן רב בבריסק אצל מרן רבי חיים סאלאוויצקי, ולאחר מכן הקים את ישיבת 'תורת חיים' בוורשה, אשר נקראה על שם רבי חיים - שם לימדו זמן מה גם בנו של רבי חיים, ה"ה הרב מבריסק, וגם חתנו, רבי הירש גליקסון.

התמדתו של רבי ישעיה היתה יוצאת דופן, ומדי כמה ימים היה עורך 'סיום' על מציאת נוספת. רבים היו משתדלים להימצא אז במחיצתו, כדי לקבל מברכותיו. בימים שהסתתר במקלט תת-קרקעי בזמן הפגזות הערבים על ירושלים בשנת תש"ח, כתב את ספרו 'קבא דניחואת', ובו תשובות למאה ושלוש שאלות שהקשה 'החלקת יואב' בספרו 'קבא דקשייתא'.

רבי אליהו דוד רייכמן, חתנו של רבי שלום שבדרון, תיאר פעם את המחזה הקבוע שנראה בשיעורו של הרב וינוגרד, בתקופה שכן דודו רבי שמואל למד שם: "בכל יום, כאשר רבי ישעיה היה מופיע, מוחו כבר היה עסוק בקושיא סבוכה בסוגיא. הוא היה מתחיל לצעוד הלך ושוב לאורך החדר הגדול שבו למדנו, שקעו בשרעפלו. לפתע היה נעצר ליד סטנדר אחד ויחיד - הסטנדר של רבי שמואל אויערבאך - כדי לדון עמו בקושיא, ומן הדיון הזה היתה מתלקחת סערת לימוד לוהטת".

מחזה רגיל היה לראות את רבי ישעיה ורבי שמואל הצעיר מטיילים יחדיו בחצר הישיבה. זה נקלע למקום, יכול היה לחשוב שהם חברותא, ולא רב ותלמיד. רבי ישעיה התבטא לעתים קרובות שאכן זו האמת, כפי שלימדונו חז"ל, "ומתלמידי יותר מכלם". נוסף על רבי ישעיה וינוגרד, היו לו לשמואל עוד מספר תלמידים בעלי שיעור קומה ב'עץ חיים'. ביניהם הגאון רבי מרדכי דוד לוי, בעל 'דרכי דוד', והגאון רבי שמואל גדליה ניימן, בעל 'גידולי שמואל'. לבסוף הצטרף רבי שמואל לשיעור הגבוה ביותר ב'עץ חיים' - שיעורו של ראש הישיבה, רבי איסר

כאשר הנהיג לו דודו במתנה כרך של חידושי הרשב"א על כמה מסכתות, התרעם אביו רבי שלמה זלמן על מה שלדעתו היה מתנה מפוארת מדי עבור נער כה צעיר.

כאשר רבו רבי אפרים בורודיאנסקי עבר לשיבת מיר, ביקש רבי שמואל ללכת בעקבותיו, אך לפי רצונו של אביו המשיך לשיבת הקטנה של 'עץ חיים', שנודעה בשם 'ישיבת עטור חכמים'.

הדגש בישיבה הושם אז בעיקר על לימוד חלקים נרחבים מן הש"ס, ולא על לימוד בעיון. התלמידים הטובים יותר, היו יוצאים מן הישיבה הקטנה ובידם כל סדר נשים ונזיקין. יחידים, כמו רבי ישראל יעקב פישר ורבי יעקב רוזנטל - לימים שניים מגדולי תלמידי החכמים בארץ ישראל - למדו גם סדר קדשים. כאשר שאל פעם תלמיד את רבי שמואל אילו חלקים מהש"ס למד בישיבה קטנה, ענה רבי שמואל: "מועד, נשים ונזיקין - עם 'אחיזה' בקדשים".

את רוב סדר מועד סיים לפני הגיעו למצוות, בלימודו עם אביו. השפעה מכרעת על שמואל בשנים אלה הייתה לראש הישיבה, הגאון הגדול רבי ישעיה וינוגרד זצ"ל,

הראשונים במסכת כתובות, אלא גם את כל המערכות של רבי עקיבא איגר - מערכות ארוכות ומורכבות ביותר של 'לומדות' - על אותם שמונים דף, 'והבנו את הכל הטיב'. התלמיד התקשה להאמין: "בגיל שתים-עשרה?!" - "כן", ענה רבי שמואל, "כולנו".

בהיותו תלמיד כיתה ח' שאל רבי שמואל את אביו, אם יוכל להשיג עבורו את הכרך הראשון של ספר 'ברכת שמואל', ובו חידושי ראש ישיבת קמניץ, רבי ברוך בער ליבוביץ, על מסכת קידושין.

כיון שבאותם ימים היה צורך לשלוח ספרים מליטא בדרך הים, הציע לו רבי שלמה זלמן במקום זאת את 'קובץ שיעורים' של רבי אלחנן וסרמן - ספר שניתן היה להשיג בקלות אצל אחיו של רבי אלחנן, רבי צדוק וסרמן, שהתגורר בשערי חסד.

אבל לבו של רבי שמואל היה נתון ל'ברכת שמואל', וכאשר נודע לו שהעותק היחיד של הספר בכל ירושלים נמצא בבעלותו של הגאון רבי ברוך קונשטט, מייסד ישיבת 'קול תורה', עשה את דרכו אל הישיבה.

ואולם, כאשר הגיע לשם, מנעה ממנו ביישנותו לגשת אל הרב. ברם הרב קונשטט, מיוזמתו, התעניין באורח הצעיר, וכשנודע לו מה הביא לשם - נתן לו את הספר היקר לקחתו לביתו.

שנים לאחר מכן נזכר רבי שמואל בפרשה זו מימי נעוריו: "הגעתי הביתה בהתרגשות כזו, עד שאפשר היה לסחוט את חולצתי מזיעה. ישבתי ולמדתי את הספר מכריכה לכריכה, ונדמה היה לי שהבנתי הכל. היום, כמובן, מבין אני שלא הבנתי..."

זמן קצר לפני מלאת לו שלש-עשרה, בחודש אלול תש"ח, לקחו אביו לקבל ברכה מהפוסק הגדול, הגאון רבי צבי פסח פרנק. בהזדמנות זו שאל רבי שלמה זלמן את רבי צבי פסח אם עליו לברך את ברכת האב 'ברוך שפטרני' בשם ומלכות, כפי שפסק הגרא"א, או לנהוג כפי המנהג הרווח, לברך בלא הזכרת שם.

השיב לו רבי צבי פסח: "איני פוסק בשאלה זו. אבל אספר לך, שכאשר בני רבי תנחום התקרב לגיל

אונאה במכירת אתרוג

כתב החכמת שלמה (ח"מ רטב) הנה בדין הקונה אתרוגים סתומים ונמצא מקולקלים מאד והפסיד הקונה הרבה אם יש בהם דין אונאה ומקח טעות, הנה באמת נער הייתי וגם זקנתי ולא ראיתי מי שיבא לתבוע אונאה וביטול מקח באתרוגים. ואנכי יושב פה זה ל"ז שנים. ומקור קניות אתרוגים הוא פה ורוכלת עמים בזה ולא נשמע מעולם שיבא אחד ויפצה פיהו בזה, והטעם הוא כי כן הוא המנהג התגרין שקונין אדעתא דהכי אם טוב ואם רע. ואף דהמתנה ע"מ שאין עלי אונאה יש לו עליו אונאה, היינו מדינא אבל מ"מ אם נעשה כן מנהג בין התגרין שלא יהיה בזה אונאה, כמו דמהני מנהג התגרין לענין קנין דקנה בו אף דלא הוי קנין מה"ת. כן ה"נ בע"מ שאין לך עלי אונאה מהני מנהג התגרין במה שדרך בכך. עכ"פ לדינא באתרוג ל"ש מקח טעות ובא וראה בקונה אתרוג או ב' וכדומה סתומים בכך וכך ואח"כ כשנפתחו אם שוה האתרוג הרבה אם מערער המוכר לומר דהוי מקח טעות או אם הוא מקולקל שאינו שוה כלום הכי מערער הקונה ע"ז. זה ודאי אינו ופוק חזי מה עמא דבר ובע"כ דרך מנהג הסוחרים דל"ש מקח טעות באתרוגים ככה"ג, וז"ב לדינא.

וכתב הגר"ח שמרלר זצ"ל בספר מועדי חיים (סוכות עמוד קמה): אחד שלקת אתרוג בתורת שאינו מהודר וכמובן ששילם בשווייתו ואח"כ כשבא לביתו ניקה האתרוג ונתגלה לו אתרוג מהודר ומכרו הלוקח לאחד במחיר מהודר ובא המוכר הראשון בטענה שאילו הוה ידע שאתרוג זה מהודר הוא היה גובה עבורו סכום דמהודר מה דינו. ונ"י אינו דומה למש"כ החכמת שלמה, דהרי שם עיקר נימוקו במה שכן הוא דרך הסוחרים למכור, ולשיטתו גם להיפך אם ימצא בקופסא אחרון הדר שבהדר לא יוכל המוכר לטעון מקח טעות, דהרי כן הוא דרך הסוחרים, משא"כ בנ"י דבמכירת אתרוג פתוח הרי הדרך הוא דיש מחירים מיוחדים לכל אתרוג לפי הדרו, וא"כ אפשר שיכול המוכר לטעון מקח טעות.

וכתב הגאב"ד הגאון הגדול ר"מ גרוס שליט"א (אגרתא דחדוותא חלק נט עמוד רמה): יש לדון במי שקנה אתרוג במחיר אתרוג שאינו מהודר, וכשהגיע לביתו ניקה

1. כתב בשו"ת שם אריה (א"י סימן יא): בשנה הזאת שנת תרי"ח, שמתי לבי קודם חג הסוכות בענין האתרוגים אשר הסוחרים מוכרים מעיר לעיר, למוכרם, והנה דרך מקצתם למכור ארצו שלם כמו שהוא, ויש שמוכרים על ידי לאחים ומקצתם פותחים ומקצתם סתומים וסומים מן העין, ויש אתרוגים סתומים ויפים ששנים הרבה וקצתם גרועים שאינם ראויים כלל לברכה, והדרך הוא כשוכר אתרוג סתום כמו שהוא ממקומו ולא נמכר בעד דבר מועט, כי לא נודע מה שהוא מקומו ומה שהוא ערכו, ולפעמים יצאה הילה מהאתרוג שהוא מקבל ויהי כהמחיר דהוי זהב, ולפעמים יעל בידו דתרי אתרוג שאינו שוה כלום כידוע, ופשוט ענין מכירה זאת בלתי מקומות זה מימים ושנים רבות. ועלה בלבי ספק בזה, דאין אף דרך מכירה רק כדרך המשחקים בקוביא, לפעמים יצליח הקונה

ירח האתנים

חודש זה נקרא 'ירח האתנים', אותו ירח שבתחילתו נתקלקל העולם על ידי החטא, ביום הראשון לבריאת האדם, בירח זה נולדו בו איתני עולם, אבות העולם - ו'האתנים מסדי ארץ'. ולשון רבינו חננאל (ר"ה יא,א) 'כלומר הם היסודות'. דהיינו שהם היסודות לתיקון העולם, אשר אנו מצפים ומחכים לשלימות תיקונו ביום שכולו שבת.

ירח זה רצוף אהבה, תחילתו בימים הנוראים ראש השנה ויום הכיפורים, וגם ביניהם הוא עשי"ת הזמן המיוחד של 'בְּהִיוֹתוֹ קְרוֹב'. וגם הימים שבין יום הכיפורים לסוכות, גילה לנו רבינו הגר"א בביאור השו"ע (סימן תרכ"ד ס"ה), 'דהויא יו"ט כמו יום הכיפורים במקצת'. ורבינו הגר"א מפרש כי מה שנקרא יו"ט ראשון של סוכות 'ראשון לחשבון עוונות' הוא כפשוטו ממש, דעד אז נמשך במקצת יום הכיפורים.

וכמה יחרד הלב, לשמור על קדושת הימים האלו, אשר מלבד השמירה הגדולה על מה שקבלנו עלינו, וגם מה שכל אחד זכה להזדקך במקצת, והפחד הנורא של 'נח לאבדן', שלא נהיה ח"ו כפורקים מעלינו עול יום הכיפורים ועול התשובה חלילה, הנה הימים עצמם בחינת יום הכיפורים, וח"ו לבעט במקצת יום הכיפורים אשר משמעותו כאמור כמבעט ביום הכיפורים ממש רח"ל, וצריך להתעצם בימים האלו להמשיך בחיזוק וקבלת התשובה של יום הכיפורים, ובודאי שימים אלו שהם המשך של יום הכיפורים ערכם גדול ונורא בבחינה הזאת של 'כִּי בְיוֹם הַזֶּה יִכַּפֵּר עֲלֵיכֶם וגו' לְפָנַי ה' תִּתְקַרְרוּ'.¹ ומן הסתם הימים האלו של 'מקצת יום הכיפורים' תלוי הרבה יותר במצב עבודת האדם, שכמה שהוא משתייך לזה, נתגלה לו יותר בחינת יום הכיפורים, והרי 'הבא ליטהר מסייעים אותו' בכל עת ובכל שעה, ועל אחת כמה וכמה בימי הטהרה המקודשים.

תבוא אם ותקנח

וחג הסוכות רצוף ומחובר ב'זמן' וביממות' לעיצומו של יום הכיפורים, המועד המקודש ביותר בין המועדים. ויסוד השייכות של ימים אלו, שהנה ידוע ענין יום הכיפורים שאז הקב"ה אמר 'סִלְּחָתִי' על חטא העגל, ואנו רגילים להכנס במאמר זה לקדושת היום. ואמרו חז"ל (יומא ג,ב) 'לַעֲשֹׂת' - זה מעשה פרה, 'לְכַפֵּר' - אלו מעשי יום הכיפורים.

והשייכות בין מעשה פרה ליום הכיפורים הוא שבשניהם יש את הענין של 'תבוא אם ותקנח את בנה', ואף שגם החכם מכל אדם אמר על פרה אדומה 'וְהָיָא רְחוּקָה מִמֶּנִּי', מ"מ גילו חז"ל שיש בזה רמז לכפרה על חטא העגל.

כמובן שאין לנו השגה אפילו כטיפה מן הים, אבל עם כל זה נגלה לנו בחינה שנראית בעין גשמי, ש'תבוא אמה' כביכול אמה של העגל, ותקנח את בנה. וכן הוא 'ביום הכיפורים' אשר זה יום האחד בשנה אשר כהן גדול נכנס לפני ולפנים, מתגלה לנו בחינת 'תבוא אמה ותקנח את בנה' בדרגה עליונה מאד, וזה היום שהקב"ה מאיר לנו בפתיחת הלב, יום העשירי שהוא סוף הדרגה של 'בְּהִיוֹתוֹ קְרוֹב'. וכאשר אנחנו בשפלותינו קוראים להקב"ה כביכול

'אבינו', והקב"ה אומר 'גַּם יִשְׁמַע' אֵת ה'.

רבינו הגדול מרן ראש הישיבה

אֶלְקִיכֶם, "א"כ כשם שצריך אב להמושג של בנים, כך אין בנים בלי אב ואם... ובודאי וכידוע שיש גם בחינת "אם לְבִינָה תִקְרָא" וכתרגומו 'אמא לבינונותא' תקרא, וביום הכיפורים מופיע עלינו בחינת האמא אשר משפיע עלינו בינה, "וּלְכַבֵּוּ בְּיָן וְשָׁב וּרְפָא לוֹ", וכדאמרו חז"ל שמשום כך תקנו בינה קודם תשובה.

ונמצא שביום הכיפורים אנו זוכים לבחינה עילאית מאד של 'תבוא אמה ותקנח את בנה', ועד כמה שאין לנו השגה ברוממות הדברים, אבל יחרד האיש וילפת מבחינת הדברים בעצמם, וראשית דבר שכמה שאנו עורכים ופותחים את לבנו, 'לאדם מערכי לב', זוכים אנו לקבל בלבנו אשר ממנו תוצאות חיים.

סוככת על בניה

וחג הסוכות נמשך באותה בחינה, כאמא שסוככת על בניה, והן ענני הכבוד שגם חזרו אחרי שנמחל להם עוון העגל, כלומר אחרי ש'תבוא אמה ותקנח בנה', שוב סוככת בכנפיה.

וידוע ביאורו של רבינו הגר"א ז"ל שזמן הסוכות מכוון בדיוקא עם חזרת ענני הכבוד אחרי המחילה ביום הכיפורים, כאשר הקב"ה נתרצה להשרות שכינתו על ידי עשיית המשכן. וכך אנו נמצאים כל ימי הסוכות בתוך 'צילא דמהימנותא' כידוע לכל, וחל שם שמים על הסוכה כשם שחל שם שמים על החגיגה.

והסוכה עצמה היא לנו למגן על מה שקבלנו ביום הכיפורים. ובה מתיישרים הלבבות כל אחד כפי הכנתו וטוהרו לבו - וּלְיִשְׂרָאֵל יֵב - שְׁמִיָּהּ.

ענני הכבוד

וענין ענני הכבוד, אשר רבינו הטור והשו"ע קבעו הדברים בריש הלכות סוכה [ועיין דברי רבינו הב"ח שם], לשון הטור ד"הם ענני כבודו שהקיפן בהם לבלי יכה בהם שרב ושמש, וכן הוא בשו"ע. ומונה בזה שגם הגילוי העילאי הגדול של ענני כבודו, משתלשל ויורד גם לשמור עלינו בבחינה הפשוטה משרב ושמש.

וענני הכבוד היו בזכות אהרן הכהן איש החסד (תענית ט,א), וכדכתיב 'וַיַּעַן ה' עֲלֵיהֶם יוֹמָם', 'יוֹמָם' צִוָּה ה' תִּסְדֹּדוּ, וענני הכבוד הם במידת החסד.

ועוד יש בזה את הענין שהוא מגן בידי שמים, ולא חלו בה ידי אדם. וכדמבאר רבינו הגר"א ז"ל (הקדמה לריש תיקוני זוהר), שמשום כך היו התנאים הקדושים רשבי' וחביריו 'עאלו בחקלא ביני אילני ויתבי', כי רצו להסתופף תחת מעשה ד' בלי שום מעשה ידי אדם.¹⁰

מבית עבדים להיות להם לאלקים, ואינם עבדים לולתו. וכו', ולכן גם מגלות יוציא לבלי היות עבדי אחרושה, כמו שהבטיח "והכרת להם ברית ראשונים אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לעני הגויים להיות להם לאלקים, אני ה'". וזה בא מסיבת קדושת המצוות אשר מקדשים את ישראל, וכל שיש לו תפילין וטפילין בדרונו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו מוחזק שלא יחסא, שאמר וכו' מצוות המסבכים את האדם. אולם כל החומר בכל מקום נתקדש בבואו לראות בעזרה, וזה "יראה האדון" - שאין לו אלא אדון אחד כי מי יוכל להשתעבד במי שקנוי להאדון יתברך, אמנם זה רק בלתי חומיות. **אכן מצוה שינסה האדם בכל חומרו, היינו באכילה ושתיה ושינה וכו' - היא הסוכה. לכן נתקדש כל החומר הישראלי, שלא יוכל להשתעבד ולהכניס לבן אדם, רק יעדי עבדי' ה' כמו שהוציאם מצרים להיות לו לאלים, והוא יהיה להם לאלקים.** ודוק, ולכן זכו לעני כבוד שהיו מוקפים כל חומיותם בענן ה' יומם ואלילה, ע"כ.

10. והיינו שהמצב הזה בעצמו של סוכה הוא מצב של גילוי שכינה, ולכן אמר קרא: 'צִי ה'

הכתוב שהושיבנו בהם הם ענני כבודו שהקיפן בהם לבלי יכה בהם שרב ושמש ודומה לזה צונו לעשות סוכות כדי שנכזר נפלאותינו ונוראותינו ואף על פי שיצאנו מצרים בחדש ניסן וכו'.
1. מבקרא' הבאנו שרבינו ביאר כן את הענין של 'נח האסוף' שהיו גם כפשוטו, אך עיקרו בחלק הרוחני. וכמו כן מבאר רבינו כאן את ענין עני הכבוד.
2. בייטו זה הוא משגרת לשונו דהגר"א 'כנה איש החסד'.
3. משלשן הפסוק שמות (יג,ט) והיינו דמוכח ששני הוא בייטו של חסד, דמציונו בענן לשון 'יומם' וכן גבי חסד.
4. חז"ל: כי אין השכינה שורה אלא על פועל צדק וכו', וכן ר' חייא בפרק הפועלים שדי' כיתנא כי ראה שהיה מתחילה ועד סוף [בפועל צדק], לכן בכל מקום קבוצם להשראת שכינה לא רצו שהיה בבית מעשי ידי אדם, שמא היה בו מעשה אחד שלא בכונה קדושה, והסתופפו תחת מעשה ה'.
5. חז"ל: בכל פרשת המועדות לא נזכר יציאת מצרים לבד כאן. נראה, דהש"ת הוציא

1. ודלא כמשמעו בטור שהוא משום שעסקים במצוות ואין פנאי לעשות עונות. וז"ל הטור (ריש סימן תקפא): 'במצוה יום הכיפורים עסקים במצוות סוכה ולולב ואין עושין עונות לכך קורא יום טוב ראשון ראשון לחשבון עונות'.
2. וז"ל הגר"א (תיקוף מט,א): "... הימים שבין יוה"כ לסוכות לכן אמרו שכולן ימי ימי כפרה".
3. רבינו הרמב"ם בזה הרבה כי עדיין יש חילוק גדול בין טהרת פרה לטהרת יום הכיפורים, שהרי פרה כל מעשיה בחוץ, [ונתבאר במקרא] והוא ענין האמא' שמתקנת בנה, ואילו כפרת יום הכיפורים הוא לפני ולפנים, וזה בחינת 'אמא' העליונה.
4. ולשון הגר"א (תיקוף מט,א): "... וכל זה הכל ביניה חודש השביעי, והוא סוכה שמסכת על הבנים אם הבנים שוחתה".
5. לכאורה עולה שהסוכה זולת מה שהיא זכר לעני כבוד שחזרו אחרי המחילה היא דוממת הששן שנצטוו באותו חזקן, ועיין.
6. ולדעת הטור הם ענני הכבוד של יציאת מצרים, וז"ל הטור (ריש סימן תרכ"ה): תלה הכתוב מצות סוכה ביציאת מצרים וכו' והסוכות שאמרו

הכלכלים שהיו נראים כשינוי מראה והיו אתרוג מהודר, אי הוי מקח טעות ונצרך להחזירו. דיש שרצו לומר שלא הוי מקח טעות כיון דביד המוכר נמי הי' לבדוק אם אפשר להסירו, ומרן הגר"ש וואזנר זצוק"ל אמר שיש לעשות פשרה בדמים. ומרן הגר"ש אויערבאך זצוק"ל השיב שאינו מקח טעות כלל ואין צריך להוסיף על הדמים. ויל"ע למה לא השווהו לדינא דקנה מתכת ונמצא בתוכו חוט זהב, המבואר בהגהות אשרי (פ"ב דב"מ) ורמ"א (חו"מ סימן רלב ס"ח), ואכמ"ל.

אכילת פת טפל בסוכה

כתב בשו"ת לבושי מרדכי (או"ח מהדו"ת סימן ל) ק"ל בשו"ע (או"ח ריב"א) כל שהוא עיקר ועמו טפל מברך על העיקר ופוסט את הטפל, ואפילו אם הפת טפל אינו מברך עליו גם לא ברכה"מ, ובחיי אדם (נז"ג) פוסט ג"כ מנט"י פחות מכביצה, ויש לדון לענין סוכה דאמרינן דכביצה הוא אכילת ארעי ויותר מזה חייב בסוכה, האיך הדין אם אכל פירות או דג חוץ לסוכה לעיקר וצריך לפת להיות טפל שלא יזיק המלוח לגרוננו, או כדי למתק העיקר, אם מחויב לילן לסוכה כשהגיע לפרפרת הפת.

וכתב המקור חיים להחיות יאיר (תרל"ט, ב) בדין סוכה, אכל פירות לעיקר ופת אפילו יותר מכביצה, כמו שנפטר הפת מברכתו הכי נמי נפטר מסוכתו. וכן בגינת ורדים (או"ח כלל ד, ו) הוכיח מהגמ' ביומא (ע"ט, ב).

וכתב הגאב"ד הגאון הגדול ר"מ גרוס שליט"א (אגרתא דחדוותא חלק נט עמוד רמ"ה): שאלתי את מרן הגר"ש אויערבאך זצ"ל: באוכל פת כביצה רק משום שמר או חריף לו בפה מחמת אכילה אחרת שאכל, האם יש לברך לישב בסוכה, והשיב דאין לברך [ופלפל בזה קצת].

נוי סוכה תחת סכך פסול

כתב השו"ע (תרל"ח, ב) אוכלים ומשקים שתולין בסוכה כדי לנאותה, אסור להסתפק מהם כל שמנה. וכתב החכמת שלמה שם: דדוקא היכי דהוי תוך ד' לסכך בענין דכשרה הסוכה, אף שהנוי הוי דבר רחב, אז נאסר הנוי. אבל אם הוא מופלג ד' מן הסכך בענין שפסולה הסוכה אם הוי הנוי דבר רחב ממילא לא בטלי לגבי הסוכה ולא נחשב כסכך ולא נאסר בהנאה. ואף דנוי דפנות נמי אסורין, היינו כיון דהם סמוכין לדופן והוי נוי דופן, אבל אם אינו נוי דופן רק תלוין בסכך ורחוקים ד' מן הסכך אז מותרין בהנאה, עיין שם שהארכתי בזה. וצ"ע על הפוסקים שסתמו בזה, עכ"ד: ובשו"ת היכלי שן (תליתא סימן ב) אסר בזה, 'כיון שהם כולם למראה עיניו כשיושב בסוכה ומהדרין סוכתו, כיון דהכל חדר אחד הוא, משום הכי כולן מיקרי נוי סוכה אף אותן שתחת התקרה'.

וכתב הגאב"ד הגאון הגדול ר"מ גרוס שליט"א (אגרתא דחדוותא חלק נט עמוד רמ"ה): שאלתי את מרן הגר"ש אויערבאך זצ"ל, אי נוי סוכה מתחת לסכך פסול, יש להם קדושה והוקצה למצותו כיון דמוסיף לסוכה, ופלפל בזה מדינא דנוי סוכה בצדדין, ולדעת הרא"ש דפנות לית בהו קדושת סוכה, ודעתו נראה טפי שאין בו קדושת נוי סוכה.

וכאמור זה שייך לסדר הימים המקודשים בירח האיתנים, שמראש השנה הקב"ה מאיר ללכות בני ישראל לבחינת "ולקבו יבין וְשָׁב וּרְפָא לו", ועל ידי בינה זוכים לתשובה, ואם הבנים המטהרת בניה ביום הכיפורים, חופפת בכנפיה בסוכה ד'הימנותא', גם אחרי גמר יום הכיפורים וענפיו, עד הראשון לחשבון עוונות, וכפי שמבאר הגר"א דהיינו כפשוטו, דאז נשלם יום הכיפורים לגמרי, ואז שבעה הימים המנצחים בכלי זינים כידוע.

ושמירה זו היא חסד נורא להאיר לנו בתחילת ימי החשבון, וכעין שצריך שבעה ימים למיכלא דאסוותא, כן צריך שבעת ימים למגן ועוז באהל כבודו יתברך שמו.¹⁵ ומה נורא להתבונן לשמור על נפשנו, אחר התשובה והסליחה של יום הכיפורים, בימי החשבון, כי זה זמן נורא מאד לשמור ולהתעלות תוך השפעת 'צילא דמיהמנותא', בחינת ענני כבוד, כל אחד כפי אשר יכין לבבו, וכל ללכות דורש ד'.

"להושיבי עם נדיבים"

והנה רבינו הגר"א ז"ל (פירוש לשיר השירים ו,יב) מבאר את הפסוקים שאותם אנו אומרים כל יום מימי החג - "מִקְיָמִי מִעֵפֶר דָּל מֵאֲשֵׁפֶת יָרִים אֶבְיִיו", "דָּל" היינו מי שהוא דל מן המצוות, והוא בעפר, ו"מֵאֲשֵׁפֶת" היינו שנמצא באשפות והוא משוקץ בתאוות ח", - "יָרִים אֶבְיִיו", שאם הוא שואף ורודה, ותאב לצאת ולהתרום, אזי הקב"ה מרים אותו. ולא רק שמוציא אותו מן הבוץ והטינוף, אלא עד כדי "להושיבי עם נדיבים עם נדיבי צמ" - אלו האבות שנקראו נדיבים, ולמדנו שכשארם שואף ומבקש לצאת מהאשפות, אז הקב"ה מרים אותו עד למעלה למעלה למעלות הגבוהות ביותר.

וזו המציאות הקיימת בחג הסוכות אחר ר"ה ויוה"כ.¹⁶ שקודם לכן היינו שקועים בעוונות ובאשפות, ודלים מן המצוות. והלא ביום הכיפורים אנחנו רואים את האשפות, כשכל אחד מתוודה על כל עוונותיו, ואז מגיע "מֵאֲשֵׁפֶת יָרִים" בחג הסוכות, שהקב"ה מרים אותנו למעלה להיות בסוכה יחד עם האבות הק' - ה'אושפיזין'.

והוא אחר יוה"כ, אחר הכפרה של 'תבוא אם ותקנה בנה', שלא מספיק לנו רק 'זכות אבות', אלא אנו צריכים בחג הסוכות - את האבות הק' עצמם.¹⁷ ועוד יש בזה, שבאמת אנחנו נתבעים לא רק לעזוב את העוונות, אלא להתעלות למעלה האבות, וכמו שאמרו חז"ל (תנב"א רבה פכ"ה) "חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי", והוא חיוב כמו בעל חוב, שחייב לפרוע כל מה שיכול. וידוע מהגר"א שהיכן שכתוב "חייב" זה עד מסירת נפש... והיינו, שקודם כל מוטל עלינו לזוז מהמקום שבו אנחנו נמצאים, וחייבים אנו להתקדם בכיוון הזה של מעשי אבות, ואח"כ יעזרו לנו משמים.

צילא דמיהמנותא

עיקרה של הסוכה "שלנו", בעודנו בעוה"ז החשוך, היא שמירה מהרע. ואנו מתפללים לסוכת עורו של לוחית, שזה יהיה לעתיד לבוא, שאז כבר הכל יהיה

בזה ה"דרכי שמואל" זיע"א

להתבונן בנוראות הדברים, כמה מעב ומפריע 'מעשה ידי אדם', אם לא נעשה ככוונה קדושה, אף שאין אנו רואים בזה שום בלבול והטרדה. ויש בזה ענין גדול שענני הכבוד כולו בידי שמים, ומה גם שמעשה ד' מכוון למגן וכבוד, וזה היה בדור הדעה דגם אכילתם זה לחם מן השמים, ובודאי דגם אהלם ענני כבוד, היה בזה הכנה נוראה לדעת את ה' ית"ש.

"אני ה' אלקיכם"

והנה לשון הכתוב "כי בספות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים אני ה' אלקיכם". ולכאורה הוא מן החידושים שהתורה מוסיפה 'אני ה' אלקיכם', ומאריך בזה רבי מאיר שמחה ב"משך חכמה", אבל בפשוטו של מקרא נראה לבאר, שהרי סוכות זה החג שבו עוזבים את הבית, עוזבים את הגשמיות, עוזבים את התקרה, ואת ה"מבצר" שיש בביתו של אדם.

בחג זה אנו נזכרים בענני הכבוד, וחיים את המציאות שהקב"ה הוא שמגן עלינו כדכתיב "כי בספות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים". זה הסמל של חסד ד', ו'צילא דמיהמנותא' - להיות בצל כנפי השכינה. ובסוכה כשמתרחקים מהגשמיות, ויותר קרובים למעשי ה', יש עי"ז השראת השכינה. וכאשר אנו ב'צילא דמיהמנותא', חוסים בצל האמת, בזה שייך לומר שמונח כאן באמת הגילוי וההכרה של 'אני ה' אלקיכם'. וכמו שבעת שיש גילוי של כבוד מלכותו אומרים 'ברוך שם כבוד מלכותו', הרי שגם כאן בסוכות, הרי זה באמת הגילוי וההכרה הברורה של 'אני ה' אלקיכם'!

ה' לאחר שיחטא

אמנם כאמור, רבינו הגר"א ז"ל מבאר כי קביעת זמן הסוכות בחודש תשרי, הוא משום שענני הכבוד שנסתלקו בעשיית העגל, חזרו לאחר המחילה ביום הכיפורים, ונצטוו על מלאכת המשכן, והתחילו בעשייתו ביום ט"ו, ואז חזרו ענני הכבוד. ויש להתבונן בדברי הגר"א שאין אנו עושים זכר לענני כבוד שנתגלו בראשונה, שהרי גם ענני כבוד שבאו לאחר כ"ב און לנו, ואלא שאנו צריכים, ואולי רק 'שייכים' לענני הכבוד של אחר החטא, בבחינת ד' לאחר שיחטא, והם ענני כבוד שאחרי לוחות שניות, כי הראשונות רק שבריהם מונחים בארון, והשניות זה אשר לנו למורשה.¹⁸

תחילת ימי החשבון

הסוכה דידן, 'צילא דמיהמנותא' וכלשון הגר"א 'אמנות ישראל שבה משיגין את ד' יתברך', יש בזה מבחינת ענני כבוד לכל חד כאורחיה דיליה.

15. ומהתגלה יותר בבחינות התחתונות הקרובות לנו יותר.
16. במקור' הוסיף רבינו ששמע דבר זה מפי מרן הגר"א טרונ' זצ"ל.

17. ויש להוסיף טעם בדברים, שאחר שתבוא אף ותקנה בנה, האמת שומרת ומסוכתת בכנפיה שלא יתלכך שוב בחטא, וזה השמירה מהרע. ובשביל חיון השמירה צריך גם את ה"להושיבי עם נדיבים", וזה נותן את הכח לשמור על הסוכה ולהישר מן החטא. והדברים מובאים ע"פ מה דמרגל בפוסמי דרבינו להביא מדברי רבינו הגר"א זיע"א (משני כ"ג) במאמר שלמה המלך (קהלת י"ד) "אם רוח הפושל תעלה עליך מקומך אל פתח" שפעמים שהאדם נכשל, או גם הסוכה להישר מן החטא. והוצר הרע בא ואומר לו אמנם עשית תשובה אבל כבר לא תוכל להגיע לדורות נבואות, וזה עיקר עבודת היצר שאינו רק בצעם החטא, אלא להוריד את האדם ממדרגתו, וכאן בא שלמה המלך ואומר לו שאפילו שיהיה הרע "הפושל" הפילן בחטא, מ"מ "מקומך אל פתח!" עדיין בנחתך לדורות נבואות ביות. ובה מובן ענין ה'אושפיזין', שאחר טהרת יוה"כ יכול לומר

זעקים להשפיע מאני ה' קודם שיחטא, להנהיג היתר תחתונה לאחר שחטא. וכן מונח בארון את שברי הלוחות, עדיין שייך לקבל השפעה עד כמה שאפשר מלוחות הראשונות.
14. וכמו שנתבאר לעיל מהגר"א שהימים שאחרי יוה"כ הם יוה"כ במקצת.
15. כאן המשך רבינו לבאר: ההבדל בין ההנהגה וההארה של בחינת 'אבא', להארה של בחינת 'אמא', כמה שיש אולי להבין בזה לכלוליות וטיפה מן הים הגדול, ד'אבא' בבחינת קודש וחכמה, בחינת נותן ומשפיע, וקושר יותר לדרגה הגבוהה של 'לא יקָרָךְ רָע', ושם אין הפנים מנוע, וכדמבאר רבינו הגר"א ז"ל, שזה היה השאלה בדור דעה 'הַשֵּׁה ה' פְּקָרְבְּךָ אִם אֵין, מֵאֵין בֵּא עֲרָךְ', וזה הבחינה הגבוהה ביותר דאין השנה בזה, ונקרא 'אין'.
16. אולם בחינת 'אמא' שהלך מבין, וזה כולה רחמים, וחובית את השמירה ונותנת שבעה בינה וכו', ועין בה בספר 'נפשות החיים' הקדוש בכמה מקומות. אבל עם הקירבה היתירה שיש בבחינת אהבה, אצל ענין טענה ותביעה על הבנים. ואם כי זה דאי רחמים, אבל מתעורר בזה מדת הדין והמשפט, כי 'מִלֵּךְ בְּמִשְׁפָּט יַעֲמִיד אֶרֶץ',

אלקיכם! שהוא משגיח בפרטותו עלינו, ואנחנו בצל כנפיו נחסה. ובמקור' אמר רבינו: הנה השו"ע וס' סימן שלם על הכוונה של 'ענני כבוד' אבל מסתמך בסוכה אינו לעיכוב, כי כל המציאות זה מצוה!
13. והמשך רבינו לבאר: ההבדל בין לוחות ראשונות לשניות, היינו ראשונות מעשה ד' לגמרי ואורם גדול מאד, וגם השברים מונחים בארון ואורם נשאר בהם. ושניות מעשה משה רבינו איש האלקים, מחציו ולמעלה בחינת אלקים. ואולי שתי ידיו הם בחינת שני הלוחות, [כדמבאר הגר"א ז"ל] והם שייכים לחציו דמעלה, וד' הטוב יכפר וכו'. [ולחיתו שני לוחות שניות שהם מעשי משה רבינו אינו פשוט כלל... וכן הסתם שענני הכבוד בתחילתם, שהיו במצב של לקראת מתן תורה "אֵין אֶמְתִּי אֶלְקִים אִתָּם וְאֵין עֲלֵיהֶן לִקְלָם", היו בדרגה יותר נבונה. אבל ענין כבוד שחזרו אח"כ עם הסליחה והמשכן, כבר היו במצב של "אֵין קָאָרָם תַּמְחֻתָּהּ", וזה בחינת ענין כבוד דסוכה דידן, וברם, כידוע אנו כופלים שם הו"ה באמירת שלש עשרה מדות, ומבקשים ה' קודם שיחטא, עדיין קיים המצב של הגילוי קודם שיחטא, ואם כי הארת פנים זו התרומם מעלינו, אבל אנו

ז ל מ נ
שם נמנה עם המצטיינים שבין התלמידים.

אחד מהחברות של רבי שמואל היה נער ושמו רבי אפרים זלניק, לימים אחד מחשובי תלמידיו של הרב מברסקי וראש ישיבת 'באר שלמה'. פעם אחת, בהושענא רבה, שאל רבי איסר זלמן את רבי אפרים היכן בדעתו להיות בהקפות בשמיני עצרת. כשענה שהוא חושב ללכת לישיבת חברון, הגיב רבי איסר זלמן: "אם כאן תלמד עם רבי שמואל, אין ספק כי מוטב לך להישאר פה ולהמשיך ללמוד אתו - עד כדי כך מגעת מעלת תורתו של החברותא שלך..."

סיפר הגאון הגדול רבי אברהם דב אויערבאך זצ"ל, כי אחיו רבי שמואל נהנה מאד גם משעוריו של חתנו של רבי איסר זלמן, ה"ה מרן הגאון רבי אהרן קוטלר, שאותם מסר ב'עץ חיים' בעת ביקוריו התכופים בארץ ישראל. אחד מהם - אשר נדפס לימים בספרו של רבי איסר זלמן 'אבן האזל' (הלכות עבדים ב,ז) - הרעיש את עולם הישיבות כאשר רבי אהרן מסר אותו לראשונה. רבי שמואל עמל על דבריו שעות אין-ספור והתייגע להבינם לעומקם.

אף שרבי שמואל הצעיר ספג הרבה מרביותו ב'עץ חיים' ועשה חיל בלימודיו, ההשפעה המשמעותית ביותר על צמיחתו התורנית היתה זו של אביו הגדול, הגאון הגדול רבי עזריאל אויערבאך שליט"א נזכר כיצד היו אביו ואחיו מסתגרים ב'חדר הלימוד' של בית משפחת אויערבאך, ושהיה בו שעות על גבי שעות.

בהקדמתו לחידושו על סוגיא במסכת ביצה, שנדרסו בשנת תשנ"ו ב'מנחת שלמה' (סימן יד), העלה רבי שמואל זכרונות מאותן שעות קסומות במחיצת אביו: "אזכרה ימים, בשנת ההפלאה טרם הליך הייתה, ואז למדני אבא מארי זללה"ה מסכת ביצה - בנוסף על לימודי בהתלמוד תורה - בחדרו המיוחד ללימודו בבית השם בלילות.

"ומול עיני דמות דיוקנו אז בעת לימודו, ופניו פני להבים, כאשר כל מעייניו וחושיו ערים ומרוכזים לכל פרט ולכל נקודה במרחב הסוגיא, ובהיקף הידיעותיו משוטט גם להסתעף בשאר סוגיות הש"ס והפוסקים ואביזריהן, וכולו מקרין אהבה גדולה ושלחבת אשר יקדה בלבו לתורת השם.

"המתיקות הגדולה אשר חש והמחיש, טעם והטעים, ומראה טוהר פניו הגוונים בחילופין ברצוא ושוב, לרגע ארשת פנים עצבות, אשר עומק השמועה נעלמה ממנו... וכרגע - פנים שוחקות ומאירות - ורווחא שמעתתא, והדברים מאירים ושמחים.

"וכמה קרנו אור פניו עת דלה מעומקא דסוגיא הלכתא רבתא למעשה, וכדמרגלא בפומיה בנועם לשונו: הלא לזה אנו לומדים - לדעת המעשה אשר יעשון וחי בהם".

בימי ההפגזות על ירושלים בשנת תש"ח, עזבה משפחת אויערבאך את ביתה ועברה להתגורר עם משפחת אחיה של הרבנית חיה רבקה, רבי שמואל זליג רוחמקין, באזור בטוח יותר של העיר. אך רבי שלמה זלמן התקשה ללמוד בתוך ההמולה בבית רוחמקין, ועד מהרה חזר עם בנו שמואל אל הבית בשערי חסד, כדי לחדש את לימודיהם שם.

לא פעם נפלו בקרבת הבית פגזים של האויב, אשר פונו לעבר שדה תעופה צבאי מאולתר שפעל בעמק סמוך לשערי חסד. ואולם, באותן שעות שרבי שלמה זלמן היה שקוע בלימוד השב שמעתתא עם בנו רבי שמואל, הוא כלל לא שת ליבו לכל זאת. בכל פעם שבשמעה שריקת פגז במעד החלון, היה מרגיע את בנו בהפטירו, "נו, כבר עבר" - מכיוון שאת שריקת הפגז ניתן היה לשמוע רק לאחר שחלף.

רבי שמואל למד רבות גם מסבו, רבי חיים לייב אויערבאך, שבמחיצתו הרבה השלטה. אחיו, רבי מרדכי אויערבאך, תיאר את סבו כ"שופע אהבת תורה, היה עליו שבעילויים, נואם בחדס עליון שהכיר את העולם כולו, ובאמתחתו היה אוצר בלום של סיפורים". רבי שמואל ינק ממנו מנה גדושה של אהבת תורה ויראת שמים, ורבים מהסיפורים שהיה מספר על גדולי ישראל, נשמע מסבו. "מהחינוך שקיבל מאביו וממה שקיבל מסבינו, התעלה ר' שמואל לגבהים כאלה, שאיש מאיתנו לא יכול היה לשער".

בגילוי, ולא יהיה צריך שמירה מהרע, וכל ענין הסוכה יהיה רק דבקות בהשי"ת - בצל כנפי השכינה.

ובסוכה שלנו שהוא בתוך ההסתר פנים יש חסד מיוחד, שכל אחד בכל דרגא שהוא, יכול להתקרב ולהתעלות מכל מצב שהוא נמצא, וכל אחד יכול ליכנס לתוכה, ולחסות ב'ציאל דמיהמנותא', ועי"ז להתעלות עוד ועוד. אכן, בזמן של גילוי פנים כמו שהיה בדור דעה ב'ענני כבוד', מי שלא היה ראוי היה נפלט מהענן, כי אין לו שייכות.

אמנם ודאי שגם בהסתר פנים המציאות האמיתית היא כמש"כ ב"נפש החיים" שמי שעובר עבירה רח"ל, אז באותה שעה יש מסביבו במציאות ממש אורא דגיהנם. ומידה טובה מרובה... כמו"כ בעשיית מצוה, יש במציאות ממש אורא דגן עדן מסביב, ואפשר לחוש זאת...

מעלת הישיבה בסוכה

כבר סמוך לתפילה הראשונה בשבת, שהיא כנגד שבת בראשית, אנו מקדימים 'ז'פרוס עלינו סוכת שלומך'. אין צריך להדגיש כמה רחוק השגתו ברבדים הרמים והגבוהים, אבל ניתן לנו להתבונן... בשבת קודש שהקב"ה כביכול מתעלה ויושב על כסא כבודו, נמשך הארה מיוחדת שפורס עלינו, ובודאי שכל משמתיים ונכנסים כביכול בתוך סוכת שלומך, נמצאים באמת בתוך הסוכה כביכול.

וזה משרשי הענין של חג הסוכות שאנו זוכים להארה מיוחדת המקיף אותנו וכאילו אנו בתוכו. וגם כשיושבים בתוך הסוכה בתוך 'ציאל דמיהמנותא', הן הן אותם הדברים, שכמה שיותר משתייכים לסוכת שלומך, נמצאים באמת בתוך אור וקדושת הסוכה! אבל מי שיושב בסוכה כ'מתעסק' בעלמא, כמו"כ שמפקיע עצמו במציאות ה'ציאל דמיהמנותא', וחו"כ כאילו הוא מחוץ... יש בזה גדרים ובחינות בלי גבול, והאדם צריך להיות כמה שפחות בגדר 'מתעסק', וככל שיותר האדם משתייך ומכין את עצמו, הוא נמצא באמת בתוך האור ממש, בתוספת הרוח והבינה שמקיף אותו..."

קדושת הסוכה

'ציאל דמיהמנותא', היינו עולם האצילות שהוא נקרא 'הימנותא'. משא"כ כאן זה 'עלמא

רוממות הד

המשך

דשקרא, וככל שמתנתקים מה'עלמא דשקרא', זה מציאות של 'הימנותא', כל אחד לפי השגותיו ולפי דרגתו.

ורק אפשר לתת דוגמא בזה, הגמ' בסוכה (ח,א) מכשירה סוכת גנב"ך ורקב"ש, והוא שעשאה לצל סוכה. מבואר דסוכה לצל ולא לשם מצוה הרי זה כשר. והקשה הרשב"א בבב"א (ל,ב) מדוע חל עליה קדושה כל שבעה, וכי מפני שנקנסה זה שם ואלו שם פעם אחת, או ישן שם, תחול עליה קדושה כל שבעה, והיא לא נעשית לשם קדושת סוכה.

ותיין, דאין הכי נמי, שלא חל קדושת סוכה, ומ"מ מותר לאכול שם כסוכה דעלמא. וראים מזה שבכל סוכה עדיין תלוי איך עושים את זה... ויש בזה דרגות עד אין קץ, עד ה"שיא", שבה יש מציאות של סוכה שנגיעים אליה האושפזין. איש איש כפי דרגתו."

שמיני - עצרת!

שמיני עצרת סיום הרגלים, וכדכתיב "עֲצַרְתָּ הָיָא", ולשון הרמב"ן עה"ת (ויקרא כג,ל) 'כי שם נעצר הכל'.

ונמצא שיש לנו שני ימי עצרת, עצרת של יום מתן תורתנו, שזה אחרי שבעה ימים בקדושת חג המצות ואחרי שבעה שבועות כימי עולם, ונקרא בלשון חז"ל 'חג העצרת'. ואמנם בשמיני עצרת מפורש והאבתורה "עֲצַרְתָּ הָיָא", "עֲצַרְתָּ תְּהִיָּה לָכֶם" [ואף שמשני בתורה בשבועי של פסח "עֲצַרְתָּ לְה' אֶלְקֶיךָ" עיין רמב"ן שם דאיננו שוה לעצרת של שמיני]. ויש את חג העצרת אחרי שבעת ימי חג הסוכות, וכמבואר כל זה ברמב"ן שם.

והנה בשני ימי העצרת אין מצוות מיוחדות לחובת היום כמו בחג המצות וחג הסוכות, אלא כל ענינים עצרת לד', וזה כל מצוות היום - בהיג' עצמו!

וענין עצרת כאמור 'כי שם נעצר הכל', והוא מעין תכלית המועדים. וכשם שבעצרת של אחרי ימי הפסח והספירה, מקריבים דייקא שתי הלחם מחמץ, ומשום שאחרי הזהירות

עימו כאילו הוא יושב בסוכה, ונהרג כל הזמן שלא יצטרך לצאת מהסוכה וכו'... אלא שה'חפץ חיים' הרגיש היתב מתי אור יושב בסוכה וסתר ומה לא, ובסופו של דבר אמר לנכדו: הם חושבים שהם יכולים לרמות אותי... [ז"י מינען אז ז"י קענען מיר אפ נארגען...]. ועל קדושת הסוכה מעיד תלמידו חביבו ה"ר אברהם יחיאל אונא שליט"א: אירע פעם כאשר ניו היה נצרך להיכנס לסוכת רבינו, אך רבינו ביקש שידאג בדרכי שלום שלא יכנס...

20. רבנו היה מעורר תמיד שבעיקר הדבר יום שמיני עצרת אינו קשור בעיקרו למשחת תורה. אלא מהות "שמיני עצרת" הוא חג הדבקות בקדושת בריך הוא. שלאחר שבעה ימי שמחה והסתופפות בציאל דמיהמנותא בציאל דקדושה בריך הוא, יחד עם האושפזין הקדושים, מגיעים למצב של "קשה עלי פרידתכם" ואנו חפצים להשאר יום אחד נוסף במצב של "חבוקה דבוקה בך". לא זה מהותו של חג שמיני עצרת - "חבוקה דבוקה בך"! ומהו הדרך שלנו להיות במצב של חבוקה דבוקה בך, איך אנו מבטלים את זה, איך שמחים עם הקב"ה? - הדרך הכי מתאימה לכן, היא לרקוד עם התורה הקדושה - זו האפשרות היחידה לדבקות בהקב"ה! לכן "שמיני עצרת" מסמיתים התורה ושמינים עימה ב"שמחת תורה"! בהדמויות אחרת אמר רבנו: כשיש שמחה אמיתית, אז מגיעים עד לשמחה של "שמיני עצרת", שהוא הסיום של כלל החגים והימים טובים. וכלל ישראל, שמחים בשמחת התורה, בחג השלמות של שמיני עצרת. כי רק על ידי התורה אנו שייכים לזה, וזה עיקר השמחה 'בו ובתורתו'! וכך אנו נאחזים בחג הקדוש והנורא של "שמיני עצרת". וכל זה על ידי שתחזקו בעמל התורה למעשה, ואחרי שבעה ימים ששמחנו בעמל התורה עצמה עצמה שמחה בנו בשמיני עצרת! בהדמויות נוספות שח רבנו. עד כדי כך נבנה מעלת שמחת תורה, שבינו ירוחם

היו תלויים בסוכתו תמונות מדוליי ישראל, והיו אלו תמונות מסוגיות כמו התמונות הראשונות תולדות בסלון הבית. תלמידיו הגאון רבי אליהו וינר שליט"א מוטר את שמחת החג במחיצתו: בחג הסוכות רחישו כיצד חי הוא את שמחת החג, את היותו ב'ציאל דמיהמנותא'. והיה אפשר לראות היאך תוך כדי הלימוד או האוכל היה מרים מדי פעם עיניו כלפי מעלה ומתבונן. וניתן לומר שחג העצרת הימים בלי היסח הדעת של רגע אחד, בלי 'נערוץ' וכלי התלהבות חיצונית, אלא תמיד מכונס ומרוכז בעצמו. ולפעמים היה אפשר לראות אח"כ נכנס לסוכה בכניעו ריקו, כשכולו מלא שמחה והתרגשות.

19. יש בנותן טעם להביא את יחסו של רבינו לסוכה כאשר היה רבנו יושב בסוכה ומוצל כל רגע של ישיבה בסוכה, ב'ציאל דמיהמנותא'. ואינו מסוגל לצאת אף לרגע מן הסוכה הקדושה. וסבר רבנו שמי שיצא מהסוכה סתם שלא לצורך הרי הוא מבטל מצוה ויש עליו טענה, הלא ברכי"ם משמע שצריך לעשות את סוכתו קבע, ואם הוא מסתובב בבית שם הרי הוא מבטל מצוה, שהרי הוא מוכיח שאין זה ביתו. ורק אם יוצא לצורך ממש, אין זה סתירה להסוכה היא ביתו. וכל כך היה חרד מפני יציאה מחוץ לסוכה, עד שפעם אחד כאשר הגיע לבקר אחד מדוליי הפוסקים בביקור חג, לאחר נסבתיים הביקור קם רבנו ללחונו ולנהוג בו כבוד הראוי לו. אך כשהגיע לפתח הסוכה ביקש רשות מאותו אדם גדול להשאיר בסוכה, היות הוא משתדל שלא לצאת מן הסוכה אם לא בהכרח גמור. והיה מספר את מה שמע מהגאון רבי הירש זסק זצ"ל על סבו מרואה חפץ חיים: בסוף ימיו היה חשש שחלילה יקח לו ויחלה אם יש בסוכה, ולכן ישב כל הזמן בסוכה, אבל לא ביקר ברכת לישוב בסוכה. הנכדים שחששו לשלום, לא סיפרו ליב כלום, והניחו תורה על גבי הסוכה, והתנהגו

האדם: אמנם נתכפר לי אבל לא אוכל להגיע למעלות עליונות, [ובמקרא] הכיר רבינו בשם רבנו הגדול יו"ט א' שאמר פעם אחת במוצאי יוה"כ פ' אם לא היה את תבת קול של "לך אכל בשמחה לחמך" לא היה שייך לאכול אחרי שמעמדו בדיוד על החטאים שלנו...]. וכן יש את הקריאה של "קוקוק אל פנך", הניך שייך לאבות הקדושים, ואתה יכול להגיע למעשים, ולהגיע לכל המעלות.

18. מן הראוי להביא את ניהוגי רבינו בסוכתו כאשר הוא היה עומד תדיר על ראשיו, מכה על קדקדו ומוטר וסו"ס ונעיק בתורתו יון מעצמו וזן מתלמידיו ואפילו במשאות ציבוריים לאזני הדור כולו, ה"ה לחיות את החיים האמיתיים' להכניס 'לב' בתורה ובמצוות. 'לחיות' את המצוות, ואת עומק שמענות. וכשריה תובע 'לחיות' את המצוה היה תובע את להדיא, לא לקיים המצווה 'למעלה' כחותה של תהלים... אלא לקיימה עם כל המשמעות הפנימית באמת. ולכן כשהיה על מצות סוכה, היה חרד ומדקדק שיהי יורה בלכת ממש. כשחז"ל אמרים שהחוב הוא 'נשבו כעין תדור', אז החוב הוא ממש כך! יש חיוב במשנה של 'היו לו כלים נאים ומצעות נאות מעלה אותם לסוכה' אז צריך להשתדל כמה שיותר להשתמש ברהיטים הרבילים שמשתמשים בהם בכל ימות השנה. בילדותו היה חוסה בציול של הגה"צ רבי יוד בהר"ן יו"ט א' והיה מחבון בדרכיו ומתחקה אחר מעשיו. וסו"ס רבנו היה שאל רבי יוד בהר"ן הייתה הסוכה כבית ממש. אף היה טורח להעביר מביתו אל הסוכה את ה"קאמור" - מעין שידת מגירות בימינו שהיה הרחיק החשוב ביותר בבית. רבנו היה מקפיד להעביר לסוכה את מיטתו שהיה ישן בה כל ימות השנה, לא מיטת עראי. וקישוטי הסוכה אף הם צריכים להיות כמו שמשקטים את הסלון בבית. ומשום כך לא הסכים בסוכתו לקישוטים פשוטים מניי, אלא

קוראים רוממות

המסן בעמוד 4

ז צ ו ק ל רומם את הציבור כמבואר בגליון כי תבא בשם הגר"ש זצוק"ל. מובא בפי' כי תבא במאמרו של רבי דוד גולדשטון שליט"א, בשם המ"ב תקפ"א ס"ק ו', שהביא בשם זכרון משה חמיו של המהרש"א טעם ד' ימי הסליחות כביקור ממום של קרבן. הנה לפנינו במ"ב איתא טעם זה בשם האליהו רבה (ויתכן שהמקור הראשון זה מה שהובא שם, אך לשם דיוק המ"ב הביא בשם א"ר).

עוד הארה שם בהמשך, והנה ביקור מלשון בוקר שהוא לשון הארה, וכשם שמאירים הקרבן להכיר אם יש בו מום כך צריך להאיר מעשיו להבין שרשם כדי לתקנם, וביקור המעשים הטוב ביותר נעשה ע"י השקיעה בתורה שהוא מקור האור וכו', עכ"ד. אך אכתי יש להוסיף, שכמו שמי שיאיר עם תאורה חזקה על הקרבן ולא יבדקנו ממום, לא עשה ולא כלום. גם אם ישקע בתורה ולא יתבונן על מעשיו מה תלוק לא עשה כלום מבחינת ביקור מומי חטאתו. ועוד, נשים במאי זכין?...

בברכה, ברוך הכהן קצבורג ב"ב

ריבית בעיק פקדון בהשאלת ציוד רפואי

לכבוד מערכת הגליון הנפלא "רוממות" הע"י, בשבועות האחרונים התקיים פולמוס רחב על הוראתו של מרנא הגרי"ש זצוק"ל לארגון המשאיל מכשירים רפואיים תמורת ציץ פקדון כאשר דרכם להפקיד את הציץ ובהחזרת המכשיר מחזירים הם לשואל את הסכום הזהה לכתוב בציץ. ובכדי להמנע מאיסור רבית הורה מרן הגרי"ש כי לא ישתמשו בכסף ותמה הכותב דהא מלווה להוציא יתנה ומה אכפת לן שלא משתמש בפועל בכסף. ונטיח לדחוק דחוקי בהוראתו של מרן זצוק"ל לבאר למה אין כאן הלוואה מדאורייתא וכו'. וחשבתי להציע כי הרחיק הכותב בדעתו של מרנא הגרי"ש ולכאורה דעת מרן שעל אף שיש כאן הלוואה שרי כל שלא משתמש בכסף. ומקוצר במקום אנסה לקצר.

אין ספק וכמוכרח בבירור מהסוגיות כי אין איסור ליתן תוספת על הלוואה במקום שברור שאין התוספת מחמת ההלוואה ובוודאי במקום שאין צורך ללווה בהלוואה.

וכפי שמעתי משנים מגדולי ההוראה בהלכות רבית לגבי המכירות של ארבעת המינים בהוזה [כבני עלייה ועוד] כי אין בהם חשש של פסיקה, ופסיקה בהוזה, אף במקום שאין את ההיתרים הידועים [כיש לו, יצא השער ואין שומתו ידועה]

במקום שמתקיימים ג' תנאים: א. שאין מטרת המוכר בבקשת התשלום מראש לקבל הלוואה [ואינו נצרך לכך] אלא עושה כן מחמת הסדר ומניעת טיידות לאחר מכן, והרבה פעמים בכדי שלא ישאר עם סחורה שהומנה ולא נלקחה וכדומה. ב. ברור שהשטח שנתן איננה מחמת ההלוואה. ג. הדברים נכרים שכן הוא. ואף אם משתמש בכסף שרי בקיימים התנאים הנ"ל. [וכפי שמותר למוכר ליקח דמי רצינות בסכום קטן ובשביל שהמוכר לא יטרח לריק].

ועיין בהבית יהודה פרק כ"ג הערה כ' בקונה במרכז כמות דשרי בהקדמת מעות דמוכרח שההנחה עבור התשלום במרכזו שיש בכך חסכון ולא עבור ההלוואה, עיי"ש. [ועיין עוד מנחת שלמה תניינא סימן ס"ח]. ועוד עיין בפתחי תשובה קעה ס"ב ב' בשם החתם יאיר גבי מכירה שכרבור שלא מטיב עמו מחמת ההלוואה ואכמ"ל].

ואף אלא בדרך מכירה כן הוא, ואציין רק ב' מקומות הידועים ללכא, א. תלמיד דכס בתורת מתנה בתנאים שהתירו [עיין שו"ע ק"ס ס"ז] חסידות שיהיה דיוע שלא נתן לו אלא מתנה. [ועיין במחנ"א ס"ז דרצה להחזיר לכל אדם במתנה באופנים מסויימים ואף שחלקו עליו, הוא משום דחיישין להערמה ואכמ"ל בכל העניין עיי"ש] [ואף החוות יאיר הנ"ל צידד להחזיר במעשה שהיה שם אף בהלוואה עיי"ש].

ב. רגיל - כנפסכ בשו"ע סימן ק"ס ס"ד דכל שרגיל ליתן לו את טובת ההנאה שרי מלבד במקום שהוא בפרהסיא ושלא מדעתו עיי"ש ועיין בראשונים [תוס' וברייטב"א ועוד] שהוא משום דברור שהנתינה איננה מחמת ההלוואה ואף דפרהסיא אסור הוא משום דארושא טובא ומחויי כרביית אך בידוע לכל שאנו מחמת ההלוואה שרי, ויש עוד הרבה להאריך ולהוכיח דכל שברור שאינו מחמת ההלוואה לא נאסר ומקוצר המקום קצתו ואכמ"ל.

וכיוון שכן נראה דדברי מרנא הגרי"ש ברויים דידוע וניכר לכל שמטרת אותו ארגון הוא להשאל מכשירים ובכדי לבטח את עצמם הם לוקחים פקדון, ובוודאי אין צד להפך שנצרכים הם להלוואה ואת המכשיר נותנים בתורת אגר נטר, ממילא ברייר דאין כאן רבית [ולא גרע מת"ח, ורגיל, וכנ"ל ובעוד ראיות רבות]

ואף למי שירצה לטעון נגד ההגיון ויאמר כי השאלת הציוד הוא כאגר נטר להלוואה, בוודאי אם לא משתמש בכסף הרי הוא ריקה ברורה שאנו מטרתו בהלוואה וכשכר אגר נטר נותן המכשיר, אלא להפך.

ואף שמעתי מאחד מגדולי ההוראה סברא זו להדיא כי אין כאן כלל אגר נטר וברור שידוע לכל שאין השאלת הציוד כשכר על ההלוואה, ולכן שרי. [ואף בספר התשובות להגר"פ ויני צעטט הכותב, מבין 4 סיבות ללקיחת

ואף שיום מתן תורתנו שבשבועות לא נתפרש בתורה, אבל חז"ל תיקנו לומר כן בנוסח התפילה. וכמו"כ בשמיני עצרת הוא יום שמחת תורה. והיינו שבשני הימים הללו אנו שמחים עם התורה רק אחרי שהורשר בנו ענין האמונה בפסח, ורק אחרי שהרגשנו בסוכות כי מטרת החיים שלנו זה העוה"ב ולא העוה"ז, והוא כפרודור בלבד, שוב אנו יכולים לקבל את התורה ולשמוח עם התורה הקדושה.²⁰

"משכני אחרך נרופה"

ומובא שרבינו הגר"א שמח ביותר בשמיני עצרת, ואמר שזה עפ"י הסוד, וזה תכלית שלימות ההשגה, בבחינת "משכני אחרך נרופה". וישראל מתייחדים לבדם עם הקב"ה ואין לזר מקום איתם. אמנם קודם לכך גומרים ונותנים לאומות העולם את חלקם בפרי החג, וזה בבחינת "לריח שְׁמִינִי טוֹבִים וגו' על פן עֲלֻמוֹת אֶהְבֶּה". וכאשר מבאר רבינו הגר"א שיש לאומות העולם איהו שייכות להתורה בבחינת 'ריח' שזה מגיע לרחוק, ועל כן 'עֲלֻמוֹת אֶהְבֶּה'. ואולי ניתן להאמר, שקיבלו בזה איהו שייכות, על ידי שהקב"ה פתח והלך לבני ישמעאל ועשו שיקבלו את התורה, והם מאנו, אבל נפתח להם להריח בזה, וקבלו בזה כח הריח אם כי אמנם רק מרחוק. וזה בתחילה מסלקים להם על ידי פרי החג.

ורק אח"כ מגיע הפסוק "משכני אחרך נרופה", שזה בחינת שמיני עצרת. והשלימות הגדולה הזאת של היחוד הנורא של ישראל עם הקב"ה, ובחינת "משכני אחרך נרופה", זה לא מתגלה לנו כ"כ... והן דברי רבינו הגר"א שזה עפ"י הסוד. וכידוע איתן דעת רבינו הקדוש ז"ל, דתמיד הגלה והסוד תואמים. וגם כאן זה בחינה אחת, אבל לא שייך כ"כ לגילוי ממש, שזה שייך יותר להשלימות הגמורה של לעתיד לבוא, וזה הכוונה עפ"י הסוד, ואנחנו נכנסים בזה בשמחת התורה, וכמו שאמרנו גילה ונשמחה בו בתורה, והתורה לנו למורשה, דאין לנו שיויר אלא התורה הזאת.²¹ אבל די בזה להתבונן בקדושת היום כי נורא הוא, וגם שמחת התורה תהא באימה ויראה ותעצמות עוז דקדושה,²² ועל ידי זה נזכה להזדכך ולהטהר. והקב"ה יזכנו ויקיים בנו "מְלֶאכֶּה הָאֶרֶץ דַּעָה אֶת ה' פְּמִים לְפָנֵי מִשְׁכָּנֵי" אכ"ר.

בשבעת ימי חג המצות מהחמץ והשאר, כבר ראויים ומזוככים עד שמקריבים דוקא בחמץ, כן אחרי שבעת הימים שאנו חוסים בצל הסוכה, מגיע יום השמיני חג העצרת שכבר יוצאים מן הסוכה, ונעצרים 'בכל מקום שהוא' לפני ד', לקרבת ד' ביושר לבב, וזה שורש התקון של החטא והלקולק 'אֶשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹקִים אֶת הָאָדָם יֶשֶׁר וְהָמָה בָקָשׁ... וְכִיּוֹם שְׁמִינִי מִתְעוֹרָר יוֹשֵׁר הַלֵּב לְשׁוֹרֵשׁ הַבְּרִיאָה בַּבְּחִינָה עֲצֵרָת לֵה'.

כי שם נעצר הכל

ועוד מובאר ביותר, כי שני החגים הללו הינם יום הסיום לתקופת החגים שהיו לפנייהם, והיינו שמהותם של שני הימים הללו לאצור ולעצור בתוכם את התקופה שלפניהם.

והנה כאשר באים לעצור את התקופה שלפני זה בתוך יום העצרת, אנו עושים את ההיפך ממה שנצטוונו באותה תקופה, שבפסח אנו אוכלים מצות ואסורים באכילת חמץ, וביום השבועות נצטוונו להביא שתי הלחם, ודוקא מחמץ, וכמו"כ בסוכות נצטוונו לשבת בסוכה ואילו ביום השמיני של סוכות אנו חוזרים לבית, לדירת קבע, ודוקא באופן זה אנו מצווים לעצור בתוכינו את ימי החג.

והענין בזה שאנו צריכים לעצור בנו את ההשפעה של ימי החג גם כאשר אנו נמצאים במצבינו הרגיל, ואנו צריכים להמשיך עם מה שקיבלנו מהחג בחיינו הרגילים, אף לא ההנהגות שנהגנו בזמן החג.

וכך בפסח נצטוונו על ענין האמונה, ואנו צריכים לעצור בתוכינו את האמונה גם בחיינו הרגילים כשאין אנו נוהגים מנהגי פסח. וכן בסוכות שנצטוונו להכיר בהכרה ברורה שתכלית חיינו היא העוה"ב ולא העוה"ז, ולכן יוצאים אנו מדיירת קבע לדירת עראי, כי התכלית היא שדוקא בחיינו הרגילים כאשר אנו חוזרים לדירת קבע לזכור ולחיות שמטרת חיינו זה העוה"ב.

שלמות שמחת התורה

ובשני הימים הללו אנו שמחים עם התורה,

היה זה במסכת שבת או חולין, וכל אותו הזמן היה שקוע בענין גדול עם כל החושין כדרכו בקדש. כמו כן היו שנים מספני חולשתו היה הולך לעשות קדוש, והקהל היו עדיין באמצע ההקפות, והיה מקפיד מאד שכולם ישיבו לרקוד בכל עוז בלא להתרפות, ושלא יגרם חילה שום רפין בכבודה של תורה מחמת צאתו. ולכן לא הרשה לאף אחד להתלות אילו, ופעם אחת יצא אחריו אחד ממקורביו שבאלו הכי היה צריך ללכת לקדש לבני ביתו, ונעש אילו לאמירת "אגטון ח"ט", אך רבנו ציווה עליו לחזור תיכף ומיד להיכל השיבה, ולא העולו כל ההסברים שהוא יצא בלאו הכי, שריו זה הזמן לשמוח עם התורה...

21. כתב בתוספת מעשה רב: וכן אמר עפ"י סוד יום קדוש ושמחה, שכל ז' ימי החג הקרבתנו נגד ע' אמות וע' שרים, אשר לא כן שם שמיני עצרת שהוא דוגמת עולם הבא לעתיד, שלא יתערב דר בשמחתנו.

22. א"ה, ריינו שכוונת הגר"א במש"כ שהוא עפ"י הסוד, הוא שכל מציאות היום הוא עפ"י פס' כי שמונה הוא תמיד למעלה מן הטבע, ובחינת עולם הבא [ונדכנת הגר"א ז"ל על הזמן של קריעת ים סוף ושירת הים שהיה למעלה מן הטבע, "אֶז יֵשֶׁר מִשְׁה", "אֶז" בגיטריא מסונה והוא מדרש שמונא בבעל הים [סורס], ובכדי להגיע לעומק הדברים ולתעלה על הטבע צריכים שמונה. ושמות התורה הוא האופן שבו אנו נאחזים ביום הקדוש הזה, שאין לו שיויר כל התורה הזאת, והפסוק עצמו מרמז על כך "מְשַׁכְנֵי אֶחָרְךָ נְרֹפָה" קאי על יום זה דשמיני עצרת, ו"נְרֹפָה" ו"נְשַׁכְנָה" ב"ה. זה ההנהגה שלנו ביום הזה בשמחת התורה, וכפי שדרשו חז"ל (ש"ש) רבא א, ב' בתורתך, כב"ב אותיות התורה.

23. לא שייך לסיים יריעה זו, מבלי להביא את התאור הנפלא אשר אירע עם תלמיד רבנו ה"ה הגאון רבי אליהו ווינר שליט"א בימי בחרותו. רבנו הגדול זיע"א חפץ לחנך

ממיר זיע"א אמר אחר הריקודים בשמחת תורה: איני ידוע מה חבני יותר לפני הקב"ה, הבכיות של יום כיפור או הריקודים של שמחת תורה! וידוע מה שכתוב בספר "מעשה רב" אות רל"ג: "הגאון ז"ל היה שמח מאוד בחג הסוכות, וביותר בשמיני עצרת כי הוא יותר יום שמחה מכל ימי החג על פי הסוד". עוד כתוב שם אות רכ"ב: "אדמו"ר ז"ל הלך לפני הס"ת שמח למאד ופניו בוערות כלפי אש ולא היה אחוז ס"ת בידו אך היה מספק כף אל כף ומקדק ומקדק ומכרכר בכל עוז לפני הס"ת".

ואכן יום שמיני עצרת לא ניתן לתאור לכל מי שזכה לשהות במחיצת רבינו. הוא הוא דעלה וקדש א"א בשיא דבקותו באופן שלא ניתן לתאר כלל, כפי שתיאר זאת תלמידו: "היה זה בבחינת סביבו נשערה מאור, אדאת ההמוניות לצד שמחה עצומה!" היה שמח וריאות הקדושה על פניו, במקום גילה שם תהא ערדה. ומאד היה שמח שמחה גדולה בעת ההקפות, והיה רוקד ומפזז ומחא כף, והיה רוקד לפני אחרים שהחזיקו ביום תורה... ומאד היה מזרח לכל תעל לאברכים ובחורים לרקוד ביתר שאת וביתר עז ושלא להתרפות לרגל אחד. פניו היו מאירים, וראו אין שההקפות אצלו היא עבודה גדולה וקדש ה'. וכמה פעמים רבנו היה מכבד בחורים מצינים בזמן ההקפות, לרומם קרנם ולהגביה לבם באהבת התורה, וקואת סופרים ותרבי חכמה. ובדרך כלל היה רוקד עם ספר תורה קטן בכל ההקפה הראשונה, ואחר ההקפה הראשונה היה יושב ללמוד, והיו פעמים שכאשר הגיעו להקפת שישית היה קם ממקומו שם. ושנה אחת הבחין כי בתוך לימודו ממש כאשר כבר כמעט והתחיל את ההקפה, וקפץ מיד ממקומו לקחת ספר תורה... והיו שנים שמרוב דבקותו ושומחתו בתורה התחילה היה מחקקו לפרסם מהספר תורה, והיה ממשיך לתקוע אותו עוד מזה מזה בלימוד, ולומר עשרות דפים יותר במסכת סוכה, ומעין גם בסור בית יוסף, לעצמים

שח מקורבו רבי אלעזר זכרשי שליט"א: תשלומי נדרים ונדבות היה תמיד מקפיד לשלם מיד במוצאי שבת או במוצאי חג מה שהתחייב בעלייתו לתורה. היה מגיע בעצמו לביתו לשלם, ואף במוצאי שמחת תורה האחרון, כחודש ומחצה לפני פטירתו שכבר היה באפיסת כוחות רח"ל, השתוממתי כאשר דפק על דלת ביתי ובידו הסכום שהתחייב בשמחת תורה. גם בפורים האחרון הגיע לביתי למסור "מתנות לאביונים", ובא ב' פעמים: פעם אחת בלילה בתורת פקדון, ואח"כ הגיע ביום ונתן שוב. הדבר היה כל כך לפלא עד שבחורשי שעלו וירדו בבנין כדרכו של יום הפורים, לא האמינו למראה עיניהם לראות את ראש הישיבה הגדול עולה כאן במדרגות, כמו שהוא, בלי מלבוש עליון ובלי שום גינונים.

תמיד הייתי תמה בפני רבינו מדוע מטריח הוא עצמו לבוא ומדוע אינו מתקשר ואני כבר אבוא אליו, ובפעם האחרונה, במוצאי שמחת תורה, ענה לי: "בשביל מצוה צריך לטרוח!" הוא היה אז באפיסת כוחות ממש עד כדי שארכה לו כמה דקות הדרך הקצרה מביתו לביתי, עד שבחן הזמן מהו התקשרה הרבנית בדאגה לראות אם הרב אצלינו... מה נורא הדבר כמה שהתאמץ לטרוח במצוה.

דקדוק בממון

היה פעם כאשר שילם עבור מלאי ההדסים שקנה עבור עצמו ועבור אחרים, הוריד לו המוכר מהממון. ההנחה הייתה בסך מאתיים שקל. אך עתה נקלע רבינו למצב ביש... הרי כל אחד מחשבון כן וכן בשביל עצמו, ועתה שהמוכר הוריד מן המחיר הרי צריך לחשב שוב ולהוריד מכל אחד ממה שסוכם שישלם... היה נראה שקשה כעת לרבינו לחשב זמן רב את כל הפרטים, ולהחזיר לכולם, בזמנים כל כך עמוסים...

אמר לו מקורבו רבי אברהם צוקר: המוכר עשה את ההנחה בשביל רבינו, וממילא רבינו אינו צריך להוריד מהחשבון של האחרים כפי שסוכם. רבינו לא היה רגוע, וכבר באמצע החשבון, עד שביקש מהמוכר שיאמר לרבינו שההנחה היא רק כלפיו! - או אז הוקל מעל רבינו, ורק אז נרגע.

בהקשר לכך יש לציין את מה שסיפר גיסו הג"ר משה יעקב אייזנברג שליט"א: ידוע כמה היה מדקדק בהלכה, וקפידות חמורות שהיו לו במאכלים, אבל עם כל זאת תמיד היה מגיע לאמי-חמותו ע"ה, ולא עשה אף פעם עסק מהחומרות והקפידות שלו, תמיד עשה הכל מתוך נעימות וכבוד, אף אחד לא ידע ואף אחד לא הרגיש שהוא מחייב משהו בגשמיות.

כולם יודעים את הקפידא והזהירות שלו בענייני ממון, איהו נקיט. כאשר אבי זצ"ל נפטר נותרנו יתומים גדולים וקטנים בבית, אמנם גיסו הגדול הגר"י טוקר שליט"א נטל על עצמו את העול לנהל ולעזור בנישואי הילדים, אבל רבינו עם כל הניתוק שלו והשקיעות בלימוד, עם כל המופקעות שלו מכל ענייני העולם, תמיד התעניין והיה מעורה ממש בכל פרט ופרט בעצה טובה ונכונה, נשא בעול כאילו שזה היה ענין אישי שלו.

היו שם כספים שעל פי דין היו כספי יתומים, ואמנו ע"ה נטלה על עצמה את העול להמשיך לנהל את הבית, אבל עם הזהירות שלה היו לה הרבה חפשות, ואף רצתה להנות את הבנות להשקיע מנחות ממשות, לפעם, אבל היא חששה שאסור לה כי זה כספי יתומים, והיא הלכה להתייעץ עם מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל, והוא הרגיע אותה שזה טובה היתומים שייתמכו גם בבנות הנשואות ושיהיה יד פתוחה ורחבה, והוא נתן לה הרכה בדיוק מה כן אפשר ומה אי אפשר וכך הבית התנהל.

עברו שנים, ורבינו בא אלי עם ושימה ארוכה של דברים שהאמנו נתנה לו, ואמר לי: לפי דעתי על זה לא קיבלה אישור ולא רצתי להעיר מפני כבודו, אבל פה היא נתנה לי דבר פלוני ופה נתנה לי דבר פלוני, רשימה ארוכה של דברים קטנים, פכים קטנים, אבל הכל היה רשום אצלו, וביקש ממני שאני אמחול לו או שהוא יחזיר לי, כי אולי זה לא נכלל בהיתר שהיה אצלו... היה שם דברים של שקלים בודדים, הכל היה רשום אצלו, שח"ו לא יכשל... - נקיות כפים שאין בדומה לה, בעדינות וברגישות עצומה.

שמחת יום טוב

באחד מימי חול המועד סוכות, בשנתו האחרונה, כשהיה חלוש מהטיפולים הקשים שעבר, מספר מחותנו רבי אליהו קנר שליט"א, חגג בנו - חתנינו - חנוכה הבית. רבינו לא ויתר והשתתף בשמחה. הגיע לבית שמש, והצטרף לסעודה. בירך אותם בברכות חמות, ואמר שמשמך לכותל.

הוא היה כך מותש, כל כך בן במיטב, ואי אפשר היה להסתייר זאת. אך בדרך לירושלים, איך לא, עם נסעו דרך 'איתנים' - בית חולים לתושבי נפש, בו מאושפז בן ישיבה... שמחת יו"ט! איך לא יכנס וישמח? הגם שזה

בבניית הסוכה, היה מפליא

איך שרבינו כל שנה מחדש היה פותח ולומד את הסוגיא של 'מעמיד' וכלי קיבול העשוי למלאות, וכל המסתעף בזה, ומדבר על זה וחושש חששות חדשות וכדו', ומשנה מהרגל, עד השנים האחרונות ממש.

לפני כשנה לאחר חג הסוכות גילה רבינו שהיה לו חשש במעמדי הסכך של כלי קיבול העשוי למלאות [בדברים שאדם דש בעקביו שהיתה סוכה תחובה בתקש שמעמיד את הסכך...], וכל פעם שהתגלגלו לנידון 'מעמיד' היה רבינו שוב דן בנידון אי שרי לכתחילה בכה"ג או לא, והיה ניכר החרדה הגדולה שהיתה לו מזה.

עוד כאשר התגורר ברחוב רב אמי היה מקפיד להניח בעצמו את הסכך, וגם צורת הנחת הסכך היתה בצורה מסויימת, היה מחשב את הגדלים של הקנים, וזמן רב עמל כיצד לתכנן את הנחת הסכך, ולא רצה עזרה עד שבשנה דת הוא עמד על הסולם, לפתע התקפל הסולם והוא נפל ושכב שבועיים על משכבו, ומאז הסכים לעזרה מהילדים בהנחת הסכך.

היה בודק שוב ושוב את דפנות הסוכה וכל המסתעף, ובכל שנה היה מחזק את הדפנות, משנה את המיקום וכדו', ובכל שלב לאחר שהיה עושה שינוי בדפנות, היה מקפיד להרים שוב את הסכך, מחשש שהסוכה לא תהיה "תעשה ולא מן העשוי", ושלא מיקום הדפנות עד עכשיו פסל את הסוכה.

במשך שנים רבות, בערב חג הסוכות לא נמנע לסחוב בעצמו קרשים לסוכה מקצה אחד של בני ברק עד הבית, מנהג שהמשיך עד לפני כחמש עשרה שנים, וזאת גם לאחר שהרבי תורה למאות מלמדים ועבר את גיל השישים, והיה זה פלא לראות אדם בגילו סוחב כאלו קרשים ברחובות העיר, וביותר שמדובר באחד מגאוני התורה מרביץ תורה לאלפים, אך הוא בענוותנותו בכלל לא הבין מה קרה שהוא עצמו טורח במצווה.

בעסק ד' מינים

כידוע, בדיקת ההדסים היתה לוקחת אצלו שעות ע"ג שעות. הוא סיפר שבימים קדמונים הם נסעו לכפר "עכברה" לחפש הדסים, היה זה לפני למעלה מארבעים שנה, באותם ימים עולם ההדסים לא היה מפותח כמו היום. היום בחבילת הדסים משולשים שאתה פותח, יש לך רוב מהודר ועליך להוציא את אלה שלא... בזמנו זה היה הפוך, חיפשו הדסים מהודרים, והתברר שיש כאלו בכפר הערבי עכברא, שנמצא בכניסה לצפת, סמוך לבית חולים "זיי".

רבינו יב שם שעות, בדק וחיפש את ההדסים המהודרים, בדקדוק, - מחזה שלא ישכח.

פעם אחת שקעה עליהם השמש, ומי שנסע איתו מאד פחד כי זהו כפר ערבי. ורבינו הרגיעו ואמר לו, שהוא נמצא בשלום ואין לו מה לחשוש...

פעם בלילה חודש אלול היה טרוד רבינו בבדיקת ההדסים, ושח בחיך שבקעלם לא היו מתעסקים עם ד' מינים עד אחרי יוה"כ, אבל שמע בשם המשגיח זצוק"ל שהיום עדיף שיתעסקו עם הד' מינים...

בני הבית נזכרים בטלפון הקבוע שהיה מגיע מהחקלאי מהצפון, באמצע חודש אלול. הוא היה מתקשר ושואג לתוך השפופרת: הרב אשר נמצא... ומאותו יום - 'חג הסוכות' כבר הורגש בבית. הבית התמלא בהדסים, ורבינו יושב בין הבנות הירוקות האלו ובודק אחד לאחד. מתוך האלפים האלו הוא יניח בצד כמה עשרות הדסים מהודרים. כך גם היה מקבל לולבים ואתרוגים, ובחביבות גדולה של מזהו לא התעניין מלבדוקם. כל לולב, כל אתרוג, עבר בדיקה יסודית, וממה היה בחור לכל משפחתו. ואחרי כל הטירחה העצומה הזו של שבועות ארוכים שכל הבית 'נשם' ארבע מינים, הפריש רבינו את הסט הכי מהודר - האתרוג הכי נקי ויפה, ההדסים הכי משולשים, והלולב הכי סגור. את הסט הזה הגיש רבינו לאביו רבי בנימין זאב זצ"ל. [עניין בכורי יעקב (סוף סימן תרנ"ו) דמדינא א"צ לנהוג כבוד בזה, דהא אין חייב לכבד אביו משל עצמו אלא משל אביו, ע"ש]. וראה גם בספר הליכות שלמה (לולב פ"א הערה 4) ש"א"צ לברור עבור אביו את המהודר ביותר, ע"ש]. מן הסתם היה לו את הסט הכי מהודר בארץ. את הסט השני בהידורו היה משגר לאחיו הגדול, מרן הגאון רבי ברוך שמואל זצוק"ל, - כל כך פשוט היה לרבינו שאחרי כל הטיחון, הוא יהיה מספר שלוש...

בהקשר לזה פעם התברר לפני סוכות שהאתרוג שלו אינו מהודר כל כך, ואמר לו בנו רבי יוסף שלמה שליט"א כי האתרוג של יו"ט מהודר ורצה ליתן לו ולא רצה לקבל בתחילה, למרות שטען לו שכיבוד אב זו מצוה דאורייתא ואילו אתרוג מהודר הוא רק גוי מצוה, וציין רבינו לשערי תשובה סי' תנ"ח ס"ח שבמצוות ה' אין חולקין כבוד לרב, דיותר קרוב אדם אצל עצמו לעשות מצוה שצויה

הק"ה משום אדם.

ושאלו בנו, למה בחיי אביו הסבא רבי בנימין זאב זצ"ל נהג רבינו להביא לו את ארבעת המינים היותר מהודרים משלו עצמו, למרות שהוא טורח בקנייתם ובבדיקתם רבות. ואמר רבינו כיון שהוא משלם לכל המשפחה א"כ אני רק שליח שלו, אבל לאחר מכן עמד בנו לשכנעו כי באמת חשוב לו יותר שיהיה לרבינו אתרוג מהודר, מאשר שיהיה לו אתרוג מהודר, ואז הסכים לקחת.

לא לרמות את עצמנו...

ידוע ומפורסם דקדוקיו משך שעות רבות, בחיפוש אחר הדסים בשילוש מדויק, מהיכן זה נבע? - רבינו הגדיר פעם זאת בלשוננו, כי המומחיות בהדסים היא 'שלא לרמות את עצמך'. ידע גם ידע רבינו בעת החיפוש, להילחם בנטיית הלב הרוצה כבר לסיים את המלאכה הקשה, להילחם במחשבה הלוחשת כמין בת קול שאיש אינו שומעה, כי זה בוודאי 'חוט המקיף'... הרי אין לזה מבחן בשום מקום. אין כאן אלא המלחמה הפנימית האם אני מרמה את עצמי או שזו האמת המוחלטת.

וכך היה מרגלא בפומיה דרבינו: "אילו לא ילמדו ממני דבר אלא להישאר בקושיא - די לי". - בניו ותלמידיו זוכרים את הכאב שהתבטא בשאת האריה, למשמש דברים לא ישרים בלימוד הסוגיא, משל היה זה בעיני הרואה לדברי הגר"א הנוהגים באיגרתו 'להכות הילדים על כחש לאמת', ומן המקדש הזה היה נובע הכאב והגעירות הללו.

כאשר רבינו שמע הבנה או סברא אשר האמת ממנה נעדרת, או סברא אשר לא ישרה בתכלית הישר, או העמסה בלשונות רבותינו הראשונים, אשר מי שליבו נתון בידיו יבחין שאין זה האמור בתוך הלשון אשר לנו העמידו לדורות - הרים בקולו כארי מנהמת ליבו, שאג ונלחם בחיורף מלחמתה של תורה ללא משוא פנים וחמלה, - הכל נבע מאותה נקודה שח"ו לא נרמה את עצמנו...

חביבות המצוה

ערב יום כיפור שליט"א, מספר תלמידי רבי אליהו משה וייס שליט"א, שאלתי לרבינו אם חסר לו מ'ד' מינים, ואמר לי כי אתרוג והדסים כבר יש לו, אך אינו מרוצה מהלולבים שהביאו. אמרתי לו שיש לי לולב יפה מאד, ולמחרת יוה"כפ אבוא עם הלולב.

הגעתי לביתו, רבינו היה חלש מאד, הבאתי מספר לולבים, וקודם כל ביקש לדעת אם כבר הבאתי לולב לאבי מורי שליט"א ואינו לוקח את שלו. אמרתי שכבר הבאתי, נחה דעתו וביקש לראות את הלולבים. לאחר העיון בהם ביקשני לומר את דעתי מהו הלולב מההודר ביותר. הראיתי לו לולב אחד, הוא ניסה לראות עם הזכוכית מגדלת, אך מרוב חולשתו לא הצליח לראות, וביקש שאתקשר לחתנו הגר"ש גוטסגנדה שליט"א שיבוא לבחור את הלולב. חתנו אמר שיבוא בערב, ורבינו ביקש שאשאיר את הלולב עד הערב.

קודם צאתי לבי"ב התקשרתי ל'ר' ברוך משה קובין ואמרתי לו שאני בדרך לרבינו, וכי אני מחפש עבורו לולב מההודר ויפה מאד. כשגמרתי להראות הלולבים לרבינו, התקשר רבי"מ קובין שמצא לולב מההודר ביותר עבור רבינו. ספרתי לרבינו, ושאל מיד: איך הלולב יגיע לבני ברק, ואמרתי שאראה למצוא שליח. הוא הזהיר אותי שלא אסע לירושלים ואשוב לבי"ב בשבילו.

הגעתי לירושלים והלכתי לראות את הלולב שרבי"מ קובין השאיר עבורו, ואכן הלולב היה מההודר ביותר. מצאתי שליח שנסע לבי"ב והביא לרבינו את הלולב הנוסף.

רבינו כבר חש יותר טוב, וכעבור כמה רגעים התקשר אלי ושאל לדעתי איזה לולב מההודר יותר, מה ששלחתי בערב או זה שהשארתי לו בצהריים. אמרתי לו שלכל לולב יש איזה הידור מיוחד. הוא שאל אותי אם חסרים לי לולבים, ועניתי לשלילה. הוא המשיך ושאל אם הוא יכול להשאיר לעצמו את שני הלולבים בגלל ההידור שיש בכל לולב. כשעניתי שאין שום בעייה, שמח עד מאד והודה לי בכל לב.

ציין כי שני הלולבים היו מההודרים ביותר, רק שאחד היה בו משהו הידור על השני, ובגלל חביבות המצוות השאיר את שני הלולבים לעצמו. וכך בחול המועד שוב הורה רבינו על הלולבים מההודרים.

יש לציין כי עם חביבות המצוה, פעם אחת בערב סוכות הבאתי לרבינו אתרוג מההודר בפיפו, פניו נארו מפיפו, אולם אמר לי שיהודי חשוב הביא לי אתרוג מאד יפה, ואמנם מה שהבאתי לו עולה בפיפו יותר, אולם היהודי יפגע כשיודוע לו שלא בירך על מה שהביא לו.

הגאון הגדול רבי יונה זלושינסקי שליט"א

ראש ישיבת אבי עזרי ומר"י פונבז'

כי היא לנו עוז ואורה

זה היה מושו חייהם, זו היתה המתיקות שלהם, כי הם ידעו מה זה תורה, מהי 'שכינה כנגדו', מה זה שמחה זה שעשועיו של הקב"ה, כל ההסתכלות שלהם היתה אחתה, הם לא חיו עם הארציות של החומר והכבוד, אלא בהסתכלות אחרת לגמרי, ואנחנו גם יכולים לתפוס את זה. יש הרבה סיפורים על אנשי ירושלים של פעם, היה תלמיד חכם עצום, הגאון רבי גרשון לפידות זצ"ל, שפעם לעת זקנותו נפל במדרגות, עזרו לו לקום והושיבו אותו בבית המדרש שנינו, פתאום שמעו אותו ממלמל 'בבא קמא', 'בבא קמא', 'תביאו את הבבא קמא'... אלו היו האנשים של פעם, זה היה החיים שלהם, הם לא חיפשו כבוד, הם אהבו את התורה, ובודאי שצריך ללמוד בהבנה, גם על כך מרן הרב שך זצ"ל מדבר במכתביו, ואפשר לראות בספרים שלו את העמקות שאין לה גבול.

שמח בחלקו אינו הולך בגדולות בלימודו

כתוב עוד דבר בקניני התורה 'המכיר את מקומו' והשמח בחלקו, הם כתובים אחד ליד השני, מה זה 'שמח בחלקו', ידוע שרבינו הדרכי שמואל זצ"ל היה מרבה לדבר על כך, וכמו שאומר הירוש חיים, 'אינו הולך בגדולות בלימודו וכו' ואינו מתאגד לידע הרבה בפעם אחת', יש רוח גבוהה, עין רעה, ונפש רחבה שהם מידות רעות, נפש רחבה ורוח גבוהה זה גם בתורה, יש ברחוב שהוא מחפש כסף ויש בבית המדרש נפש רחבה, והשמח בחלקו זה אדם שאינו הולך בגדולות בלימודו ואינו מתאגד לדעת הרבה בפעם אחת, הוא לא חושב שצריך להספיק עכשיו את כל גיטין בחודש, זה גאווה, וההיפך מזה זהו שמח בחלקו, טוב לו עם הדף שהוא לומד היום, עם הדף של הזמן מחור, זה העולם שלו, ובזה הוא שמח, הוא לא חושב כל הזמן 'צריך להספיק, הספקתי כלום', זה נקרא אדם שאכל בקנאה וגאווה, ידוע שגם אדמו"ר הגאון מדבר על כך ששוקץ על ידי ירבה, שאדם רוצה לגמור את הכל בבת אחת, אין זו הדרך, אלא לומד לאט וחוור, וודאי שהשאיפה היא לדעת, אבל לשמוח בכל יום במה שלומד היום, אם אדם היה שמח בחלקו, היה טוב לו במה שהוא, אדם לא טוב לו במה שהוא, תמיד מסתכל על אחרים מה שיש להם, שהאחר ידע טוב יותר.

כל המקיים תורה מעוני בעוני מדעת

שמח בחלקו זה מקניני התורה, כאמור, אם האדם מאושר, אזי התורה ממלאת אותו. מרן הרב שך זצ"ל כותב במכתב לבחור שמרגיש שכולם 'עולים עליו' יותר ממנו, שברוך כלל הכל עצבנות, אדם נראה לו שכולם עולים עליו, והוא לא נופל מחבירו, והכוונה בזה שאם היה טוב לו עם עצמו, הוא היה עולה, וכך המציאות שראינו תמיד אצל כולם, מי שמשח במה שיש לו, עלה כל הזמן והגיע למה שהוא. ריבוי הכבוד שיש ללכת מכל בני התורה שיש לנו, כל אחד הוא יהלום בכתרו של הקב"ה. ורבותינו רבי חיים ורחוקו איש, כל גדולי העולם שעמדו לנו, פיארו את כתרו של הקב"ה ביהלום, כל אחד ביהלום שלו, וכל בחור הינו גם כן יהלום בכתרו של הקב"ה. ואין מי שיכול לומר שהוא אינו יכול. במשנה באבות (וה), נאמר 'אל תחמוד כבוד'. מרן הסטייפלער זצ"ל כותב שתמיד טוף הכבוד לבוא, שאדם לא צריך להיות מלאך, צריך לשאוף להשיג בתורה, אבל לא צריכים לחשוב כל העת על הכבוד, צריך לחשוב על הדף שאתה עכשיו לומד והסיפוק שיש מזה, ומובטח לו שבסוף

ערך לימוד התורה מתוך שקיעות

כולנו יודעים על ערך השקיעות בתורה, אנו מכירים את כל הסיפורים על הגדולים כמה שהתורה תפסה את כל האישיות שלהם. ישנם בחורים שרואים עליהם שכל מה שתופס אותם זה שקיעות בלימוד, שזה מה שאכפת להם, והם יושבים שעות-שעות ולומדים וחוזרים ולומדים עוד ועוד, ומאידך רואים בחורים שלומדים... מי ששקוע בלימוד זהו אדם אחר לגמרי, מציאות אחרת. על אחת כמה וכמה מה שראינו כשהיינו צעירים, אנשים מהדור הקודם, זו מציאות אחרת של שקיעות בתורה, מציאות אחרת לגמרי. למה ישנם כאלו שאינם שקועים כליל בתורה ומה עושים בשביל זה, כי סוברים רח"ל שהתורה לא מספיק 'מושכת', לא מספיק תופסת את כל האדם, אדם כזה לומד מצד עצמו, כי יודע שצריך ללמוד, אולי גם נהנה מזה, אבל לא על תופס לו את הכל, הוא לא חי עם זה, לא אוכל וישן עם זה, גם כי דברים אחרים תופסים לו את הראש, ואין צריך לפרטם כי רבים הם, כל אחד יודע את זה. באמת אלו דברים שאפשר הרבה לדבר עליהם, אבל בסופו של דבר האדם צריך לעבוד עליהם לבד בכוון.

המציאות האמיתית – להתענג

על כל דף גמ' עם רש"י ותוס'

המציאות האמיתית של כל בחור ושל כל יהודי, הוא להתענג על דף גמרא רש"י ותוס', מה הגמרא שאלה ומה תריצה, מה תוס' שאלו ומה תוס' תריצה, וסגנומרים, עוד פעם, והמתיקות כל פעם גוברת, זו צורת הלימוד האמיתית שנותנת עונג לנשמה, וכך אדם מרגיש את החיבור שלו לתורה. מה המצב שלנו - או לומדעס' או שכל זה איננו שווה לי, או שאומר חידוש או איזה רעיון שאף אחד לא אמר ואם לא מה זה שווה לי, צריך לדעת שלא כל הזמנים והמצבים שווים, ולא תמיד אפשר ללמוד בעיון, ואם לא יכול ללמוד בעיון, הוא לא לומד. דבר שני הוא שמכח זה האדם לא אווז עצמו, לצערנו ישנם הרבה שלא מעריכים את עצמם כראוי, הם רק מסתכלים על השני שכן יודע והם לא, זה נהיה אמונתו בפני עצמה שיש מי שידוע לעשות את זה ויש מי שלא יודע, וזה צער גדול. מרן הרב שך זצ"ל במכתביו כותב כל כך הרבה על הנקודה הזאת, שמוזה בחורים נשברים ואין להם סיפוק. ויש עוד נקודה, שחסר לנו את החשיבות לתורה, שלומדים ולא מבינים מה זה, לא מרגישים שיקרה היא מפנינו, שבה משתעשע הקב"ה, שזה מה שעושים בשמים כל גדולי עולם ותלמידי החכמים שנסתלקו, שזה הם עוסקים, ביגט'וב' כקא' שלנו, זו המציאות של הבריה, אם היו חושבים על כך, היו שקועים בלימוד.

הלומד בשמחה שעה אחת ילמד

יותר מכמה שעות בעצבות

נאמר באבות (ו,ו) "התורה נקנית בארבעים ושמונה דברים", ומהם 'באימה וביראה', וביראה מרגיש הנפש החיים' ברוח ואימה: 'כי אין לא יאחזנו חיל ורעדה בהעלותו לבו שאפילו הכן גדול לא היה לו רשות להיכנס לפנים לבית קדש הקדשים רק ביום הכיפורים, מחמת ששם היתה עיקר השמחה השכינה, אם כן עתה שתבין ד' אמות של הלכה שאח"ל ששם השכינה שורה בודאי שלומד ביראה, לא הכוונה שיהיה עם לחץ, אלא שיבין במה הוא עוסק פה, לא מדברים כעת על תורה לשמה, אבל שידע ויבין את הערך והחשיבות של תורה, ובהמשך שם אחד מהקנינים 'בשמחה', ומבאר בירוש חיים' שם: 'כי הלומד בשמחה בשעה אחת ילמד יותר הרבה ממה שלמד בכמה שעות בעצבות', בלא שמחה, ועוד כתב: 'וגם כי התורה היא שעשועיו של הקב"ה', צריך שישמח בדבר גדול כזה, האם אנו חושבים על זה, אנשים של פעם חשבו על זה, הם חיו את זה, הם שבו בפניהם בלי רעש יומם וילילה ועסקו בתורה,

הוא יצליח, גם מרן הרב שך זצ"ל כתב זאת, וככה ראינו בעינינו, אנשים שבצעירותם לא היו כל כך כשרוניים, אבל עמלו בתורה והכל נפתח להם, זה מעשים בכל יום. ידוע בשם מרן מהר"ל דיסקין זיע"א שהנאמר ש"כל המקיים תורה מעוני סופה לקיימה מעושר", זה גם על עוני בדעת, גם מי שחושב שהוא לא מספיק וכו', אם יעמול ויתייגע, הקב"ה יפתח לו את השערים. מפורסם על אחד מגדולי הדור הקודם שכאב לו שלא הבין מה שלמד וישב ובכה עד שהתעורר כאדם אחר, זה מופת, אבל בגלל שכאב לו עד עמקי נשמתו, הקב"ה פתח לו שערי תורה.

התורה לא ניתנה לכשרונות דווקא, התורה ניתנה לכל כלל ישראל, אבל צריך שתהיה שאיפה לדעת את התורה, לא להתחרות עם השני. צריך להבין שהערך של האדם הוא לפי כמה תורה יש לו, לא לחפש את הערך בדרכים אחרות, זה הערך האמיתי. לא חייב להיות שידוע הכל, אבל הוא עמל ושקוע, וזה החיים שלו, וזה ההצלחה שלו, וזה הערך שלו, אין כבוד אלא תורה. מרן החזון איש זצ"ל כותב באמונה ובטחון ש'כבוד באדם זה דבר חיובי, אבל אדם צריך לדעת ולומר לעצמו שאין כבוד אלא תורה, אין כבוד אלא בריחה מהכבוד, אדם צריך תמיד לומר לעצמו הרי הוא בן תורה, כמה מסכתות הוא יודע, כמה הוא שקוע בלימוד, בכך הוא נמדד וזהו הערך שלו, אם התורה תופסת את הלב ואלו החיים, זהו הדבר שיביא לשקיעות בלימוד.

בן תורה האדם הכי גדול שיש

צרת הדור שלנו הינה שאנשים חושבים את עצמם לקטנים בעיניהם, אדם צריך לדעת שהוא גדול, תסתכל רק על עצמך, שיהיה לך טוב עם עצמך, ואז תרגיש את הערך שלך. אתם יודעים מה זה בן תורה? - זה האדם הכי גדול שיש, שהוא שקוע בלימוד, וזה מה שמעניין אותו ואיכפת לו והוא אדם נעלה, לא משנה בן כמה הוא, זה יכול להיות בחור בגילכם שהוא אדם נעלה, ולעומת זאת יכול להיות אדם בן שלושים שהוא אדם קטן, שניהם יושבים ליד הגמרא, אבל הוא זהו מושו חיינו, החיים שלו והמתיקות של החיים שלו, וזהו זה.

ישנה נקודה נוספת, שכשאדם רוצה שיהיה טוב גם לאחרים, שכולם יידעו ללמוד, שיהיו שקועים בלימוד ושהיה להם יראת שמים, והוא אינו חושב רק על עצמו, ממלא אינו נלחם על העת על הכבוד שלו, לא חפץ שכל בני התורה יהיו שקועים בלימוד, שכל ככל ישראל יהיו בעליה, וכך חיו אנשים של פעם. עוד שניים מקניני התורה הם 'אוהב את הבריות' ו'נושא בעול עם חבריו', מה הם שייכים לתורה, אלא שמי שאוהב את הבריות, לא התורה שלו אחרת. היו יהודים של פעם, אנשים שלא עשו מעצמם 'ספק', ולמדו יומם וליילה, מעולם לא חשבו האם השני יותר טוב מהם, רק שמחו כשראו את השני יותר גדול מהם - מרן הגרש"י אויערבאך זצ"ל, שהתגורר בשכונת עם מרן הרב מטשעבין זצ"ל, היה אומר: 'אנחנו מרגישים שאנחנו יודעים, עד שאנחנו מגיעים לפתח ביתו של הרב מטשעבין...' - זה לא היה גורם להם תלישות הדעת, ואדרבה הם שמחו בזה, כי התורה תפסה להם את הלב ולא הכבוד. התורה תפסה להם את האישיות, וכל ההסתכלות שלהם היתה להרבות יותר תורה בעם ישראל ושכולם יהיו תלמידי חכמים, שכל הבחורים בישיבה ובכל הישיבות יהיו תלמידי חכמים.

יראת שמים כתנאי לזכות בתורה

ויחד עם העמל בתורה, צריך יראת שמים. מרן הרב שך זצ"ל כותב, ושמענו זאת ממנו באזנינו, שמעולם לא ראה תלמיד חכם שאין יראת שמים בקרבו, ואם תראה כזה תלמיד חכם, תדע שתרומתו מה השפה ולחוץ, ואין תורתו אמת. ודאי שאין הקב"ה מקפח שכל כל בריה, והמאור שבה מחזיר למוטב, אבל בלי יראת שמים אין תורה אמיתית, ודבר זה בגלל שהוא 'תורת ה', ובשביל לזכות לתורת ה', צריך יראת שמים, נתחנך אף בזה, והקב"ה יעזרנו.

ה ר ב ה

קודם לכן. עוד מימי רחוב רב אמי... רבינו היה שב מתפילתו וחזור עם טיפוסים קשיי יום. אלו שאיש לא היה מסוגל לקרוב ולהכניס הביתה כדי להעניק להם לב שומע או מיטה חמה. אך רבינו צעד איתם בכל כך הרבה חום ונעימות. שמעתי מהרבנות 'תחי' שלבקשת רבינו היתה נותנת להם בגדיים של אחד מהבנים שבמידה זהה, והיתה כופסת את בגדיהם ומחזירה לו אותם לאחר מספר שעות כשהם נקיים, מוגהצים וריחניים...

עמל התורה בכל מצב

תלמידיו ובני ביתו מציינים, כי בכל שנות חייו ששוות לטובה, גם כשבמהלך השנים היתקפות מורכבות בבית, אם זמנים של שמחות או זמנים מאתגרים אחרים, תקופות, שאדם רגיל גם אם כל מעייניו בתורה, מתקשה להמשיך עם השקיעות בלימוד כפי שהוא מורגל.

בתקופות אלו היו דברים שהטרידו אותו והעסיקו מאוד את מוחו, אך מוחו לא הפסיק ללא הרף לעסוק בלימוד התורה בעיון עמוק, ובשעה שנפתחה הגמרא, אז, כמו מסך ירד על כל העולם שסביב עם תלואותיו ותביעותיו, ולא נותר בו מקום לדברים אחרים, מלבד לתורה... באחת התקופות בשנים האחרונות עמד על הפרק נושא ציבורי שהטריד אותו ביותר, והדבר היה ניכר עליו. הניח הגיע לשבת לשמחה משפחתית ועדיין הסיפור לא הניח לו, עד כדי שבסעודת הבוקר הוא ביקש מהמשפחה שימשיכו לאכול, ואילו הוא זימן ויפרוש. היה זה מאורע חריג ביותר, שכן מעולם לא זימן לפני סיום הסעודה, גם לא בשבתות 'שבע ברכות' שמתבקשים להדריים האירוע בהם מאד. ובכן לאחר שחזר וביקש שימשיכו בסעודה כרגיל, זימן, בייך ויצא מהסלון.

סבורים היו בני המשפחה שילך לנוח מעט, אולם לאחר כמה דקות חזר, הוציא ספרים מהארון והחל לעיין בנושא מסוים, שהיה ניכר שזה מה שהטריד אותו באמת באותה שעה, וכך החל ללמוד בהתמדה, כאילו שכח מהכל... פשוט, זה הדבר שהרגיע את סערת רוחו. שם הוא היה - לימוד התורה הקדושה.

רוממות דעיון

במשנתו של
ער"ל מרן
הגר"ש א"ע

הגאון רבי חיים חיים שטיט"א

ו ש מ נ ה
הישיבות, שמן זית זך כתית, ומי מהם לא נתייגע טובא וירק
ד-הנפש של דברי רש"י הללו. שמעו נא המורומים חכמות
של הבן-ירושלים, פאר כוללנו דישיבת נצח-ישראל-רמילס-
מילאנא, האנן רבי צבי שובקס שליט"א, אשר לשמע דברי
רבינו יצחק אלחנן הנ"ל, תומי"א אחיו במחוז לדברי רש"י
הללו, לאמור כי מעתה אפשר לקיים דברי רש"י במלוה,
שכן מדאורייתא מלווה לאו להוצאה ניתנה.
ואם סבור מי כי נעלמו הדברים חלילה מעיני שר התורה
הרב דקובנא זיע"א, טעות היא בידו, ושוב הראוני צורר אחד
ני"י, כי רבינו יצחק אלחנן גופיה ביאר על דרך זה את דברי
רש"י, לפי דרכו ולפי שיטתו, ביתר שאת וביתר עז, צאנו נא
וראו נחל יצחק (חושן משפט סימן פז סעיף א), טעמון ראו,
ואמרו לאלוקים 'האח, מה רב טובך אשר צפנת ליראך'.
ותאב היה אותו צורר למינדע אם עמד על כך מרן הגר"ש
זללה"ה, ובין ב"העירות" כבבא מציעא שם, ואכן כן מצויין
שם לדברי הנחל יצחק, אך אין לדעת אם הגיד כן רבינו נ"ע
בעצמו בהשיעור, או שמא הוסיף כן העורך המסדר מדעתו,
כי לדאבון לב אין עמנו סרטי הקלטה על שיעורי רבינו בריש
בבא מציעא.

ג) בתוך הדברים הבאנו את דברי הבית מאיר באבן העזר
(סימן פ סעיף יז, ובטעות נסמן בשעתו סימן קפ), בענין
שואל ובעלי עמו, דאפשר דיוכל השואל לומר קים לי
כראב"ד שיש פטור 'בעלי עמו' לא לדעת אם הגיד כן רבינו נ"ע
ואגב שדברי הבית מאיר הללו עשויים לבוא הרבה ליד
מעשה, חובה להעמיד הדברים מעט, על בורים ודקוקים.
ומי לנו גדול כהבית מאיר, ופרשת ערכו וגדולתו מפורשת
ורמוזה בכתבי רבותינו האחרונים¹, וכבר מטו משמיה דנור
הבריאה ותפארתה מרנא הגר"ש זי"ע, דבאבן העזר הלכה
כהבית מאיר, והא לן דברי הבית מאיר בחלק אבן העזר.
אך יש לחקור, אם הספר גורם או הסוגיא גורמת... והנפק"מ
בכנון דא שנשתרבה סוגיא דחושן משפט בחלק אבן העזר,
האם גם לפני זאת נכונות ותכונות הדברים.
ד) מסתימת דברינו (בגיליון פרשת נצבים) היה נראה,
כביכול דברי הראב"ד אומרים גם בשובר בידיים כבוננה,
אך לא כן הדבר, אלא הראב"ד קאי במשבר כלים בידיים
בשוגג, וכמו שהעלה המשנה למלך, והחריה החוקק אחריו
הבית מאיר, שם בדעת הראב"ד. ובשגגה נשגת מקולמוסו
תיבת 'סגנה', ובשובנו יהי רצון להפוך נשגת לזכיות.

ה) לשון הבית מאיר הוא 'אפשר' הדמוחק יכול לומר קים
לי כוותיה'א, בלשון 'אפשר', ומעתה האם אפשר לומר
קים ליה כה"אפשר' הדיבת מאיר... יורו לנו הפוסקים, הם
האומרים, הם היודעים, ומה לי אפרוח בלא כח ובלא מוח,
טרם עיניו נפתחו, דן בקרקע, כסומא בארובה, נעתק משכל

בשלהי השנה שעל"ט (גליונות א) תצא אנצבים (תשפ"ה),
שלח כותב הטורים די כהה בפולמוס הנודע, אודות מנהג
הגמח"ס לבקש שייק-ערבון בעבור השאלת החפץ,
ולהפקידו בחשבונם בבנק, דלכאורה הווי מעות השיק
להלוואה לגמ"ח, ומה שנותנים הגמח"ס לשואל זכות השימוש
בחפץ - הוי ריבית. והבאנו הוראת רבינו הגדול הרב הבריאה
הגר"ש זי"ע, שאם אינם משתמשים במעות, שפיר דמי.
ותמהנה תמיהה ניתנה, מה אכפת לן שלא הוציא המעות,
והרי מלווה להוצאה ניתנה.

ושלא לפי ערך עבדכם הכותב, הנקודות שהועלו בשני פרקי
המאמר עשו רושם בקהל הקוראים, אלופי התורה שליט"א,
להפוך בהם לשבט ולחסד, וחזרו אלי כהה הרים, כולם דברי
טעם וודע. אך צר המקום באכסניה רחבה זו להציע כל
דברי התלמידי חכמים שליט"א, והרי הם כמים שאין להם
סוף, ואין לדבר שום וליתן בדברים שוב ושוב כדרכה
ותורה, ולכן גמרתי אומר לסיים בואת הלכה כסוגיא
גדולה זו, בבמה גדולה זו, וכדי להיפרד מדבר הלכה אציע
בזה בעוה"ש"ת כמה גרגירים, ותו אשים קצץ למילי.

א) אחד הקוראים המרומים שליט"א ב"מכתב למערכת"
(התפרסם ברוממות גיליון פרשת כי תבוא), העיד מפי עד
בעל-המעשה מרן רבינו אשר הכהן זצ"ל, אשר השתדל
בעיבת 'היתר עיסקה' בעבור הגמ"ח המפורסם, וביטל
דעתו בפני דברי אור העולם הגר"ש זיע"א שלא סבר
כן, וגילה טפח וכיסה אלפיים אמה.

ברם תורה היא וללמוד צריך, מה אכפת לו לפוסק הדורות
יעשו 'היתר עיסקה' לרווחא דמילתא, ובכך פשו ואודו
להן על החששות והטענות. ובשגם אם אינו נצרך לפום רום
דעתו, מה היזק יש בזה?

אולי שמא ואפשר, על פי מה דהוי מרגלא בפומיה דרוח
אפנו הרב"ש זצוק"ל, ויסד והשריש לנו, בביתאור נוסחת
היודיו הגדול דר"ש ניסים גאון "את אשר הכתיר אסרתו"² מה
עבירה יש בזה. והיה הוא ז"ל אומר בן-ערכו: "אין זאת אלא
כי כאשר אורסים המותר, מתירים האיסור". ותו לא מדי.

ב) תורך תירוצנו בניסיון לבאר הוראת רבינו מרן זללה"ה
היה, על פי חידושו הכביר של הנחל יצחק (טוען ונטען סימן
פא סעיף לב ענף ו) דכל מה שמלוה להוצאה ניתנה הוא
רק מדרבנן, אבל מדאורייתא כל עוד לא הוציא המעות, לא
חל ההלוואה. ואמרנו דשמא לכן התיר רבינו זיע"א ריבית
דרבנן בצדקה.

לפי הדברים הללו, יש לנו להציע לפני קורא עונג רוממות,
ביאור מחשבו מאוד מסודר, ולא מסתבר כלל ועיקר, אך גם
מרווח מאוד מאוד - בדברי רש"י המופלאים בריש שנים
אוחזין (ב"מ דא), בדינא דהילך, וז"ל: הילך - לא הוצאתים,
והן שלך בכל מקום שהם. עכ"ל. וכבר עמדו על כך
הראשונים, דמאחר שמלוה להוצאה ניתנה, אי אפשר לקיים
'הילך' אליבא דרש"י רק בפקדון. [ועיין להגר"א על הגליון
ובהרחבה בביתאור הגר"א חז"מ פז, יז].

והנה קהל קודש הקוראים הגאונים שליט"א, הם המה סלתה

1. וכבר הזכרנו בגיליון כי תצא, משמיה דהגר"ד שרייבר שליט"א, מה שעשו
לימים (שנת תשס"ח) תקנה גדולה להגמ"ח י"ד שרה, לאשווי להשואל שנתוף
וכ', קחם משכ.

2. ובאמת זו היא תפילת התנא רבי נחוניא בן הקנה (ברכות כחב), ולא אומר
על טמא טמור ולא על טמור טמא, וניחית הראשונים ולא על מותר אסור ולא
היודיו המותר. ובתלמוד המערב (תרומות ה), 'אמר רבי לעזר, כשם שאסור
לטמא את הטמא כך אסור לטמא את הטמור'. ובקיצור הנגה הוראות איסור
והיתר להש"ך (התפס ביודי אפרי סימן רמב), ז"ל (אות ט), כשם שאסור
להיתר את האסור, כך אסור לאסור את המותר, אפילו בשל עובדי כוכבים,
ואפילו במקום שאין הפסד, מפני שעל הרוב יש בו שלל במקום אחר מחמת
בטאסור, והו חומרא דאורייתא לידם קולא, ואע"פ שבעל הראיה לא יבוא מזה צד
קולא, שאפשר שיתגלה יבוא קולא על אחר מאה דברים. עכ"ל. ובעצם
הודיו דברי מרנא גאון הרינו מלא התודות חריפות ונקובות עד תוהם,
ואינו רענו מרנא הדרכי שמואל זיע"א העמיד תחת אחד השיחות על גדול
ההורות בידיו זה הלכך להכשל בעון 'יודי פה', והתנותנו על
ראש השיבה זללה"ה גרמה לו לכוון הדברים ולהבטא כלפי עצמו, ואמר:
קשה לי לומר הנוסח הנורא, וכל השלוות הקשים, וקצת מחייב שחקאי, דבכ
שבוין כהמכא לא כל כך קשה. עד כאן תוך דברי האר"ה ואידך אחי

אמו לשכל בני-ביתו (ע"פ לשון הרמב"ם בפיה"מ, ואכמ"ל
בביתו המדויק).

ו) ולמדן מפי אדה"ה, דברי אלוקים חיים מכבשנו של רבינו
חיים בן עטר (אור החיים משפטים ככ"ד), דגם במזיק במזיד
שייך הפטור דלבעלי עמו, ולחיבת הקודש נעתק את
לשוננו, ובכל תיבה לבת אש מתלקת, ומי יתן והיה ליראה,
ולעורר לב לאהבתך.

וז"ל: "יש לנו לרין במשפט זה [דבעלי עמו - ח.ה.], האם
נפשטה בדיון זה לעולם הנפש, כשיבוא בעל הפקדון הוא אדון
העולם, אשר הפקיד הנפש ביד האדם לשמור, דלכתיב ושומר
נפשך מאד, כשיבא לתבוע פקדונו מכל אחד, ונמצא נגנב
או נשבר או נשבה או מת, כי כל בחינת אלו ישנם מצויות
בעוברי עבירה, יש מי שנפשו נגנבת ממנו במקרה לא טהור,
ויש שהוא מזיד בעבירה, ואבר מאברי הנשמה המיוחד
כנגד המצוה שעבר עליה הוא נפגם. ולפעמים בעשותו
המכירות ומיתות בית דין גורם מיתה לנפש, כאמור
ונכרתה הנפ'. ולפעמים גירום לה שביה על דרך אומרם (זהר
ח"ב צהב), 'הנפשות העשוקות' וגו'".

"ובעמדו בעל הפקדון ויטעון טענה הגשמית, תן לי הנפש
כמו שנתתה לך, כאומרו והרוח תשוב אל הא-לקים אשר
נתנה, ודרשו ז"ל תנה לו כמו שנתנה לך, האם יכולין
הנפקדים ליטע טענות בעלי עמו, כי אמרו ז"ל אפילו אמר
לו השקני מים ושאל ממנו חפצו, הרי זה שאלה כבעלים,
והוא הדין כל השומרים, והן האדון קדם לזון ולכלכל מיום
היות האדם והוא הנופח באף האדם נשמת חיים ומתעסק
בצורכי אדם, מלבד אשר יקשה לכללות העולם ומדש בכל
יום מעשה ראשית, לזה יקרא בעלי עמו מתחלה חיים, והוא
והרי שומרי הנפשות פטורים הגם שלא ישיבו הנפש כמו
שנתנה".

"ואומר לנפש אדם, אל תבטחי בעושק משפט זה, כי לשתי
סיבות לא יפטר בטענה זו, האחד כי כאן פירש בפירוש
שיתחייבו השומרים, וכל תנאי שבשמירה קיים, וכאומרם
בהשוכר אדם, המלכד אשר יקשה לכללות העולם ומדש בכל
יום מעשה ראשית, להו הטעם כי כל תנאי שבממון קיים, והוא
הדין שיכול להתנות המפקיד על השומר שיתחייב הגם
שהוא בעלים". עד כאן מלשונו הנוגע לעניינו, ויעז"ש עוד
המשך דבריו.

הרי לנו כי גם במזיד שייך 'בעלי עמו'. ועוד שמענו מדברי
האור"ח זיע"א, דהתמנה להתחייב בבעלי עמו, שייך לכלל
הגדול של 'מתנה שומר חנם להיות כשואל', ודלא כדברי
הגר"ק (חזו"מ רצא"ר), שהבאנו בגליונות הקודמים -
ששואל העושה תנאי להתחייב בבעלי עמו, חולק דין
לעצמו וצריך קנין.

ז) בימי השמחה, התענוג וההנאה, נעשה קנין בנפשונו
לשאל מחא החיים תנאי קודם - בדבר שנפשות -
שירגיש כל אחד, שיחוש, שבעלי של עולם ובוראו עמו,
עמו במלאכתו, עמו בכל יום בכל עת ובכל שעה, מחיינו,
מקיימנו, מענגנו בעידונים אין סופיים, מעלסנו באהבים.

מאיר: דסברתו [של המשנ"ל - ח.ה.] מוכרחת בהראב"ד והרב המגיד,
דסבירא ודל דכל עניי שגוג המזיקים בידיים מיפטור טעמם שמירה בבעלים,
ואם כן **אפשר** להמחוק יוכל לומר קים לי כותיה. ועל החידוש דבעל חושב
'בעלי עמו' לבני האשה, כותב הבית מאיר: ועם כל זה, לעלות דעתי אשה
פושעה בשמירה ונגנב או נאבד, פטור מחמת שמירה בבעלים טעמם קים
לי כהראב"ד. ויודקדק, דלכתיב החידוש השני לא כתב לשון 'אפשר', אלא נקט
בדואות שיכול לומר קים ליה כהראב"ד. - ובאמת לדענו על שמיק בשגוג והי
כפושע לענין שמירה בבעלים, אשכחנא להשואל ומשיב שנקט כן בפשיטות
(מדהרה"ה תליתא ח"ב סימן יח) לענין מעשה, עיין שם וישנו בתוך עיני. והא
לנאב"ד שטרסבורג הראב"ד הרוויץ, בספרו קנין תורה בהלכה ח"א סימן טו אות
ג, מה שני"ל דבריו, אנום עיין לדודי הגדול מרן הגר"י פישר זללה"ה באבן
שראל שלו חלק ח סימן קד. - ומידי דברנו גאון הדורות בעל השו"מ זללה"ה,
אזכרה ואומרים קוד-הדרש-קודש אבי האומץ החזון אי"ש (התפס בסוף הכרך
דטרות, אמונה ושלחן, דפס גם בהשמוטות כספר פ"ט), ז"ל: וכל ישראל
עושים נשואות לעולם ערוך ולמאנו להגיד בהלכה, ח"א סימן טו אות
זצ"ל החזון בלבה המשפט וכו', ולדבריו ז"ל הכל נכונע, המשפט והשום
אבהו, ומי יתן ואלהי אהבת המשפט וקנאות - אם לא מיעוט שינוי, מיעוט שיחה,
ללן בעומקה של הלכה. עכ"ל.

קוראים רוממות

המשך מעמוד 13

הם רק בעובי העור עצמו. וחריצים אלו אפשר לעשות גם
בבית של יד, (כמו שראיתי בבית של יד שעשו לו חריצים
כמו שאנו עושים בשל ראש, עם השינין בצדדים, והיה נראה

מושב א"ח הוצרך המושב להיות רחב.
וכתב ע"ז הדי אלהי (פסקים סימן א) וז"ל דאעפ"י דבאמת כל בית הוא בפני עצמו, מ"מ
מצות תפילין הוא שיהיה החריץ בין כל בית ניכר ומפולש אפי' כחוש השערה סגי רק שיהיה
מפולש ממש. וכתב עוד שם וז"ל (בד"ה מ"מ) מיהו אם לא היה שום הפרש בית מבחוץ
בפועל ממש שיהיה ניכר כל בית בארבע רוחותיו אפי' היה חקוק בו חריצין מבחוץ לא מהני
מיד, ובכד"ג פסלה הברייתא, חזינן שישיתו שאם אין אוויר ממש מפולש בין בית לבית,
התפילין פסולות.

ואיתא במנחות (לד): צריך שיהיה רווח ביניהן דברי רבי וחכמים אומרים אינו צריך ושווין
שנותן חוט ומשיחה ביניהן, וגרסו המ"מ ורבינו ירוחם והר"י מלוניל (וכן ביאר הב"י את
רש"י ושאר ראשונים) 'וצריך שיהיה רווח גדול וחכמים אומרים אינו צריך כל כך אלא סגי
בחוט ומשיחה בין כל א', וחזינן שאף לרבי צריך רווח רק מעט כדי להעביר את החוט
ביניהן, דאם לרבנן אין צריך כלל אוויר מדוע גרס ברבי רווח גדול ובשיטת חכמים גרס
אינו צריך כל כך.

וכן דייק שם הטהרת הקודש וכתב וז"ל לעולם צריך שיהיה שהם ארבעה בוודאי ולא
בחריץ מעט וכו', מאחר שאין ע"י חריץ מעט הולך ברור לידע שבוודאי הם

המשך מעמוד 19

והפקדת הציק, וכתב שמחמת אותם סיבות היה מקום
להקל כלשוננו, ולומר דמה שלוקחים ומפקידים לא הציק
הוא מסיבה טכנית ולא מחמת שזקוקים להלוואה ואם כן
הוא שיר רק מצדד שיש להם לכאורה עוד מטרה בהפקדת הציק והוא השתמשות בכסף,
ולכן רוצה לאסור וממילא אף לדבריו כל שהם לא משתמשים בכסף מוכרח שאין להם
מטרה זו וכל ענין הפקדת הציק הוא ענין טכני וצריך להיות מותר וכו"ל]. - הדברים נכתבו
לעורר את לב המעיניים וכתלמיד הדן וכו' ולא להלכה למעשה.

בברכה לעורכי העלון הנפלא והמרומם קרנה של תורה, יעקב אלעזר פלדמנט, מודיעין
עילית

חריצים בתפילין (ב)

לעלן הנכבד והמרומם קולא, המשמיע קול ה' חוצב להבות, להנחיל דעה בלבבות,
להפעיל המושכלות, דבר הלכה להורות, קול גדול ולא יסף נשמעות, יתן ה' להוסיף גבולכם
בתפוצות.

בטור 'רוממות ההלכה' הביא את ההקפדה הגדולה של מרן בעל הדרכי שמואל זצוק"ל
בתפילין של ראש, שהיו חריצים ניכרים לכל אורך הבתים ע"י אוויר שבין בית לבית. ויש
להוסיף שבתפילין אלו שניכר לעיניים שהם פרודות ע"י אוויר שביניהם, יש שלוש מעלות
הלבניות חשובות.

א' שיהיה ניכר פרידתן - כתב הרמב"ם (פ"ג הי"א) והשו"ע (או"ח לב מ) שיהיה ניכר לכל
שהם ארבע בתים. ובתפילין שנהנו לעשות היום, מי שאינו בקי בהלכות בתפילין לא יודע
שהוא ארבע בתים נפרדים, אלא חושב שהוא בית אחד עם חריצים, כיוון שכיום החריצים

הגאון הגדול רבי משה שמידע שליט"א
ראש ישיבת גורדנא

המשכן שמהותו היא תורה זהו זמן הראוי להחזיר את ההשפעות של ענני הכבוד יותר מוזמן יציאת מצרים. חשבתי היום, אמרנו בהושענות (שבת) 'כהושעת קהלת ועמו בבית עולמים, ריצון בחגגם שבעה ושבעה ימים'. למה רומזים דברי הפיוט שנכתבו ע"י גדולי עולם.

הגמ' במועד קטן (ט,א) מביאה את הפסוקים במלכים ששלמה המלך חנן את בית המקדש בח' בתשרי, והיתה שם שמחת חנוכת בית המקדש שבעה ימים עד סוכות ואז עוד שבעה ימים של סוכות, שאין מערבין שמחה בשמחה. והיו כלל ישראל דואגים שמא נתחייבו כיון שעברו על תענית יום ההושענות שאכלו ושתי, עברו על חיוב כרת. 'צתה בת קול מן השמים' כולכם מזומנים לחיי העולם הבא. והגמ' אומרת שדרשו קל וחומר 'עיווי', 'אלא אמאי היו דואגים, התם צורך גבוה הכא צורך הדיוט, כאמ' מיעד ליעבדו מיכל לא ינכלו ולא לישתו, אין שמחה בלא אכילה ושתי'. - בת קול יצאה מן השמים שכולם מזומנים לעולם הבא מכיון שהיו צריכים לשמחה ואין שמחה בלא אכילה ושתי, וא"כ היו צריכים לאכול ולשתות ולעבור על יום הכפורים. - כאן היה זה ג"כ חנוכת בית המקדש, אותו 'קישון אחד' שהקב"ה רצה כדי לא להיפרד מהתורה, לא היתה זו שמחה סתם של אכילה ושתיא בלא שמחת התורה.

זה שאומרים בהושענות, 'כהושעת קהלת ועמו בבית עולמים', הקב"ה הושיע את שלמה ועם ישראל שיצאה בת קול שכולם מזומנים לחיי עולם הבא. 'ריצון בחגגם שבעה ושבעה ימים', - היה אפשר לחשוב שהקב"ה כביכול ויתר להם על יום הכפורים כיון שהיו להם "ענינים" חשובים אחרים, אך כאן כתוב 'ריצון' - פ"י שלא סתם הקב"ה ויתר אלא הם עבדו עבודה של ריצון, הם לא התענו ביום הכפורים אבל את העבודה הנצרכת הם עבדו, תורה ותשובה, היה 'ריצון'!!!

וכתוב 'שבעה ושבעה ימים', הפייטן השווה את עבודת שני השבעה ימים, היה את עבודת שבעת הימים הראשונים ולאחריה עוד שבעת ימים של סוכות גם כן עם עבודה של 'ריצון'.

דברנו כבר פעם על מה שהראש ישיבה זצ"ל היה שואל מדוע מתפללים 'והביאנו לציון עירך ברינה ולירושלים בית מקדשך בשמחת עולם', הרי לכאורה כשנזכר להגיע לביהמ"ק בקרוב במהרה בע"ה ודאי שזה יהיה בשמחה, מדוע צריכים לבקש בתפילה שנבוא בשמחה. לפי מה שדברנו יש כאן תוספת תפילה שנזכר לא רק לבוא לבית המקדש, אלא לבוא מתוך שמחה של תשובה שלמה. בתפילת יו"ט אנו מזכירים בכל חג את מהות החג, חג המצות הזה זמן חירותנו, חג השבועות הזה זמן מתן תורתנו, אלו דברים שבגללם נקבע החג, בפסח יציאת מצרים ובשבועות מתן תורה, אך בסוכות אומרים 'ביום חג הסוכות הזה זמן שמחתנו', איזה מהות זה זמן שמחתנו?

זוהי המהות של חג הסוכות וזוהי עבודתנו בהושענא רבה, שמחה של עבודה, שמחה של תשובה, ראש השנה התכוננו עם תשובה של מלכויות כמו שביארנו, ואח"כ התשובה המיוחדת של יום הכפורים, וכאן בוחנים עד כמה אתה מחובר לשמחה ולעבודה של חג הסוכות תשובה מכה מן שמחתנו. וזוהי כנראה היתה איזושהי תביעה שאין לנו בזה כל השגה אצל החתם סופר.

חשבתי הרבה אם לומר מה שאני רוצה לומר עכשיו, אבל אני בטוח כמו שהראש ישיבה זצ"ל היה מספר על החזון איש זיע"א שאמר שהוא מדבר נגד גמ' בליל 'כל נדרי...' והוא דבר עם שמות מפורשים. כמובן שאנחנו לא מדברים על שמות ובכלל לא על אף אחד, אלא רק להתעורר לעצמינו.

המצב כיום אחר ששבת נהיתה הפקר! מעולם לא היה מצב כזה, פשוט הפקר! איפה נשמע כזה דבר? וכמובן שמיד אומרים שאסור לעשות שום דבר וכו' וכו'... אני זוכר שהראש ישיבה תמיד היה מביא את דברי הראשונים על הפסוק 'ושמרו בני ישראל את השבת', שיש חיוב על בני ישראל לשמור השבת תישרם. - והשאלה הנשאלת איך באמת מגיעים לכזה מצב חמור נורא.

ידוע שבאו לחפץ חיים אחרי שהוא הוציא את הספר חפץ חיים, אמרו לו שישנם הרבה בעלי בתים וכדו' שקשה להם ללמוד את הספר, כל הלאוין והעשין וכו', והציעו לו שכדאי שהוא יכריז הכרזה - 'לדבר לשון הרע חמור רח"ל כמו אכילת דבר אחר...' וכך ידעו כולם את חומרי האיסור, ובדואי מי שירצה ילמד בספר. אמר להם החפץ חיים, אני אניד כך זה יגרום לזלזול בחומרי האיסור לאכול דבר אחר...

גם ידוע מה שאמר אחד מגדולי בעלי המוסר לפני

אנו זוכים להתאסף בערב היום הנורא הושענא רבה, כעת זה כבר בין השמשות. אני תמיד חוזר ומזכיר שאשרינו שזכינו שהראש ישיבה זצ"ל החיה לנו את מהותו ונוראותו של יום הושענא רבה.

ביום זה 'הכל פתוח'. כמו שהיה רגיל להזכיר שרבי אליהו לופיאן היה חוזר כל שנה בליל הושענא רבה על דברי החתם סופר שאמר לתלמידיו קודם פטירתו ימים ספורים אחר חג הסוכות - את ראש השנה עברתי טוב, את יום הכפורים עברתי טוב, בהושענא רבה הקב"ה הוציא אותי... זהו חידוש נורא שחידש החתם סופר, שהושענא רבה בכוחו לא רק לשנות את הדין לזכות אלא גם לחובה, ודאי שאצל החתם סופר לפי גדלותו היה מדובר בדקויות. - א"כ המצב כעת הוא נורא עד חצות הלילה, הכל פתוח! - 'מי יחיה ומי ימות...' מי ישלו ומי יתסר'... הכל המליץ אלוהים כן מפחדיו.

והשאלה שנשאלת, איך מגיעים לעבודה של היום הנורא הזה ללא הכנה מוקדמת. לראש השנה ויום הכפורים יש הכנה חודש שלם אלול ועשרת ימי תשובה, ויש לנו על זה את השולחן ערוך של תשובה - רבינו יונה. וברוך השם הציבור התכונן ועבד את העבודה הנצרכת. כאן אנו מגיעים לכוה יום מתוך מה? אין הכנה מיוחדת ליום הזה, אין הוראה ליום הזה, איפה ההכנה להושענא רבה? הנה, שהכל מיוסד על עבודת חג הסוכות.

ידועים דברי הטור ששואל אם מצות סוכה היא זכר לענני כבוד שהיו ביציאת מצרים, א"כ מדוע סוכות הוא בתשרי ולא בניסן זמן יציאת מצרים. אומר הטור כדי שיהיה ניכר שאדם עושה את הסוכה בשביל המצוה ולא סתם סוכת קיץ, לכן ציוה הקב"ה שיעשו סוכות בתשרי ולא בחום של ימי ניסן.

אך זה צריך ביאור, לכאורה היה הרבה יותר ניכר אם היו עושים את הסוכות בחודשי טבת הקרים, בתשרי עדיין לא כל כך קר שיהא ניכר שעושה את הסוכה בשביל המצוה. לעומת זאת הגר"א בפירושו לשיר השירים (א,ד) עושה חשבון שבט"ו תשרי חזרו ענני הכבוד, כאשר משה חזר ביוה"כ עם הלוחות השניות ובט"ו נבנה המשכן וחזרו העננים, לכן עושים סוכות לזכר ענני הכבוד שחזרו בזמן זה. וזה לא כהטור שבעצם לא היה שום דבר מיוחד ביום זה שקשור למצות סוכה אלא רק שיהא ניכר שזה למצוה, אלא הסוכה זכר לענני הכבוד שחזרו בתאריך הזה.

וגם על דברי הגאון יש להקשות איך מתורץ מדוע עושים סוכות בזמן שחזרו ענני הכבוד, עדיין לכאורה יש עדיפות לעשות בזמן שהתחדשו העננים בפעם הראשונה, מה יש ביום חזרתם יותר מוזמן להתחדשות שלהם. נראה ששני המלכים קרובים אחד לשני.

ידוע, אנחנו מזכירים תמיד את הרמח"ל, שבכל שנה ושנה נחזרתם וחזרות ההשפעות של הימים. והנה בפסח שזהו זמן יציאת מצרים חזרות ההשפעות של אז, לכאורה קשה לפי דברי הטור איזה מהות מיוחדת ליום ט"ו תשרי, דכל מה שעושים אז את חג הסוכות הוא רק כדי שיהיה ניכר שהסוכה לשם מצוה, אך אין ההשפעות המיוחדות מצד החפצא של היום. ועיוין ברמח"ל שמאריך בהשפעות של חג הסוכות, איזה לכאורה איזה השפעות יש שיחזרו.

אמנם לכשנתבונן, מהו בכלל דבר זה שההשפעות חוזרות באותו היום, וכי את ההשפעות שחזרות בפסח אנחנו כן מבינים? מה הסיבות בין יציאת מצרים לט"ו ניסן שלאחר אלפי שנים.

אלא, הקב"ה ברוב חסדו כמו שכתוב "זכר עשה לנפלאותיו חנון ורחום ד", "הקב"ה עושה זכר לנפלאותיו ומשפיע בכל שנה ושנה את ההשפעות של אותו הזמן, וכמו שההשפעות של יציאת מצרים יכולות לחזור בט"ו בניסן כך ההשפעות הענני כבוד יכולות לחזור בט"ו בתשרי כמו גם בזמן אחר, את ארץ ההשפעות הקב"ה יכול להחזיר בכל יום שצריך. ואם צריך ההשפעות ענני הכבוד יחזרו בחורף כדי שיהיה ניכר שעושים בשביל המצוה, אז הקב"ה מחדש אותם אז.

אמנם שאלנו, לכאורה יהיה הרבה יותר ניכר אם זה יהיה באמצע החורף. אך כפי שביארנו ענין ההשפעות הוא מחסדו ורחמיו של הבורא איתנו, הקב"ה רוצה שנקבל ונשיג ונתרומם מההשפעות המתחדשות, ואימתי ניתן להגיע לשאי ההתרוממות מההשפעות ענני הכבוד - רק לאחר העבודה המיוחדת של הימים הנוראים והטהרה של יום הכפורים. אם זה היה מגיע לנו באמצע החורף אנחנו כבר לא באותה מדרגה שאנו נמצאים אחרי הימים הנוראים.

וכעת נראה לפי דברי הגאון, ענני הכבוד חזרו לאחר שבנו את המשכן, בנית המשכן היא שהביאה בחזרה את ענני הכבוד. מהו המשכן? כבר דברנו בתשעה באב את דברי המדרש שהקב"ה אמר עשו לי קישון אחד ביניכם כל פרש הימנה אינני יכול. הקב"ה לא יכל לעזוב את התורה לכן הוא ביקש שיבנו משכן שהתורה תהיה בארץ בשלמותה עם השראת השכינה. וכמו שהבאנו את דברי הנצי"ב, בזאת יבא אהרן אל הקדש, בזאת - בזכות התורה. - א"כ דוקא זמן זה שחזרו ענני הכבוד בזכות

מלחמת העולם על הגרמנים שהיו מיוחדים בחיבתם לבעלי חיים... היו מכבדים אותם ומלבישים אותם וכדו', אמר אותו גדול שבמקום כזה עוד ירצחו מליוני אנשים. והביאור בזה הוא בכוחות הנפש של האדם, אדם רגיל להשוות השוואות, אם כך אז כך ואם כאן זה כך אז כך, אם אדם התרגל שזה לא כ"כ חמור לדבר לשון הרע, א"כ כשבאים להשוות לו את לשה"ר לאכילת דבר אחר, מיד עובר לו בראש ההרגשה - אהה דבר אחר זה רק כמו לשון הרע?! בסדר, לא נורא... וכך כאשר אדם מטשטש את ההבדל בין בהמה לבין בן אדם, אם הוא מסוגל לכבד ולרומם בהמה כמו בן אדם, א"כ כמו שאפשר לשחוט בהמה אפשר גם לשחוט בן אדם ח"ו.

וכך גם בעניינינו, אם מסוגלים להפקיר אלפי נשמות של בחורים לשמלד! אם מסוגלים לוותר על משפחות רבות שנבנו בעמל וביגיעה רבה! אם לא איכפת מהחינוך, דברים נוראים שבעיקרי הדת ממש, א"כ ברור שהשלב הבא ששבת נהיית הפקר.

אבל עם כל העבודה וכמובן שתי הקבלות, צריך בכל זאת משהו לתפוס למעשה, כדי לזכות בהו"ר. - יש גמ' ידועה בתענית (כא,א) על אילפא ורבי יוחנן שהיו עוסקים בתורה בענייניו, עד שהכריעו שלפי מצבם הדחוק והקשה הם צריכים לצאת להתפרנס. הלכו ושבו ליד חנות רעוע ואכלו שם, שמע רבי יוחנן שיחת שני מלאכי השרת, שאחד אמר לחברו נזרק עליהם את הכותל הזה וימותו, כיון שמתניחין חיי עולם הבא ועוסקין בחיי שעה. אמר לו השני עזוב אותם כיון שיש בהם אחד שאין להתגדל ואין זמנו למות. רבי יוחנן שמע ואילפא לא שמע, שאל רבי יוחנן את אילפא, שמעת משהו, אמר לו אילפא, לא. 'אמר', מדשמתי אנא ואילפא לא שמע ש"מ לדירי קיימא לי מעתא. אמר ליה רבי יוחנן, איהדר ואוקי בנפשיא "כי לא יחדל אביון מקרב הארץ", רבי יוחנן הדר אילפא לא הדר. עד דאתא אילפא מליך רבי יוחנן, אמרו לו אי אתיב מה וגריס לא הוה מליך מר? אזל תלא נפשיה באסקריא דספינתא, אמר אי איכא דשאל לי במתניתא דרבי חייה ור' אושעיא ולא פשיטנא ליה ממתנ' נפילנא מאסקריא דספינתא וטבענא וכו'.

מה כתוב כאן בסיפור הזה. אני רוצה להקדים שכל מה שנדרש על רבי יוחנן ואילפא אין הכוונה עליהם אלא רק מה שניתן ללמוד מכך לעצמינו. דבר ראשון יש כאן שאלה עצומה, רבי יוחנן שמע את שיחת המלאכים שאמרו שהם היו צריכים למות, א"כ הדבר הראשון שהיה צריך רבי יוחנן לעשות לו לומר את הדברים לאילפא שלא שמע, וכאילו לא איכפת לרבי יוחנן הוא הולך וחוזר ללמוד לבד. ומה אמרו אח"כ לאילפא אתה יכלת להיות ראש ישיבה ומה עלה לספינה ואמר שישאלו אותו שאלות וכו', הדברים טעונים ביאור.

אלא הפשט הוא, הגמ' רצתה ללמד אותנו [ודלא כהלוקחים רק את המשפט 'רבי יוחנן שמע ואילפא לא שמע', ולומדים מכך שרבי יוחנן התעורר לשמוע ואילפא לא, ובכך מעקרים את עיקר הלימוד שהגמ' תלמדת אותנו במעשה זה], רבי יוחנן שמע את שיחת המלאכים, יתכן שעל פי דין הם היו צריכים באמת שניהם לצאת ולהתפרנס, אך רבי יוחנן ראה שהוא קיבל התעוררות שיש כאן אחד שהתעוררות ממנו מסירות נפש מיוחדת כדי לגדול והוא עתיד לגדול. אמנם רבי יוחנן הבין שאם רק הוא שמע את זה הוא לא יכול לומר לאילפא שימסור את נפשו כי איך יבטיח לו שיתגדל אם הוא לא שמע את זה, לכן הלך רבי יוחנן וחזר ללמוד.

אחר שהתגדל רבי יוחנן אמרו לאילפא אתה יכלת לחזור ללמוד ולגדול. הם לא באו סתם לומר לו אתה יכלת להיות ראש ישיבה, הוא היה אומר להם - טוב מאד, ירד ממני עול... אילפא אמר להם כן ברייתא שתגידו לי אני אמצא לזה מקור במשנה. הוא לא בא לומר להם שיבחנו אותו מבחן סיקה בבקיות, אלא רבי הטמין במשניות מקורות לכל הדינים, רבי קיצר במשניות. אמר להם אילפא, את ההתעוררות הזאת רק רבי יוחנן היה צריך, כי אני יכול להראות לכם שגם כשיצאתי לפרנסה אני נשאר שקוע כל הזמן בעומק ההבנה, ואני אוכיח לכם את זה על ידי שגם כשאני נמצא בראש הספינה, מקום גבוה מאד שבוודאי כלל כשאדם נמצא שם לא יכול להתרכז בדברים אחרים, אך אני גם בכוה מצב יכול לענות לכם בעומק העיון, ולמצוא ראיות מהשנה לברייתות.

לכל אדם יש במשך השנה מצבים שהוא צריך לקבל החלטה, לאו דווקא על יציאה לפרנסה ח"ו. באיזה שעה לבוא לסדר, באיזה שעה לצאת מהסדר, לדבר פה ולדבר שם, להישאר עוד שעה בבי"ת... וכדו' האם להיות מחובר או לא!... נזכור את הדברים, גם אם יתכן שזה מותר, אבל יתכן שנדרש ממך מסירות נפש כדי לגדול, ואתה לא ראוי לגילוי שבת קול.

עלינו לקבל להתאמץ יותר גם כאשר נראה לנו שאנו כבר פטורים. כך נבוא להושענא רבה, ובשעות אלה בכל הבתים רק לימוד ותהלים באוירה של יום הדין. ובעו"ה ע"י נכתב ונחתם כולנו לחיים ולשלום, לימי ישלד' ולא לא 'תיסר'... איי כמה יש 'תיסר' רח"ל, ונזכה כולנו להיות גדולי תורה.

הקדמה

אמר יודל העורך: זכיתי להסתופף אצל אחד מאראלי הדור, דירושלים של מעלה, ה"ה הגאון הצדיק השקדן בתורה, רבי נחמן דובינץ זצ"ל, לאחר פטירתו לחיי עוה"ב, פעם רוחו של אחד המיוחד מהאברכים ששמשו אותו בנאמנות, ואשר למד אתו בחברותא הרבה הרבה ממסתכות הש"ס, ה"ה הרב הגאון רבי מרדכי יואל מרצב שליט"א, ואשר על ידו השני, ה"ה הרב הגאון רבי יצחק זאב מאיראזאן שליט"א, וגם אני בתוכם, (ומשולב בזה הרבה מ'רשימות' של אבי שליט"א), להוציא ספר תולדות מקיף לדור הבא, לדעת צדיק מה פעל, ומחומר עשיר זה, כי התרחבה היריעה עת האסף פרקי חייו, נתנו בעבר כמה פעמים ברצח ל'רוממות המעשים', בבחינת צלך בעקבי הצאן ורעי את גדיתיו על משכנות הרועים, אך פרק זה שלפנינו הוא תיאור נורא הוד מהדמויות שסובבו את "בתי נייטין" בירושלים, אשר נכתבו בהקשר לדמותו של הגה"צ רבי נחמן דובינץ, וכחלק מתולדותיו, ששרי אף הוא היה נמנה על דמויות אלו, ונביאם כאן בפרסום ראשון:

בית הכנסת הקדוש ד"נייטין"

חצר בתי נייטין בירושלים ציינה את ירושלים של מעלה, ירושלים בתקוותה, ירושלים ברוממותה ובגדלותה.

משופרא דשופרא דקרתא קדישא, מסלתה ושמנה של בני העליה של עיר הקודש ירושלים דאז גרו בבתי נייטין, ברי אוריון וברי אבון אשר כל אחד ואחד מהחבורה הקדושה ששכן באותה חצר, ציין את יחודה של השכונה ואת יחוד קדושתה של ירושלים.

ותיקי ירושלים עיר הקודש היו מתברכים בשכונה קדושה זו, המקבילה לשכונות בתי אונגרין ומאה שערים הסמוכים, ובין אבני הקודש שבשכונה זו בלטה במשך שנים רבות גם דמותו האצילית של רבי נחמן דובינץ זצ"ל, שגר בה משך כשבעים שנה ושכבר נכנס לגור בה בשנת תרצ"ז.

איש היה בעיר סובאלק שברוסיא ושמו ר' מנחם ב"ר נתן נטע נייטין ז"ל, הוא יחד עם אשתו מרת ביילא ע"ה בת ר' אליעזר ז"ל עשו עושר ושרו בשיקגו שבאמריקה, ובהיותם חשוכי בנים אורה תורה וחובבי מצוה אמרו להקים להם יד ושם בחומות ציון וירושלים, וד' הצליח דרכם ושאיפתם התגשמה באופן היותר נעלה.

וזה חלקם בארץ החיים:

(א) בסוף רחוב היהודים שבבית העתיקה, סמוך לשער ציון, קנו חצר הכנסתה מוקדשת לעדת כולל סובאלק בירושלים, בשנת תר"ס נבנתה על גבי חוצה בית מדרש גדול ויפה מאד הנקרא על שמו "מנחם ציון", בעד חברת "שנה הלכות" לאומנים ובעלי מלאכה, בו יתפללו כוותיקין עם הנץ החמה, ואחר תפילת שחרית וערבית ילמדו החברים שיעורים במשנה ושו"ע, מפי הרה"צ רבי שמואל זנוויל הלוי שפיצר זצ"ל, אשר אותו מינה ר' מנחם נייטין ז"ל לאפוטרופוס וגזיבר על עזבונו ורכושו. (ב) לפי עצתו והדרכתו של הרב הנגיד רבי שמואל לעווי ז"ל הידוע בכינויו "ר' שמואל אמריקער", מי שבנה ביהכ"נ "זהרי חמה" שבשכונת מחנה יהודה, בנה ר' מנחם נייטין ז"ל בשנת תרס"ב את השכונה שנשאה את שמו, ה"ה שכונת "בתי נייטין" שמחוץ לחומות, שהוקדשה לטובת עניים ת"ח שיגורו בה בחינם עפ"י גורל חליפות כל שלוש שנים.

בשעתו הכילה שכונה זו אך ורק ארבעים ואחת דירות בבלוש שורות בתים, וע"י השתדלותו של הגיזבר הנאמן רבי זנוויל שפיצר זצ"ל נבנו בעז"ה אח"כ בשנת תרע"ה עוד ארבעה עשרה דירות.

בשעתו הפקיד אותה ר' מנחם נייטין ז"ל על שם הגאון האדר"ת זצוק"ל ותחת מרותו של רבנות היהדות החרדית, ואת האפוטרופוסות החוקית הקנה ליד נאמן ביתה של היהדות החרדית רבי זנוויל זצ"ל, כמ"כ יש לציין שבתוך צוואתו הזהיר וחזר והזהיר, שהשכונה הזאת תישאר בידי מסורתיים מהיהדות החרדית דוקא.

ואכן במשך אורך ימים ושנים עמדו כל עניני ההנהגה של בתי נייטין תחת משמעתו של העסקן הדגול הרה"צ רבי שמואל זנוויל זצ"ל, בנו של הגאון רבי חייא דוד הלוי סג"ל שפיצר זצ"ל מפרשבורג שבאונגארין, מחבר הספר "נברשת" בעניני נץ החמה ובין השמשות והמתקן. רבי זנוויל זצ"ל גדל והתחנך בירושלים והיה תלמיד מובהק של מרן הגה"ק רבי יוסף חיים זוננפלד זיע"א ולימים גם מחותנו, נודע לכל כנקי כפים ובר לבב, והיה ממונה על רוב החצרות והכוללים, כן גם שימש עד יומו האחרון כיו"ר הנהלת העדה החרדית וביצר את חומותיה, אולם ביחוד נודע שמו כממונה ותיק ונאמן על שכונת בתי נייטין.

עד יומה האחרון - ח"י אדר ב' תשי"א - היה רבי זנוויל

ז צ " ל שומר על החותמת של השכונה, ביד תקיפה וברוח נכון כלכל את עניניה השונים והוא זה אשר דאג להשכין בה יהודים ת"ח ובעלי מסורה, בזכותו הנהגתו האריכה השכונה ימים ושנים, ותהי מבצר עוז להיהדות החרדית עד היום הזה.

עתה נעבור לדבר על גולת הכותרת של שכונה עתיקת יומין זו, הלוא היא בית הכנסת הקדוש "בית מנחם" העומדת בלב השכונה, ואשר נקראה בפי כל גרי השכונה בלב הסביבה בשם החיבה "נייטין שול".

זכתה "בתי נייטין" במשך השנים להיות יתידה של היהדות החרדית בעיה"ק "יתד היא שלא תמוט", במנין ותיקין הידוע שב"נייטין שול" קבעו מקום לתפילתם, גדולים וצדיקים אשר עיצבו את דמותה הרוחנית של ירושלים של מעלה, מראשי ומנהיגי היהדות החרדית שהשפיעו מקודשתם על כל סביבותם.

כפי המפורסם, הרי שהגאון הגדול צדיק ונשגב שמו רבי יצחק בלזר זצוק"ל, הנקרא בפי כל "ר' איצלע פטרבורגר" על שם מקום רבנותו פטרבורג, תלמיד מובהק למרן קדוש ישראל מסלנט זצוק"ל ובעל שו"ת "פרי יצחק", שהיה והתפלל בביהכ"ס הקדוש ד"נייטין" וגם נשא שם מדברותיו, דברים חוצצים להבות אש, זאת בתקופה של אותן שנים הספורות בהן היה בפעיה"ק ירושלים ת"ו, משנת תרט"ד עד לשנת הסתלקותו לגנו"מ שנת תרס"ו, [ומתפללי בתי נייטין הוותיקים שבדור העבר היו יודעים לספר איך שבשבת מברכין אלול היה הגאון רבי איצלע עולה על הבימה ומכריז יריאה: "אנו מקבילים על עצמנו את האלול הקדוש שלך", והיו האנשים גועים בככי, ונחל דמעה היה נראה בבית הכנסת מיראה ואימת הדין].

"נייטין שול" היתה במשך השנים מקום המיוחד לתפילה לרבים מן הגדולים והצדיקים שבירושלים, רבים מגאוני התורה ועובדי השי"ת בפרישות ובטהרה קבעו שם את מקום משכנם, הגאון האדיר שר התורה מרן רבי זעליג ראובן בנגיס זצוק"ל בעל "לפלוט ראובן", מאז בואו בפעיה"ק התפלל בביהמ"ד בבתי נייטין, ואחר התפילה בביהמ"ד היה בדרך כלל ממתיק בסוד שיח יחד עם גאונים וגדולים כהגאון רבי מתתיהו דייוויס זצ"ל הגאון רבי אליהו ברוך פרלמן זצ"ל והגאון רבי יוסף סלנט זצ"ל, כששיחם בדת נמשכה בדרך כלל זמן רב, שם בביהמ"ד התפלל גם הגה"צ רבי מאיר העלר זצ"ל במשך שנים רבות, כשבכל יום אחר התפילה היה מטייל תוך דברי תורה עמוקים עם הרה"צ רבי אברהם ישראל גליס זצ"ל יו"ר ועד השחיטה של העדה החרדית, ושבו אח"כ ישב כל היום על התורה ועל העבודה במסירות נפש עילאית.

הגאון הצדיק המקובל רבי אהרן שלמה מהר"ל זצוק"ל בעל ה"טועמה חיים זכו" ועו"ס - תלמיד חבר של הקדוש בעל ה"ילושם" זצוק"ל - שהיה מתושב בתי נייטין, התפלל גם הוא שם והיה אז המתפללים הקבועים. רבי נחמן זצ"ל סיפר פעם את אשר זכר, כי מידי שבוע בשבוע בערש"ק, היה רבי אהרן שלמה מהר"ל זצוק"ל נוהג לעלות ב"נייטין שול", להוציא ספר תורה מן ארון הקודש, ולהעביר את הסדרה "שנים מקרא ואחד תרגום" תוך כדי שהוא קורא מתוכה.

יש לציין כי על אף כל זאת שגאוני התורה צדיקים וקדושים שכנו בביהמ"ד ההוא, אך כמנהגם של נקיי הדעת שבירושלים שאינם יודעים "כבוד" מהו, כמעט ולא בלטו לא נראו בביהמ"ד, יחידים ובודדים היו אלה "שבטובם" הסכימו לפאר את "מוצח" בית הכנסת, את המקום הראשון שבמזרח תפסה דמותו המזהירה של גאון הגאונים רבינו הגר"ר בנגיס זצוק"ל לימים רבה של ירושלים, שישב לצידם של הגאון ורבי יצחק לייב רשקעס זצ"ל רבה של שניפישאק וראש ישיבת "פרי יצחק" והגאון רבי בנימין מנחם שוורצמן זצ"ל רבה של צאשניק ובעמח"ס "משאת בנימין" ו"נחלת בנימין" [בספרו נחלת בנימין כלל גם דרשת "הדרן על מסכת חגיגה וסדר מועד" שנשא בבית המדרש נייטין בליל ר"ח אדר תרפ"ו], ענוותנים היו וכמעט בכח הושיבו אותם במזרח, אך לעומתם היו המתפללים שאף הם נודעו לגדולי ואדירי התורה לא הסכימו בשום אופן לעקור ממקומם הקבוע שב"מערב" בית הכנסת, ולדוגמא רבי מרדכי הריס זצ"ל שהיה גאון ועובד ד' מופלג בעמ"ח ספרים רבים, היה מקום מושבו בהקדמת הראשון אשר מול הדלת שבביהמ"ד, רבי מאיר סמניצער זצ"ל שהיה צדיק וקדוש ושמו נודע בעיקר בהיותו לוחם מלחמות ד' במסייג ממש, היה יושב על הספסל הצר המחובר להבימה, מאחוריה בצד ימין דהיינו קרוב להדלת, במקום זה גם ישב בשנים מאוחרות יותר רבי הערש

מיכל העלר זצ"ל מידידיו הגדולים של רבי נחמן זצ"ל שהיה כידוע גאון וצדיק נפלא, רבי אהרן קציןלנבויגן זצ"ל הנודע, היה מושבו גם בהספסל שאחורי הבימה, בדיוק באמצע, ורבי נחמן זצ"ל היה במשך אורך ימים ושנים יושב בצד השמאלי של אחורי הבימה על ידו של רבי אהרן זצ"ל, ורק בשנותיו האחרונות כשהיה קשה עליו המושב ההוא היות שהיה צר ביותר, הוחלף מקומו להספסל שבצד המערב, שהיה יותר נמוך ממקומו הראשון.

עתה נחזור אל עיקר דברינו שעל זה נסוב מאמרנו, כפי דל כוחינו ננסה לנו להעמיד מול פנינו את אותן דמויות הפאר מתפללי ביהכ"נ באותן הזמנים כשרבי נחמן זצ"ל כבר נמחה והיה לאחד מבני החבורה, אשר מובן שלדידן בני הדור החדש אשר כמעט לא ידע ולא שמע מן הדור הישן, הרי גם הדור ההוא הרי הוא בבחינת "דורות הראשונים", בהיות שכמעט ואין לנו שום מושג כלל מן אותן המושגים של אותו דור נעלה, מאשני ירושלים של דור העבר, אותם גאונים, אותם קדושים, אותם צדיקים כשירושלים עיה"ק היתה עוד בתפארתה, אשר כשהיה הגה"צ רבי נחמן זצ"ל חי איתנו, היינו בכל זאת יכולים עוד להרגיש במדת מה מה זה "בן ירושלים".

נתחיל עם הגה"צ רבי יוסף צבי סלנט זצ"ל, מגדולי הת"ח בירושלים, מלפנים מראשי ישיבת "ישיבת ציון" ואח"כ ראש ישיבת "ריבנו חיים יוסף", בעל מחבר "באר יוסף" את התורה, אשר החביבות הידיות וההערכה שהיו בינו לרבי נחמן זצ"ל במשך כל השנים היו כה גדולים, כנחלת בשלהבת.

ידידותם היתה כה גדולה, עד שבתקופת שנים היו השנים לומדים יחד בחברותא יום יום במשך זמן רב, מיד עם תום התפילה כוותיקין, בהיכל ביהכ"נ שבנייטין. מן המיוחדים שבביהכ"נ, שבלוט ביותר בתפילתם, בקול רם ובהתלהבות, דבר שעשה רושם אדיר וחזק על כל חלל בית הכנסת, היו רבי יוסף סלנט זצ"ל עם רבי נחמן דובינץ זצ"ל, קולם החוצץ להבות אש בכל עת משך תפילתם אשר יצאה מליבם הטהור, משכה אל בית הכנסת באותה תקופה, גדולים וטובים הגיעו להתפלל שם יום יום תפילת שחרית כוותיקין.

רבי נחמן זצ"ל היה רגיל בהתפעלות להעריך את מידת "הרבת התורה" הגדולה שהיתה ברבי יוסף זצ"ל במסירות ובדחקות עוד בשנים עברו, כשבמשך שנים רבות היה נוהג למסור יום יום שיעור בגמרא בבית המדרש הישן שבחורב רבי יהודה חסיד, ובשנים המאוחרות המשך ב"שטיבל הגדול" שבשכונת מאה שערים, אשר כל זאת היה על אף הדחקות והעניות הגדולה שהיתה תמיד מנת חלקו.

רבי יוסף סלנט זצ"ל לעומתו, היה רגיל להעריך ולהחשיב מאד את ידידו חביו רבי נחמן זצ"ל, אתו על אף היות רבי נחמן זצ"ל צעיר ממנו בכעך עשרים וחמש שנה. הרבה היה מעריך את גודל התמסרותו של רבי נחמן זצ"ל לכל עבודה קשה שהיה נצרך לצורך ביהכ"נ, אך בעיקר היה נוהג להעריך את נעיונות תפילתו של רבי נחמן זצ"ל, באופן היוצא מן הכלל.

בהערכה מרובה היה רבי יוסף זצ"ל מתבטא על אופן תפילתו המופלאה של רבי נחמן זצ"ל, באמרו: "מיר האבן א גוטן רבי"ן אין דאוונען, ער טייטשט גוט אפ די ווערטער", אשר אכן כמה נכונה היא הגדרה קולעת ונפלאה זו על מהות תפילתו של רבי נחמן זצ"ל, אשר בד בבד כשהיה משמיע את דבריו בתפילה היה נשמע ממנו גם את הפירוש של תיבות התפילה שהיה נכלל תוך כדי דבריו, ואשר אמנם מי שמע אי פעם את תפילתו הנעימה של רבי נחמן זצ"ל, הרי שבדאי מבין הוא כמה אמת ובהירות טמונים באותן הדברים, הנגידר כלהשיג את הנעימות והמתקנות של כל תיבה ותיבה שכלעמה שיצאה מפיו, את ה"שפה ברורה ונעימה" שהתבטאה בתפילתו תוך כדי כוונת הלב והתרגשות הנפש.

מידידיו היותר גדולים של רבי נחמן זצ"ל היה הגה"צ רבי שניאור זלמן בן רבי משה פרידמן זצ"ל, עיקר התחברותם יחד היתה בלימודם בצוותא ובחבורה אם בישיבת "עץ חיים" או בישיבת "מאור התורה", אך יחד עם זאת היו גם עוסקים השנים בעבודת הקודש של "גבאות" לטובת ורווחת בית הכנסת, אשר אף שהגבאי הרשמי היה זה רבי שניאור פרידמן זצ"ל בלבד, אך למעשה היה רבי נחמן זצ"ל עומד גם הוא על משמרתו בפעולות הרבות.

בשנותיו האחרונות של רבי יוסף סלנט זצ"ל אחר שנאלצו מאתו ע"ה, היה זה רבי שניאור זצ"ל אשר במסירתו נפלאה ועצומה דיה בכל בוקר ובוקר עברו, כשמיד אחר התפילה היה ממש רץ בזריזות לביתו להביא דברי מאכל ומשקה מביתו, וכך חוזר לביהכ"נ להשיב את נפשו של רבי

הגאון הגדול רבי שמואל אריאלי שליט"א

ראש ישיבת חברון החדשה

ומועדיה אזיל על ר"ה יוה"כ ושמ"ע, ומפורש דשמ"ע היו המשך לימים הנוראים.

ג. והנה כתיב בחג הסוכות "אך בחמשה עשר יום לחודש השביעי תחוגו את חג השם שבעת ימים", וכשם שיש "עם השם" שאנו אומרים ושמך הגדול והקדוש עלינו קראת, ואף כתיב בצלו חמדתו וישבתי דמפרש הגר"א והקדוש שנקרא שמך עליו, כן יש אף "חג השם". ומפרש במה"ם בן חביב דהואיל ובא אחר כפרת יוה"כ, והקב"ה שנתרצה לנו וישב עמנו בסוכה ועי"ז אנו חוסים בצל כנפיו, דכתיב ביה "כי יצפנני בסוכו, יסתירנו בסתר אהליו", ואף כתיב בצלו חמדתו וישבתי דמפרש הגר"א דאזיל על חג הסוכות. משו"ה נקרא חג השם. וכשם שיהו"כ נקרא יום השם דכתיב ביה "כי גדול יום השם ונורא הוא" וכתב החת"ס דהקב"ה בא בחצרותינו, כן גם סוכות שהקב"ה בא וישב עמנו בסוכה נקרא ג"כ חג השם.

ובסו"פ ראה גבי פסח ושבועות נאמר בענין הקרבנות לעשותם "במקום אשר בחר ה' לשכן שמו שם" ובסוכות לא כתיב כן. וביאר בזה הגאון רבי יצחק הוטנר זצ"ל דבסוכות המקום דילשכן שמו שם" הוא בסוכה דכל יחיד ויחיד ולא בביהמ"ק, ומבהיל למתבונן, להיות שבעה ימים לפני השם, שבעה ימים עם הקב"ה.

ויש קהילות הקודש שאין אומרים שלום עליכם בליל שבת חוה"מ, וצ"ל. והנה במשך חמשה (פרשת לך לך) כתב עה"פ בעקידה "ויקרא אליו מלאך ה' מן השמים" דמפני מה היה צריך לקרואו מן השמים. ותי"ד ע"י העקידה נקדש מקום העקידה קודש קדשים, וכתב בעבודת הנה"ג ביה"כ "וכל אדם לא יהיה באהל מועד" ודרשינן ואפי' מלאך, ומשו"ה הוצרך לקרוא אליו מן השמים. דבמקום יחוד הקב"ה עם ישראל אין רשות למלאך להיות שם. ובספר שם משמאל כתב דכמו"כ הסוכה היא בבחינת קודש קדשים, שהקב"ה מתייחד בה עם ישראל, ומלאכים אין להן רשות ליכנס אליה. ומשו"ה אין אומרים שלום עליכם. והדברים נוראים, דהעבודה הגדולה דחג הסוכות היא להיות שבעה ימים יחד עם הקב"ה, עמו במחיצתו, ומבהיל למתבונן.

וברבינו בחיי (ויקרא פט"ז) כתב עה"פ "השוכן אתם בתוך טומאתם", דמשו"ה סבירא ליה לר' יהודה דתסבכין אף בדבר המקב"ט, דהסוכה היא מקום של השראת השכינה והוא בתוך טומאתם. אבל חכמים סוברים דבמקום כזה אין הקב"ה נמצא.

ובגמ' (סוכה כ"א) נאמר דחל שם שמים על הסוכה ומשו"ה אסור בהנאה. ומשמע דהוי כבימ"ק מעט. והאר"י כתב עה"פ "וימינו תחבקני" דהוה סוכה, משום

תחוגו את חג השם

א. בתוי"כ (אמור פרשה י"ב) איתא דרשא להא דחג הסוכות וחג הלולב יש לעשותן באותן הימים. וכתב הראב"ד דס"ד דיעשו חג "ללולב" בט"ו לחודש השביעי, וחג "לסוכות" בשבוע האחרון של חודש תשרי, וקמ"ל דשני מועדים אלו נעשים באותו השבוע בט"ו לחודש. ונראה דר"ל דאפילו דהוה בזמן אחד אכתי הוה שני מועדים. והנה כתב במהר"ל דחג הסוכות הוי סיום לג' רגלים, ואף הוי סיום לימים הנוראים. ונראה לומר דהלולב הוי סיום לימים הנוראים כדאיתא בחז"ל דהכפרה היא ביה"כ והירצוי הוא בסוכות ע"י הלולב. וענין הסוכות הוי זכר ליצייתם כשאר המועדים דכתיב ביה "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני" בהוציאתי אותם מארץ מצרים. וא"כ הוי לן שני מועדים שנודמנו לפונדק אחד.

ובספר שו"י יצחק כתב בפירוש המילים דתפילת אתה בחרתנו, ד"איתא בחרתנו" קאי על חג הפסח ו"אהבת אותנו" קאי על שבועות, ו"רצית בנו" קאי על סוכות, והוא הירצוי של חטא העגל. ומעתה נראה דהוה אף הענין דזמן שמחתנו דקאי על שמחת הירצוי. וכן מפורש בילק"ש (פ' אמור) דענין השמחה בסוכות שהוא אחר הכפרה דיוה"כ, וביוה"כ נאמר "לפני השם תטהרו" ובחג הסוכות נאמר "ושמחתם לפני ה' שבעת ימים" וזהו כמוש"ב.

והנה בקרבנות המוספים דפסח ועצרת נצטוונו להקריב איל אחד ושבועה כבשים, ובחג הסוכות נאמר שני אילים וארבעה עשר כבשים. ושמעתי דהוי משום דסוכות יש בו שני מועדים, וכנ"ל.

ב. ויל"ע לגבי שמני של חג אי הוי המשך לחג הסוכות וממילא הוי חלק מג' הרגלים, או דהוי המשך דחג הלולב ואתנא הוי המשך דהימים הנוראים. ונראה דבראשונים (בפי' על הענין בספר תוי"כ) אפילו בזה, דהראב"ד כתב דאי הוה הלולב והסוכה שני מועדים, היה חל שמ"ע אחר שבעת ימי חג הלולב, וסובר דהוא חלק מחג הלולב. ורבינו הלל כתב דהיה חל שמ"ע אחר שבעת ימי הסוכה, וסובר דהוא חלק מחג הסוכות. ונראה דלשטח הראב"ד דשמ"ע הוי המשך ל"נ הביאור בו שאי אפשר להיפרד מהקריבה להקב"ה שיש בימים נוראים, וכמו שאמרו חז"ל שאמר הקב"ה קשה עלי פרידתכם, ומשו"ה אומרים בו ג"כ זמן שמחתנו דהוי המשך השמחה דירצוי התשובה, ואף אומרים בו "ונורא" כשמוציאין סה"ת מן הארון, והכל הוי משום דהוא המשך לימים הנוראים.

ולשיטת רבינו הלל דשמ"ע שייך לג' רגלים אין בו הענין דקשה עלי פרידתכם, אלא הוא כמו שמצינו בתנחומא (פ' פנחס) דחג שמ"ע היה צריך להעשות אחר ספירת ז' שבועות כמו חג השבועות, וחס הקב"ה על עולי רגלים שלא יצטרכו לבוא בזמן השמים והקדימו להיות מיד אחר חג הסוכות, ולהדיא דאינו שייך כל לענין דקשה עלי פרידתכם.

וברד"ק (הושע פ"ב) בביאור הפסוק דהושעתי חגה ומועדיה כתב בשם הרס"ג, דחגה אזיל על ג' רגלים

1. נמסר במסיבת חג בסוכת רבינו שליט"א, סוכות תשפ"ד.

2. והוי כעין קרבנות דלא מהני שיהיה רק הדין דנתכפר לו, אלא בענין אף

נורצה לו לכפר עליו, דלאחר הירצוי ענין הקרבן הושלם, וכן בכפרה דימים הנוראים הסוכה עצמה היא ביה"כ אמנם הירצוי מניע רק ע"י הלולב.

קוראים רוממות

המשך מעמוד 16

ע"י דבק, אלא אף ע"י לחץ של פרעס. ובודאי שיש חומרא גדולה בבתי תפילין שהם פרודות, ובין בית לבית אין דבק כלל ואף לא דבוקים ע"י הפרעס.

ג' בית שלם ללא חסר לא ע"י החריצים ולא ע"י החורים להעברת הגיד - החריצים שהיו עושים בתפילין בעור בהמה דקה היו חריצים טבעיים שנשעו בעצם בנית הבית והיו ניכרים מעצמם, (כיוון שלא היו מהודקים חזק אחד לשני עם פרעס) משא"כ בבתיים רגילים שבניית הבתים ע"י לחץ הפרעס הבית נראה כמו בית של יד, וצריך לאחר מכן לחרוץ חריצים חדשים ויש לדון על חסיון הבית ע"י החריצים, וכן צריך לעשות חורים מתחת לבתים, ויל"ע אמאי הם לא ממעטים בעשייתן,

כתב הנחת סולת על הבורך שאמר (אות קכד) וז"ל מבואר מזה דאם אין חריץ ניכר, יש עצה ע"י העברת חוט או משיחה, אבל לא ע"י שיחתוך מגוף הבתים חריץ, ועי"ז יהיה ניכר החריץ כלפי חוץ אבל החריץ הנחתך אינו עובר לכל האויר בין הד' בתים, וכן נוהגין עתה עושי בתים, ויש לפקפק על זה, גם מדין הריבוע שע"י החקיקה נעשה חריץ יותר מכדי חגירת ציפורן וחסר הריבוע, ועושים כן מדעת עצמם ואין אשם על לב. ועוד דבשערי כנסת הגדולה כתב וז"ל וקאמר בברייתא דאי לית להו חוט ומשיחה לא פסלינן ליה אבל אם אין חריץ הנבנה מאליו בעשיית הבית בד' בתים פסלינן ליה.

ובדורנו אכשר דרא ויש מעושי המלאכה בקבאים לעשות תפילין פרודות הניכרות, ולכאורה יש ענין גדול לרכוש אותם. דהנה הנצי"ב במשיב דבר (ח"א סי' ל') הוכיח ממי חטאת, שכל מקום שכתוב משמרת צריך לעשות את הכי מהודר שאפשר לעשות בכל דור, וכמו במצה שנכתב 'משמרת', וכן בתפילין כתוב "ושמרת את החוקה הזאת".

וכתב הערוך והשלחן (ל"ז סוף א') ולכן צריך כל מי משראל להזהר במצוה הגדולה הלזו ושיהיה אחר סופר ירא אלוהים נאיים מהודרים, ויזכור שלא בכל שנה לוקח תפילין והוא לשנים רבות, ואין יקמוץ הכסף המעט על מצות גדולה לרבות בשנים. מצי"ב תרומה על פועלכם הרב לזיכוי הרבים, ומשפע מצות תפילין יתמשך עלינו להיות חיים ארוכים ושפע קודש, יהודה מנדלזון

אמירת 'הלל' בשמחה וברוממות

אהובים רצויים וחשוקים לפני הבורא יתברך השבחים שאנו משבחים אותו, הוזהר הקדוש כותב שכבר במילה הראשונה שבתורה (הכוללת את כל התורה וכל העולמות שנבראו מהתורה) מרומז המאמץ הגדול של הקב"ה לשבחים שאנו משבחים אותו פה בעולם התחתון, - 'בראשית' - אותיות תאב שיר. וכשאנו משבחים ומשוררים לפני ה' פה בעולם ההסתר, על גודל שבח מעשה ידיו ביצירת מעשה בראשית המפואר והמופלא, ושהוא מחדש ומקיים את העולם בכל יום תמיד, בשבחים הללו הקב"ה מכין את העולמות לקבל את השפע שהוא מעונין להעניק לעולם בזכותנו ועושה אותנו כביכול לשותפים במעשה בראשית.

חביבות מיוחדת יש לקב"ה באמירת 'הלל' - 'השמיעני את קולך' זה קריאת ההלל, אשרי מי שזכה לראות גדולי עולם שזכו לומר הלל בדבקות ובתשוקה מיוחדת. אאמור' זצ"ל שמע מתלמידים על התפילה המיוחדת בימי המועדים אצל רבינו רה"י רבי שמואל זצ"ל, וביקשני באחד מימי חול המועד סוכות שהוא היה בירושלים לקחת אותו להתפלל אצל רה"י. לאחר התפילה הוא היה ברוממות גדולה ואמר שאינו זוכר שזכה לתפילה מרוממת כל כך בימי חול המועד, הוא עוד וחזק אותנו להתפלל עם רה"י כדי שנספוג את מעלתו וקדושתו של התפילה.

אמירת הלל במיוחד ובימים שגומרים בהם את ההלל, הייתה מרוממת וגבוהה מאוד - ויהי המקום לחדת אלוקים, ללא גזומה, מי שהתבונן מעט התרומם כמה וכמה טפחים מעל הקרקע. מיוחד היה לראות את 'הלל' עם הארבע מינים בתוך הסוכה שנבנתה במיוחד לכך, השמחה הרוממות והדבקות בלשו והשפיעו רבות, לא היתה הגבלת זמן לא לתפילה ככלל ולאמירת ההלל בפרט.

יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום

איתא בגמ' בשבת (ק"ח), 'אמר רבי יוסי יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום', ומקשה הגמרא 'איני, והאמר מר הקורא הלל בכל יום הרי זה מחפר ומגדף' [וברשי"י - שנביאים הראשונים תיקנו לומר בפרקים לשבח והודיה, כדאמרינן בערבי פסחים, (ק"ז), וזה הקורא תמיד בלא עתה אינו אלא כמזמר שיר ומתולוצץ] ומתרתא הגמרא 'כי קאמרינן בפסוקי דזמרה. למדנו שיש שני מיני 'הלל', הלל שמעלה גדולה לאומרו בכל יום, והלל שהאומרו בכל יום הרי זה כמחפר ומגדף, ומצוה לאומרו רק באותם ימים שתקנו חז"ל לאומרו.

והדברים צריכים ביאור שהרי הלכה שאין לקרוא הלל בכל יום, ובמה שונה פסוקי דזמרה שאין חסרון זה? וביאר המהרש"א; משום דהלל נתקן בימים מיוחדים על הנס לפרסם כי הקב"ה הוא בעל היכולת לשנות טבע הבריאה ששינה בימים אלו, ונמצא מי שאומרו בכל יום לא יתפרסם אומרו על הנס גם בימים הראויים לפרסם נסי הש"י, וה"ז כמחפר ומגדף שאין בידו חלילה לשנות טבע הבריאה. ומשני בפסוקי דזמרה... שהם דברי הלול ושבח דבאי בכל יום כדאמרינן לעולם יסדר אדם שבחו של מקום ואח"כ יתפלל וק"ל.

שביניהן תקנו להן לישראל שיהו אומרינו אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא תבא עליהן, ולכשנאלינו אומרים אותו על נאולתן.

ובמדרש רבה בויקרא (ל"ה): "ולספר כל נפלאותיך" אמר ר' אבין זה 'הלל', שיש בו לשעבר ויש בו לעתיד לבא, ויש בו לדורות הללו ויש בו לימות המשיח ויש בו לימות גוג ומגוג. 'בצאת ישראל ממצרים' לשעבר. 'לא לנו ה' לדורות הללו. 'אהבתי כי ישמע ה' לימות המשיח. 'כל גוים סבבוני' לימות גוג ומגוג. 'אלי אתה ואודך אלקי ארוממך' לעתיד לבא.

ובמדרש רבה שיר השירים (פרשה ב מ): 'השמיעני את קולך' זה קריאת ההלל בנועם, בשעה שישיר קורין את ההלל קולן עולה למרום, מתלא אמר פסחא בביאת והלילא מתברא אברייא [המשל אמר שלפסח בבית וכשאומרים אותו הוא משבר העליות והתקרות].

חג הסוכות התייחד בכך שלכל יום יש מעלה עצמית שלימה, ומשום כל יום בפני עצמו שנכרת בו התחדשות, יש חיוב להודות ולשורר על ההארה המיוחדת שאנו זוכים בה. אחרי יציאת מצרים כלל ישראל נתבעו שהם 'לא השכילו נפלאותיך' והכוונה שהם לא ספגו את המסקנות שניסים הללו אמורים ללמד אותם, בסוכות לא היה חסרון זה.

אאמור' זצ"ל עורר שחשוב מאד לומר את ההלל בהתלהבות גדולה ובשמחה, ולכן כדאי לעיין במפרשים על פסוקי ההלל, כיון שדבר זה מסייע בכוונת אמירת ההלל, ויש שעשו כך, ומאוד התרומם אצלם אמירת ההלל.

באחד מימי חוה"מ פסח האחרון לחיינו, הואלא חש טוב, וביקש לעמוד בהלל, ואמרו לו שזה מסוכן, מכיון שיכול ליפול, ושאל: האם אני צריך לשבת? והשיבו בחיוב, ואמר: כאשר אני אבוא לשמים, ישאלו אותי: למה לא עמדת בהלל, האם אוכל לומר שאמרו לי שאני צריך לשבת?!

פעמים רבות הוא אמר שדברי הגר"א הללו מוסיפים לו שמחת יו"ט: "מקמי מעפ"ר דל מאשפת ירימ אבין", הגר"א ז"ל (בביאורו לשי"ש ויב) מפרש דמייירי על מי שהוא דל במצוות. ובאמת הדל במצוות הוא הדל האמיתי... כפי שאפשר לראות זאת על אנשים בלי מצוות, איזה 'פנים חשוכות' יש להם. כמו"כ מי שדל במצוות נמצא בעפר, שקוע בחומריות. ועל כך אנו מהללים את ד' על גודל חסדיו שהוא מוכן לעזור לנו, ו"מאשפות ירים אביון" - שאף אם נתלכלך האדם בעבירות ונמצא 'באשפות' - מטונף בעבירות, אבל בד בבד עם מצבו השפל, הוא 'אביון', תאב לעלות, ובוכה מלפני ד' לעלות משפל מדרגתו - השי"ת מוכן לעזור לו, ומובטח לו שהקב"ה ירומם אותו עד כדי 'להשיביו עם נדיבים' - עם האבות הקדושים, 'עם נדיבי עמו' - עם הנביאים.

נורא מאוד למתבונן עד כמה ששייך לזכות! ובאמת זכינו לראות גם בדור הזה הרבה שהיו נמצאים באשפות, מטונפים בעבירות, והתרוממו ונהיו לברי מעלה, וזכו לכך מתוך שהיו תאבים לעלות! הדברים ארוכים אולם מקוצר הגליון נסיים בזה.

אמירת הלל במועדים

איתא בגמרא בפסחים ק"ז; והלל זה מי אמרו, נביאים

רוממות המעשים

המשך מעמוד 18

נטע צבי
המכונה בשם "רבי נטע מגיד" על שם היותו מגיד מישרים בירושלם, סיפר פעם בביה"כ דנייטין שני עובדות על רבינו הגר"א מוילנא זיע"א, את אשר שמע בעצמו מפי חותנו רבי נטע ווייס זצ"ל.

העובדא הא, רבי נטע זצ"ל בילדותו, כשהלך פעם לתומו ברחובות ירושלם הבחין ביהודי זקן אחד המהלך בדרכו כשכובע שלו היה מלוכלך בכתם, רבי נטע זצ"ל ביקש וניסה להטיבו ולהוריד את הכתם, אך כשהזקן רק הבחין בכך אמר והתבטא לרבי נטע זצ"ל: "בכל הון שבעולם אינני מסכים שיורידו את הכתם, כי כשהייתי ילד בוילנא והתפללתי בביהמ"ד של הגר"א, ואחר התפילה עשה הגר"א קידוש ואכל קוגעל, ואכל בידים [אולי כדי לברך "על נטילת ידיים"], ביקשתי ברכה מהגר"א ושם הגר"א את ידו הקדושה על הכובע לברכני,

ומזה נעשה הכתם". והמשיך אותו זקן ואמר, "שזמן ההוא לא החלפתי את הכובע ההוא" [היינו קרוב לשמונים שנה, כי רבי נטע ווייס זצ"ל נולד בשנת תרל"ג והגר"א זיע"א נלב"ע בשנת תקנ"ח].

והעובדא הב', שיהודי אחד שהיה חתן והיה לו 'ספאדיק' חדש עמד לקבל ברכה מהגר"א, והחתן הזיז קצת את ראשו כדי שהגר"א לא ילכלך את ה'ספאדיק' החדש שלו, והתחרט על זה כל ימיו.

כפי שרבי נחמן זצ"ל סיפר הרי שכאמור, את שני העובדות האלה סיפר בהזדמנות אחת רבי יוסף סלטנ זצ"ל בביה"כ" שבנייטין לפני שאר ציבור המתפללים, אך רבי נחמן זצ"ל סיים את סיפור הדברים בעוד קטע נוסף, כי חתנו זצ"ל רבי שמואל הומינר זצ"ל שמעו אז את הדברים טען, כי פשוט אין ביכולתו להאמין כך על הגר"א זיע"א, בטענו: "האיך יתכן שהגר"א ילכלך כובע שאינו שלו..."

יוסף זצ"ל, שהיה נשאר אחר התפילה ועוסק שם בתורה במשך שעות רבות של היום.

אחד מן המתפללים הוותיקים שהטביע את חותמו בביה"כ, היה הגאון הצדיק רבי שמואל הומינר זצ"ל, אשר זכה ששמו נודע בהיותו מוכזה הרבים באופן נפלא, מחבר ספרי "עבד המלך" ו"א חלקים ועוד הרבה ספרים מפורסמים.

שנים רבות נהג רבי שמואל זצ"ל, שמיד אחר התפילה בביה"כ התיישב לעסוק בתורה למשך כמה שעות בחברותא עם ידידו רבי שניאור פרידמן זצ"ל, כשבכל יום ויום קבעו להם לימוד בצוותא בספר "יד החזקה להמבי"ם.

נציין בזה עובדא ששמענו אותה מפי רבי נחמן זצ"ל, הקשורה לרבי שמואל הומינר זצ"ל: רבי יוסף סלטנ זצ"ל שהיה כידוע חתנו של הגה"צ רבי